Yüksel Pazarkaya   Sana Son Umudumu Söyleyeceğim

SANA SON UMUDUMU SÖYLEYECEĞİM

Yaşar Kemal Konuşuyor

Yüksel Pazarkaya

Sözcükler

Yüksel Pazarkaya
SANA SON UMUDUMU SÖYLEYECEĞİM
Yaşar Kemal Konuşuyor

Yüksel Pazarkaya (d. 1940, İzmir), 1957'de liseyi bitirip üniversite öğrenimi için Almanya'ya gitti. Stuttgart Üniversitesi'nde önce kimya, sonra Alman Dili ve Edebiyatı ile Felsefe Bölümünü doktora derecesiyle bitirdi. Şiir, öykü, inceleme, roman, tiyatro ve çevirileri yayımlandı. Türk edebiyatının önde gelen yazarlarını (Orhan Veli, Nâzım Hikmet, Aziz Nesin, Behçet Necatigil, Gülten Akın) Almancaya çevirdi. Almancadan Türkçeye çok sayıda çevirisi yayımlandı. Almanca yapıtları için Chamisso Ödülü (1989) verildi ve Dresden Teknik Üniversitesi (Technischen Universität Dresden) tarafından *Chamisso-Poetikdozentur* ödülüyle (2000) onurlandırıldı.

SANA SON UMUDUMU SÖYLEYECEĞİM

Yaşar Kemal Konuşuyor

Sözcükler Yayınları: 46

Editör: Burcu Yılmaz
Son Okuma: Bulut Yılmaz

Kapak Fotoğrafı: İsa Çelik
Kapak Düzeni: Besim Dalgıç

Birinci Basım: Şubat 2017

ISBN-978-605-4209-45-3
Sertifika No: 11751

Yayımlayan: Ahmet Turgay Fişekçi
Neyzenbaşı Halilcan sok. 42/7 Üsküdar, 34668 İstanbul
Tel.: 0216 4958865
Fax: 0216 3915726
e-posta: tfisekci@gmail.com
www.sozcuklerdergisi.com

Baskı ve cilt: Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Ltd Şti.
İkitelli Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No: 38-44 Başakşehir-İstanbul.
Tel.: 0212 565 01 22

Sertifika No: 12028

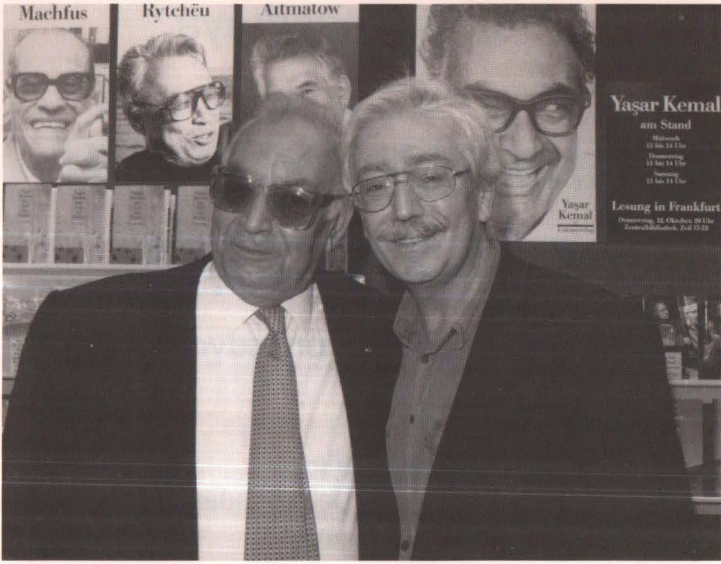
Yüksel Pazarkaya

SANA SON UMUDUMU SÖYLEYECEĞİM

Yaşar Kemal Konuşuyor

Söyleşiler
Romanları Üzerine Değerlendirmeler
Bir Mektup

Söz
cük
ler

Yaşar Kemal, Frankfurt Kitap Fuarı'nda Yüksel Pazarkaya ile, 1990'lar.

ÖNSÖZ

Yaşar Kemal benim Yaşar ağabeyim.

İnce Memed 1960 yılında Frankfurt Goethe Üniversitesi Türkoloji kürsüsü başkanı, dostum, sevgili H. Wilfrid Brands tarafından, savaş sonrası, Türkçeden ilk roman olarak Almancaya çevrilmişti. Yaşar Kemal'den ilk okumam bu oldu. Stuttgart Üniversitesi'nde öğrenciydim. Romanı gururla birçok Alman tanıdığıma armağan ettim.

Yüz yüze tanışmamız çok daha sonraları olacaktı. Daha ilk karşılaşmamızda babacan bir ağabeydi. Beni genç bir yazar olarak her karşılaşmamızda yüreklendirdi. Övgüde cömert bir ağabeydi. Bu onun kendinden hoşnutluğunun da açık ifadesiydi.

Yaşar Kemal ve yapıtları üzerine, yetmişli yıllardan itibaren birçok Almanca yazı yazdım, yayımladım. Yazıların çoğunu Alman gazete ve radyolarının isteği üzerine yazdım.

Stuttgart'ta, kitap fuarı dolayısıyla geldiği Frankfurt'ta, Köln'de ve İstanbul'da birçok kez beraber olduk. 12 Eylül darbesinin hemen ardından yaklaşık üç yıldır yaşadığı İsveç'ten Türkiye'ye dönmeye karar vermiş, dönüş yolunda iki gün de Stuttgart'ta bana uğramıştı. Dönüş kararına şaşkınlığım karşısında söylediğini hiç unutmam: "Bana bir şey olursa, şimdi bir sorumlusu var – generaller." İsveç'e gidiş nedeni olarak da, "sorumlusu olmayan bir kör kurşuna kurban gitmemek için," demişti.

İstanbul'a dönüşünde bir yalnızlığın içine düşmüştü. Aydın ve sanatçı çevresi onu düş kırıklığına uğratmıştı. Bana yazdığı üç daktilo sayfası tutan uzun mektubunda yansıyordu bu sıkıntısı. Edebiyat tarihi açısından önemsediğim bu mektubu da koyuyorum kitaba.

Yalnızlık deyince, bende derinden etkisi olan bir konuşmamıza kısaca değinmek isterim. Doksanlı yılların başlarındaydı. Tüyap Kitap Fuarı Tepebaşı'ndaki salonlarda yapılıyordu. Bir akşam fuarın kapanış saatine yakın, ne yapıyorsun, dedi. Birlikte çıktık. Koluma girdi, Tepebaşı'ndan Taksim'e doğru yürümeye başladık. "Sana bir viski ısmarlayayım, ben de seyredeyim," dedi. "Şekerim var, ben içemiyorum," diye ekledi.

O günler neyle uğraştığını, neler yazdığını merak ediyordum. Çalıştığı romanından ve sırada bekleyen konulardan söz ederek, "Yüz yaşına kadar yaşamak istiyorum, Yüksel," dedi, "o kadar çok roman tasarım var, başka türlü yetişmez."

Beyoğlu'nun kalabalığı içinden Taksim'e doğru kol kola bu yürüyüş sırasında birden durdu. Sanki onun ağır bedeni sıkıntı olup koluma asılıyordu. İlk kez onu böyle hüzünlü ve üzüntülü görüyordum. İki yönlü akıp giden kalabalığın ortasında, durduğumuz yerde bir sır verir gibi, ağırdan konuştu: "Çok üzülüyorum, Yüksel," dedi.

En yakınında olmuş, evlat gibi sevdiği bir sanatçı arkadaşın kendisini arayıp sormamasından dertliydi. "Yeşilköy'den her hafta Ankara'ya gidip geliyor, bir kez olsun bana uğramıyor, hal hatır sormuyor," dedi. Yaşar Ağabey Florya'da oturuyordu. Bu büyük bir yalnızlığın ifadesiydi. Ben bu yaşantıyı anmak istemezdim, ama Yaşar Kemal gibi Türkiye'nin en büyük romancısının, dünya çapında bir romancının, İstanbul'un milyonları ortasında yaşadığı yalnızlık içime işledi, anımsadıkça etkisi bugün de sürüyor.

Bu konuşmadan kısa bir süre sonra, çok sevdiği o sanatçı arkadaşla dostluklarının eskisi gibi sürdüğünü görerek sevindim. İlişkilerine demek yaşam koşulları yüzünden böyle ufak bir ara girmişti.

Unutamadığım anılardan biri de, 1997 yılında Frankfurt'ta Alman Yayıncılar Birliği'nin Barış Ödülünü, Alman demokrasi tarihinde önemli bir yeri ve işlevi olan Paulskirche'de aldıktan sonra, bir toplantı için geldiği Köln'deki görüşmemizde söylediği bir söz. Paulskirche'deki görkemli ödül törenini sevinç ve gönençle izlemiştim.

"Yaşar Ağabey, Nobel Ödülü törenine de mutlaka davet edilmek, töreni kıvançla izlemek isterim," dedim.

"Onu unut," dedi, "bana bundan sonra Nobel vermezler."

Şaşırmıştım. 1977 yılından beri her yıl Nobel gününü, Yaşar Kemal adını duymak için, heyecanla bekleyen biriydim.

"Niçin, nasıl olur?" diye geveledim.

İnsanlık ve doğa sevdalısı, yaşam ve barış sevdalısı, Türkiye ve Türkçe sevdalısı Yaşar Kemal, Kürtlerin hakları konusunda bilinen ödünsüz barışçı, insanlıktan ve insan haklarından, özgürlükten ve demokrasiden yana, ama ülke bütünlüğü üzerinde titreyen tutumundan dolayı, "PKK'yı açıktan desteklemiyor," diyerek, İsveç'e sığınan bazı çevrelerin baskılarını ve engellemelerini yaşamıştı. Bu çevrelerin, Yaşar Kemal'i Kürt karşıtı gibi gösteren girişimlerinin ödül komitesi üzerinde etkili olduğunu düşünüyordu.

Üzüntüsü, ödül yüzünden değildi. Çoktan hakkı olan ödülü, Türk edebiyatının hakkı olarak yazar arkadaşlarına adayarak alacaktı. Yoksa, ödül için ödünsüz yaşamından, görüşlerinden ödün vermeyi zul kabul ederdi. Kürtlerin insan hakları için bir ömür savaşım vermiş, hâlâ da veriyordu. Üzüntüsü, bu davasına, bu savaşımına ihanet edilmesindendi. Sonuçta, Nobel umrunda değildi. Yaşar Kemal adı, Nobel'i onurlandırırdı.

Deutschlandfunk'un (Almanya Radyosu), Yaşar Kemal'in aramızdan ayrılması üzerine istediği anma konuşmasını içim burkularak yazdım. Oysa yazmak her zaman bir mutluluk olmuştu benim için. Yazdığımı radyoda okurken, sesim kısık çıkıyordu. Yapıtıyla ve kişiliğiyle kendi destanını, yazmış, söylence katına yükselmişti. Türkçenin yurdunda görkemli yerini edinmişti. Bunu anlatmak olanaksızdı. Ama gönül diliyle konuşmaya çalıştım.

Bu kitapta kişiliği ve yapıtları üzerine yazdığım Almanca yazıların Türkçelerini ve söyleşilerimizi derlerken, Yaşar Kemal ağabeyimi bir kez daha sevgiyle anıyorum.

Erenköy, Mayıs 2016
Yüksel Pazarkaya

YAŞAR KEMAL İLE SÖYLEŞİ

Bana Bir Şey Olursa, Bugün Sorumlusu Var

29 ve 30 Eylül 1980 Pazartesi ve Salı günleri Stuttgart Feuerbach'taki evimizde Yaşar Kemal ile iki gün birlikte olduk. 12 Eylül darbesi olmuştu. Darbe öncesinin terör ortamında Türkiye'de can güvenliği kalmamıştı. Bir kör kurşuna, faili meçhul bir cinayete kurban gitmek işten değildi. Geçici bir süre için İsveç'e göçtü. Üç yıl Stockholm'de yaşadı.

12 Eylül 1980 darbesi olunca, İstanbul'a, memleketi Türkiye'ye dönmeye karar verdi. Dönüş yolunda Stutgart'ta bana uğradı. Tam da 12 Eylül darbesinin en sıcak günlerinde dönme kararına çok şaşırdım. Şaşkınlığımı, "Ne yapıyorsun, Yaşar Abi? Şu sıra dönülür mü?" sorusuyla dile getirdim.

"İsveç'e gitmemin nedeni, Türkiye'de öldürülürsem, o terör ortamında bunun sorumlusunun olmayacağı içindi", dedi. "Ama şimdi başıma bir iş gelirse, sorumlusu var. 12 Eylülcü generaller bunun sorumlusu olurlar."

Bu yanıt, tedirginliğimi gidermeye yetmedi ama Yaşar Ağabey bir kez kararını vermiş, yola koyulmuştu. Buradan İstanbul'a uçacaktı.

İki günlük beraberliğimize sığdırabildiğimce bir söyleşi yapmak istedim. O günler "Binboğalar Destanı" Almancaya çevrilmişti. Sonuna gelen bir kültüre ağıttı bu roman. Bazı eleştirmenler gibi, ben de böyle değerlendiriyordum bu romanı. İlk sorum, bu yorumla ilgiliydi. Yaşar Kemal bir kültürün ağıdını mı yazmak istemişti?

Beni Değişmeler İlgilendiriyor

– Beni değişmeler çok ilgilendiriyor, yani yaşamdaki, insan soyundaki, doğadaki değişmeler. Ve bütün bu değişmeleri yapan, insanoğlunun kendisi. Hem kendisi değişiyor, hem de elinin dokunduğunu değiştiriyor. Şimdi bu romanın hikâyesi şu:

Ben Çukurovalıyım, biliyorsun. Çukurova'da 1848'de bir ayaklanma oldu padişaha, otoriteye karşı. 1876'da ikinci bir ayaklanma oldu, gene aynı insanlar. Ve bu ayaklanmanın büyük şairi Dadaloğlu'dur. Bu ayaklanmanın adına Kozanoğlu Ayaklanması diyorlar. Niye ayaklandı bu insanlar?

Padişah, yüzyıllardan beri, belki de 11. yüzyıldan beri göçebe olan Türkmenleri Çukurova'ya yerleştirmek istiyordu. Bunun da sebebi şuydu:

Asker yapacak, vergi alacak, sömürecek, Çukurova'ya aşağıdan, çölden, Mısır'dan, Suriye'den gelen insanlara karşı Çukurova'yı koruyacak bir insan topluluğu yaratacaktı. Ellerinde Türkmenler vardı ve buraya Türkmenleri yerleştirmek için büyük baskı yaptı. Türkmenler buna karşı ayaklandı. Ve bu ayaklanmada Türkmenler yenildi, ovaya dolduruldular. Yalnız bu yerleştirme birkaç yıl, belki on yıl, on beş yıl sürdü. Gene de Türkmenlerin hepsi yerleşmediler, her şeye rağmen göçebeliklerini sürdürdüler.

Başka bir çağ yaşadık, 1960'lara geldik. 1950'lerde Çukurova'da büyük bir endüstrileşme başladı, yani sanayileşme. Büyük bir sanayileşme. 1950'lerde Çukurova'ya kırk bin kadar traktör girdi. Bütün ova baştan aşağıya sürüldü ve göçebelerin hayvanlarını otlatacak, çadırlarını kuracak en küçük yer bırakılmadı.

Göçebelerin bu on yıl içinde yerleşmek için, bir avuç toprak için başlarını vurmadıkları yer kalmadı. Bir zamanlar toprağa yerleşmemek için canlarını veriyorlardı. Aradan yüz

yıl geçmeden toprağa yerleşmek için canlarını veriyorlar. Bu, bir ekonomik, sosyal, politik değişmenin hikâyesidir.

İkincisi, bu değişmede insanlar, yani yörükler yerleşecek yer bulamıyorlar ve bu bir yok olmanın hikâyesidir. Yörüklerin yok olmasının hikâyesidir.

Yabancılaşma ve Bir Kültürün Yok Olması

– Kentleşmenin, ilerlemenin bedeli bir azınlığın, bir kültürün yok olması. Almanya'daki yaşam deneyimleri açısından bakınca, benim için bu, günümüzde de Türkiye'deki en büyük sorunlardan biri olarak görünüyor. Ve azınlıkların nesnel koşullarına yönelik bir tabu.

– Evvela şunu söyleyeyim ki, Türkmenler azınlık değildi. Bir efsaneye göre, Osmanlı İmparatorluğu'nu altmış çadırlık bir aşiret kurdu. Yüzlerce yıl sonra o altmış çadırlık aşiret, koca bir imparatorluğu kuran aşiret yok olurken bir romancının eline geçti.

Şimdi bir ödeme belki bir endüstriye, yeni bir dünya için, yeni kurulan bir dünyayı beslemek için, yeni bir dünyayı var etmek için bir ödeme bu... Şöyle bir dünyayı var ediyoruz belki, bunu öderken: Yabancılaşmış bir dünyayı, yabancılaşan insanları var etmek için ödüyoruz koskocaman bir Türkmen kültürünü.

Şunu söylemek istiyorum: Türkmen kültürü, benim bildiğimce, büyük şairleriyle, gelenekleriyle, destanlarıyla, doğaya karşı saygılarıyla, mitoslarıyla, türküleriyle, düşleriyle erişilmez bir uygarlık. İnsani ilişkileriyle, doğa ilişkileriyle büyük bir uygarlık.

Şimdi, elbette bu değişecek, bunu biliyoruz ve değişmenin koşulları var. Değişmenin koşullarını da biliyoruz. Yalnız bu dünya değişirken, yerine gelecek değişen daha iyi, daha insani değerler olmalı. Örneğin, Türkmen'de, bu sözünü et-

tiğim Türkmen'de, inanılmaz bir sevgi dostluk yardımlaşma gücü ve değeri vardı. Bütün insani değerleri sayarsak, bunların hepsinin çok yoğunlukla var olduğu insanlar bu Türkmenlerdi.

Şimdi buna bir ağıt yaktım ben. Elbette bu giden dünyaya ağıt yakıyorum ve yenisine; yerine yeni insani değerler getirmiyorsa... Gelen dünya, değişen dünya şöyle değişebilirdi normal olarak, giden insancıl değerler yerine yeni, ondan daha güzel değerler gelebilirdi.

Halbuki, yabancılaşmış endüstri dünyası, daha korkunç bir dünya getiriyor. Bütün değerleri yok edilmiş yani insan, boş kovan gibi kalmış insanla karşı karşıya kalıyor. Benim yaktığım ağıt bunun üstünedir. Ve gene umudumu yitirmedim ben bu romanımda.

Dedim ki, insanoğlu umutsuzluktan umut yaratan, yok olmaktan var olmayı, çirkinlikten güzelliği yaratan bir mahluktur, bir yaratıktır, gene umudumu yitirmedim insanoğluna karşı. Bu roman gene bir umudun romanıdır.

– Ve bunu yaparken, Batı Avrupa'da artık çoktan beri olmayan, şaşırtıcı bir derinlik, şaşırtıcı bir büyüklük sergileyen büyük bir destan ortaya çıkıyor. Bu yapıtın oluşumunun, genel olarak çalışmalarının, geldiğin topraklarda, memleketinde köklü olmasını nasıl değerlendiriyorsun? Kendi kökeninden, çıkıp geldiğin kültür ortamından hareketle... Senin yaptığınla, buna karşılık sunulan arasındaki iletişim nasıl, ne derece sıkı bir ilişki ve nereden geliyor? Öte yandan, böyle bir yapıt durup dururken ortaya çıkmıyor, bunun bir de art ortamı var, böyle bir yapıtın ortaya çıkması için gerekli art ortam?..

– Şimdi bu soruyla beni mutlu ettin. Böyle bir soruyla karşılaşacağımı hiç sanmıyordum. Benim en büyük dertlerimden birine dokundun. Gerçekten böyle bir soruyu açtığından dolayı, sana teşekkür ediyorum önce. Ve hiç

beklemiyordum, şu Batı'yı dolaşırken böyle bir soruyu soracak bir adamı beklemiyordum.

Sebebi şuydu: Bu roman İngiltere'de çıktı, bütün İskandinavya'da, Fransa'da çıktı geçen yıl. Nedense çok da satıldı. Yani bilmediğim bir şey var bunda... Bilmem söyledim mi, çok övüldü bu roman, beni utandıracak kadar övdü eleştirmenler bu romanı.

Yalnız hep kabukta kaldılar. Bu yazar, işte bir göçebe obasının ölümünü anlatıyor, dediler. Bu yazar bir sosyal durumu, bir değişmeyi, bir ekonomik durumu anlatıyor, dediler. Dili de çok güzel, dediler. Destan yazıyor, dediler.

Haydar Usta'nın Macerası ve Batı'nın Anlamadığı

Şimdi benim istediğim bu değildi. Sorduğun sorunun içinde var o. Haydar Usta'nın macerası beni ilgilendiriyor. Bütün bu sosyal, politik durumlar, değişmeler içinde beni Haydar Usta'nın kişisel macerası ve psikolojisi ilgilendiriyor. Ben burada bir şey getirdim romana sanıyorum. Haydar Usta'nın psikolojisinde yeni bir psikolojik aşamaya vardığımı zannediyorum. Ben psikolojik bir roman yazdım daha doğrusu. Yalnız koşullarını sağlam çizmeye çalıştım.

Ama ben doğru çizerek, Haydar Usta'nın psikolojik değişim durumuna ancak varabilirdim. İkincisi, Halil'in durumu, Ceren'in durumu ve bütün değişmekte olan ve köküne korkunç yapışmış ve oradan çıkmayan; o Türkmen'in köküne, geleneklerine, içindeki büyük şiire yapışmış, insani değere, güce yapışmış ve oradan bir türlü ayrılmayan, onurlu bir insansoyu vermeye çalıştım. Bu bir. Haydar Usta'nın kişiliğinde vermeye çalıştım bunu. İkincisi, eşyanın göreceliği diye bir şey var. Ta Gogol'den De Sica'ya kadar.

Eşyanın Göreceliği

O şaheser *Kaput* eserinde Gogol, bir kaputa sahip olan zavallı küçük memurun ne hallere düştüğünü anlatır. Oysa ki, bir başka insan için bir kaput hiçbir şeydir. De Sica, *Bisiklet Hırsızları*'nda gene aynı biçimde eşyanın göreceliğini vurgular. O adamın işine yarıyor bisiklet. Ondan daha değerli şey yoktur. Halbuki, başka biri için, aynı dünyada, aynı şehirde, aynı anda yaşayan başka bir adam için bir uçak vız gelir tırıs gider. Yani öylesine bir dünya.

Burda ben üçüncü olarak, başka bir koşul içinde, daha geniş boyutta bir eşya nedir bir zaman neydi o eşya, yani kılıç, ona bakıyorum. Türkmenlere bir ova vermişler, bir kılıç vermişler padişaha. Otuz yıldır bu kılıcı yapıyor Haydar Usta. O kılıcın hiçbir değeri kalmıyor sonunda. Romanda onu görüyoruz. Bu, eşyanın göreceliğidir ve bu hiçbir değeri kalmamış, otuz yıldır yapılan, üstü Kuran-ı Kerim ayetleriyle, altın yaldızlarla bezenmiş kılıç, hiçbir işe yaramadığı halde, eski değerini veriyor gene de insanlar ona. Hiçbir işe yaramayacağını bildikleri halde, ona umutlarını bağlıyorlar.

Hiçbir zaman toprak verilmeyecektir o kılıca, ama o kılıç yapılacak, yerine gidecektir, bu bir umuttur. Ve bu romanda insanın iç çelişkilerini, psikolojik durumlarını anlatıyorum ben. Bu kılıcı anlatıyorum.

Batılı eleştirmenler, ben sanki hiç böyle bir şey söylememişim, roman yazmamışım; sosyo-ekonomik durumu, yani bir sosyoloji, bir tarih, bir coğrafya kitabı, bir insani tutum, durum yazmışım gibi konuşuyorlar. Ondan sonra da gökyüzüne çıkarıyorlar, bu iyi roman diye.

Nereden iyi roman? Ne dedim de iyi roman oldu bu? Hangi dil? Hangi roman kompozisyonu, hangi yeni bir epik nefes? Kimse yazmıyor bunu. Yaşar Kemal müthiş bir şey yazmıştır, diyorlar. Hikâye bu.

Bunun arkasındakini söyleyeyim. Bunun arkasında Köroğlu var, Köroğlu'nun zenginliği var, bunun arkasında benim yaşamımın zenginliği var. Yörükler gelip etrafta dolanırlarken, konacak yer bulamazlarken, ben Çukurova'da traktör sürüyordum. Geceleri sabahlara kadar yüzlerce traktör böyle yıldız yıldız... O macerayı bir kere yüreğimde yaşadım.

O yörükleri, onların macerasını canımdan, yani kanımdan biliyorum. O yörüklerin büyük kültürünü biliyorum. Dadaloğlu'nu biliyorum, Pir Sultan'ı biliyorum, koca Türkmen Yunus Emre'yi biliyorum, korkunç bir kültürü biliyorum. Kilimlerini biliyorum, evlerini biliyorum, insancıl davranışlarını biliyorum. Birbirlerine karşı nasıl dostluk, sevgi, yardımlaşma gösterdiklerini biliyorum. Bütün bunları biliyorum, bir bu var.

İkincisi, benim kişiliğim: Bir elim kendi toprağımda, kendi türkümde, kendi destanımda ama Anadolu'nun büyük geçmişinde de benim elimin bir tarafı var. Yani Homeros'ta da bir elim var, eski Yunan'da da elim var.

Haa, başka bir şey daha oluştu tabii bizim çağımızda. Batı kültürü de bizim için, Batı romanı da... Benim bir ustam Köroğlu, Âşık Veysel, Karacaoğlan, Dadaloğlu, Homeros'sa; bir ustam da Stendal'dır, Tolstoy'dur, Dostoyevski'dir. Yani biz Türk yazarları, Türkiye'de bir düğüm, bir şeyin düğümü olmaya çalıştık. Bir Nâzım Hikmet bu düğümden çıktı. Nâzım Hikmet neden çağımızın en büyük ressamı? *Memleketimden İnsan Manzaraları*, Homeros'tan bu yana, yani *İlyada*'dan bu yana yazılmış en büyük dünya destanı.

Niye Nâzım buradan çıkıyor? Çünkü Anadolu bir düğüm. Büyük bir geçmiş, görkemli bir geçmiş, çok zengin bir dil ve Batı kültürüne biz çok saygı duymuşuz. O kadar saygı duymuşuz ki, bizden öncekiler yanlış anlamışlar bu

saygıyı. İki yüz yıl taklit etmişiz Batı'yı, hem de en kötüsünü.

Biz taklit etmiyoruz. Biz Batı'dan faydalanıyoruz, yani benim kuşağım; Orhan Kemaller, Fakir Baykurtlar, Ahmed Arifler... biz Batı'dan faydalanıyoruz, Batı'yı taklit etmiyoruz, karşı da koymuyoruz. Batı kültürü, çok insani yanları olan bir kültür, bugün yitip gitmekteyse de...

Türkiye'den Umutluyum...

– Ama Türkiye'de durum, yüz yıldan beri, yazınsal ifade etmek istersek, neredeyse bir Yunan trajedisi boyutunda. Kimileri bir şeyler yapalım, bir şeyler yaratalım derken her defasında bu çöküyor, tuhaf nedenlerden ötürü, tuhaf gerekçelerle bir ilerleme sağlanamıyor. Acılar, sorunlar öyle büyük ki, neredeyse üstesinden gelinemiyor.

Yazar, şimdi bu durumun neresinde bulunuyor? Bu bir çaresizlik mi? Bu yalnızca betimlenir bir şey mi? Karşısında durup seyredilir mi? Öte yandan, büyük krizler büyük yazarlar çıkarır, deniyor. Sen yazar olarak günümüz Türkiyesinin neresinde duruyorsun?

– Ben Türkiye'den çok umutlu bir adamım. Bütün bu karışıklıkları, söylediklerini kötüye değil, iyiye yoruyorum. Benim durumuma gelince, ben on yedi yaşımdan beri Türkiye'deki emekçilerin yanındayım, bu bir; Türkiye'nin bağımsızlığının, yüzde yüz bağımsızlığının yanındayım, bu iki. Türkiye'nin, bir atom bombasından dolayı, bir mezarlık olmasını istemiyorum, Türkiye'deki üslere karşıyım.

Türkiye'nin gerçekten büyük olan kültürünün, halkının kültürünün daha iyi ortaya çıkmasından, belirmesinden yanayım. Yani bizden önce gelen yazarlar kuşağı gibi, Batı'nın taklit edilmesini değil, Batı'dan faydalanmayı öngörüyorum. İkincisi Türkiye emekçilerinin, sömürülen insanlarının bu bir uyanışıdır. Bütün bunlar, bütün bu çalkantılar bir uyanıştır.

Türkiye'de bugün herkes politizedir, her insan kavgadadır, her insan dövüştedir ve halk yavaş yavaş uyanmaktadır. Türkiye, belki de bu çağda Akdeniz ülkelerinin bir önderi, bir ışığı olacak, buna da inanıyorum. Ve çok yakında Türkiye, gerçekten yüzde yüz bağımsızlığına kavuşacak, ki Atatürk çizmiştir o yolu. Bugünkü askerler, gelen askerler de Atatürk'ün yolunda olduklarını söylüyorlar. Bugünkü askerlerin kendilerini ispatlayabilmesi için, Atatürk'ün yolunda olduklarını gerçekten göstermeleri için, bir tek şey yapmaları lazımdır: Türkiye'yi Atatürk gibi yüzde yüz bağımsız kılmak.

Atatürk'ün Kültür Politikası

Atatürk, Türkiye'yi kültür bağımsızlığına da kavuşturmuştur. Eğer bugün bir yazar kuşağı varsa, yüzde yüz kendine dönmüş bir yazar kuşağı, o Atatürk'ün kültür politikasından dolayı olmuştur. Hatta Nâzım Hikmet gibi bir büyük usta, Türk edebiyatının yaratıcısı Nâzım Hikmet bile, Atatürk'ün o kültür politikasından sonra ancak ortaya çıkabilmiştir.

Eğer bugünkü askerler, devleti ele geçirmiş askerler, kendilerini Atatürk'ün yolunda sanıyorlarsa, bu kültür bağımsızlığına da büyük saygı duyacaklardır, en azından Atatürk kadar. Onun için ben, Türkiye'nin yüzde yüz kültürünün yüzde yüz gelişmesinden, bağımsızlaşmasından yana oldum hayatım boyunca, bundan sonra da olacağım. Türkiye'nin yüzde yüz politik, ekonomik bağımsızlığından yana oldum, bunun için dövüştüm, bundan sonra da dövüşeceğim. Benim yerim, çok belli bir yerdir Türkiye'de, hatta dünyada, eğer varsa...

"Binboğalar Destanı" üzerine sorulardan sonra, Almanya'daki Türklere günlük Türkçe yayınlar yapan kamusal Köln Radyosu için bir söyleşiyle konuşmamıza devam ediyorum.

– Sevgili dinleyiciler, bugün dünyanın hangi ülkesinde olursanız olun, birisine, yüzyılımızın tanınmış en büyük iki, üç romancısını sayın, dediğiniz zaman, kuşkusuz bu isimler arasında Yaşar Kemal'in ismi, başta gelenlerden biri olacaktır. Türkiye'den söz etmiyorum, dünyanın hangi ülkesine giderseniz gidin, bu böyledir, bir gerçektir.

Yüzyılımızda Yaşar Kemal olayı diye bir olay vardır. Bu olay, bir edebiyat olayı, ama aynı zamandan bir kültür olayıdır. Hepiniz bir "İnce Memed"i, "Orta Direk"i bilirsiniz. Bunun yanında Yaşar Kemal'in çok sayıda romanını, öyküsünü okumuşsunuzdur, duymuşsunuzdur. Yaşar Kemal ile yayınımız için bir söyleşiye girerken, benim aklıma ilk gelen soru şu: Sayın Yaşar Kemal, bu Yaşar Kemal olayını besleyen nedir? Nereden çıkmıştır Yaşar Kemal? Herhangi bir yerde tesadüfen doğmuş, tek başına bir insan mıdır? Yoksa, hangi bağlantılar içindedir?

Anadolu'daki Bütün Kültürlerle Aşılandık

– Bizim ülkemiz, kültürü bakımından, çok sağlam ülkelerden birisi. Türkiye'nin büyük bir geçmişi var, Anadolu'nun büyük bir kültür birikimi var. Biz Türkler Anadolu'ya gelmeden önce, bir sürü halklar yaşamış bu ülkede. Sonra, biz geniş bir kültürle gelmişiz, bir göçebe kültürü, Türkmen kültürü ve Anadolu'daki kültürle aşılanmışız.

Ben böyle görüyorum; bir Yunus Emre'nin, bir Dadaloğlu'nun, bir Karacaoğlan'ın, bir Nasreddin Hoca'nın, bir Pir Sultan Abdal'ın çıkışını bu sebeplere dayıyorum.

– Yani onların çıkışını da, biz gelmeden önce Anadolu'da oluşmuş kültürlerden mayalanma, onlardan tohumlanma olarak mı görüyorsunuz?

– Evet öyle görüyorum. Çünkü, Orta Asya'da, bizim geldiğimiz yörelerde bu çapta büyük şairler yok. Benim için Yunus Emre, Homeros'tan sonra gelen şairlerin en büyüğü. Türk olduğu için değil. Gerçekten son yıllarda dünya Yunus Emre'ye bir miktar eğiliyor, uzmanlar da benim düşüncemdeler.

– Evet, bir tek kavmin, toplumun, ulusun kültür birikimi değil; söylediğiniz gibi, Anadolu'ya gelmiş geçmiş bütün kültürlerin bir birikiminden geliyoruz. Fakat sizde çok ağır basan bir Çukurova olayı da var. Elbette Çukurova'yı çok iyi biliyorsunuz, ama siz Türkiye'nin her yanını en az Çukurova kadar biliyorsunuz herhalde, onu tahmin ediyorum. Hatta Türkiye dışında da çok yerleri iyi biliyorsunuzdur, ama bu Çukurova olayının sizin yapıtınızda ve kültürümüzün uzantısında yeri nedir?

– Şimdi bir şey daha söylemek istiyorum, bu sözümü sürdürmek için. Büyük Türk şiiri, edebiyatı halkalar halinde geldi. Birbirine bağlı halkalar. Ben bu son zincirin son halkasının Nâzım Hikmet olduğunu biliyorum. Nâzım Hikmet de büyük halk aşısı almış bir şairdir. Bu halkaya, halk halkasına artık bundan sonra birtakım katkılar olacak boyuna, zincir devam edecek gibime geliyor. Çünkü, gerçekten ülkemin kültürüne inanıyorum.

Herkes Kendi Çukurovasını Yazar

Çukurova meselesine gelince, şöyle: Göçebe Türkmenlerin en yoğun olduğu yer Çukurova'dır. Güney Türkmenleri diyorlar buna. Bunlar büyük maceralardan geçmişlerdir. *Binboğalar Efsanesi* kitabımda onların yokoluşunu anlattım. Fakat görkemli bir uygarlık yaşamışlardır insan, insan-doğa, insan-hayvan ilişkisinde. Çok görkemli bir kültür yaratmışlardır ve büyük şairler yetiştirmişlerdir. Türkmenin en büyük şairleri Karacaoğlan ve Dadaloğlu'dur. Karacaoğlan'ın, benim doğduğum köy Göğçeli'den olduğu yazılır kitaplarda. Doğru mudur, değil midir bilmem ama o bölgede yoğunlaşmıştır Karacaoğlan'ın şiirleri. Örneğin ben, Karacaoğlan ve Dadaloğlu şiirlerini en çok bu bölgede topladım.

İkincisi, Çukurova büyük bir geçit bölgesidir. Kültürlerin kaynaştığı yerdir. Bir yanında Akdeniz, bir yanında Arap kültürü, bir yanında Orta Asya'dan gelenler... Büyük karmaşık bir kültür; orada da büyük bir kültür birikimi yapmıştır.

Ben Çukurova'da doğdum, büyüdüm. Benim bir sözüm var; Niye hep Çukurova'yı yazıyorsun, dedikleri zaman. Tolstoy da Çukurova'yı yazıyor, Dostoyevski de, Faulkner de, Camus de, Kafka da... Herkes Çukurovasını yazar. Ben etimle kemiğimle Çukıurovalıyım, Çukurova Türkmenindenim.

Bir de şu var, Yüksel, bu Çukurova'nın özelliği, Türkçenin en iyi konuşulduğu, en zengin olduğu yer olması. Türk dili çok zengin bir dil. Bütün Türk dilleri arasında yahut Orta Asya'daki, Azerbaycan'daki, bütün dünyadaki Türk bölgeleri arasında en zengin dil, Anadolu'nun dilidir. Bunun da sebebi, bu göçebe halkın dilinde doğaya, hayvanlara ve insan ilişkilerine ait çok sözcük, çok deyim, çok kavram olmasıdır.

– Evet, burada belki araya girebilirim, izin verirseniz. Dediniz ki, Tolstoy'un da Çukurovası var, Faulkner'ın da; dünya edebiyatında ne kadar doruk noktasına erişmiş büyük yazar varsa Çukurovalarını yazıyorlar. Bu Çukurova herhalde onlarda da sizde apaçık görebildiğimiz gibi iki ana öğeye sahip. Bir tanesi halk ve halkın ortasında, halkın içinden sivrilen kişiler. İnce Memed'den başlıyorum, son romanınızdaki Salman'a kadar geliyorum. Halktan hiçbir ayrımı olmayan ama gene de halkın içinden sivrilen kişiler bunlar. Bir de, biraz önce sözünü ettiğiniz doğa.

Bize biraz bu halk kahramanlarınız ve Çukurova ile onların ilişkileri üzerine bilgi verir misiniz? Çünkü, romanlarınızın örgüsüne bakıldığı zaman, insan ilişkileri yanında insan-doğa ilişkisi ve doğa içindeki yaratıkların kendi aralarındaki ilişkiler çok büyük rol oynuyor. Bunlarla ilgili bazı açıklamalarda bulunur musunuz?

Çukurova Biterse, Ben de Yok Olurum

– Benim temelim, dedim ki, Çukurova'dır. Yani kanımla, etimle Çukurova'ya bağlıyım. Çukurova bittiği zaman, belki bitebilirim yani. Çukurova ilişkileri, ki mümkün değil, insan ölmeden bitmez ama biterse de yok olabilirim, öyle duyuyorum içimde.

Bir de başka bir şey var: Benim edebiyat geleneğim Köroğlu'na, Dede Korkut'a, Manas Destanı'na, Karacaoğlan'a ve Çukurova'daki türkülü halk hikâyelerine dayanır. Pek çok halk hikâyesi anlatılırdı, belki on beş, yirmi, otuz, kırk... Bütün çocukluğum bunlarla geçti. Bugün bir tanesi, o türkülü halk hikâyelerinden herhangi birisi alınsa da biçim olarak bir romana uygulansa, dünya şaheseri olur. Öylesine biçimini oluşturmuş, öylesine anlatım biçimini güzelleştirmiş ki, hiçbirimizin buna erişmesi mümkün değil. Ben onun, o büyük edebiyatın, suyunun suyuyum. Öyle hissediyorum. Ve gücüm de, yalnız oraya bağlı olmaktan geliyor.

Bunun yanında tabii ortak dünya edebiyatını da biliyorum. Benim o hikâyelere, halk hikâyelerine, dünyanın getirdiği deneyleri de ekleme olanağım olmuş. Bu tarafı benim. Oradaki insanlara gelince, gerçekten o içinde yaşadığım insanların, huylarını çok iyi biliyorum.

Çukurova Türkmeni dehşet güzel konuşur. En büyük özelliklerinden bir tanesi çok güzel konuşmasıdır. İlişkilerinde sohbet birinci derecededir. Bu güzel konuşan insanlar, çok cömert insanlardır. Bu güzel konuşan insanlar, imececi insanlardır.

İmece

Bir Akdeniz konferansından geliyorum. Belki on gün önce yapılan, *Diolog Mediterraine* diye bir Akdeniz ülkeleri konferansı.. Akdeniz'in huyu nedir diye sordum, Akdeniz insanlarının huyu? Bir de bu Türkmen'in kendine göre huyu var. O cömertlik dehşet bir şey, imeceyi anlatmaya çalıştım orada. Yüzyıllardan beri yani... Bugün yapmak istediğimiz bir şey var. O da şu: İnsanın yardımlaşması. Çukurova'daki halkın, yani Türkmenlerin, ki yaşayışlarından geliyor, öbür insanlarda olmayan özellikleri, en büyük karakteristiklerinden bir tanesi imecedir.

İmece, çalışırken yardımlaşmadır. Toprağa yerleşmiş o Türkmenler, örneğin yaşlı, hasta, çalışamaz bir insana, kocası askere gitmiş bir kadına, bir olup yardım ederler.

– Bu son romanınızda da bu gibi olaylar geçiyor. Örneğin, İsmail Ağa'nın ailesine, geldiği köyde Çukurovalı Türkmenlerin hemen ev yapması...

– Ev yapıyorlar. Bu imece işi herhalde çok eski bir gelenektir. Buna gelenek de diyemeyiz, bu bir yaşama biçimi-

dir. Türkmen kültüründe böyle epeyce yaşama biçimleri var. Gelenekten daha sağlam bir şey olarak alıyorum yaşama biçimini. Sevgi doludur bu insanlar. Örneğin edebiyatsız, sanatsız yapamazlar. Dünyanın en güzel kilimleri bu Türkmende dokunur. Dünyanın en güzel türküleri orada söylenir. Gerçekten inanılmaz güzel halaylar burada çekilir. Yani öylesine bir kültür dünyası ki, gelmiş develeriyle, atlarıyla, ceylan gibi atlarıyla üstelik, Çukurova'da, oranın ana toprak kültürüyle bütünleşmiş... Bugün o kültürün yeni ürünlerini yaratıyorlar. Yani bu kültür, sanmıyorum ki yalnız bana, bundan sonra da bir sürü kişilikli insan kaynaklık edecektir.

Şimdi ben başka bir şey daha söylemek istiyordum, Yüksel, bu önemli benim için, daha çok bu şimdi söyleyeceğim...

İki Dünya

İki dünya var bizim ülkemizde. Biri aydın dünyası, ki bu dünya daha çok İstanbul'da oturmuştur iki yüz yıldır. Biri de onunla hemen hemen hiç ilişkisi olmamış halkın dünyası. İstanbul ve halk ilişkisiz yaşamışlar. İstanbul iki yüz yıldır Batı'ya öykünürken ve bütün yaratıcılığını yitirirken, yani kitapçıl Türk aydınları bütün yaratıcılıklarını yitirirken, karşıda Dadaloğlu yaratılmış halk tarafından. Şimdi Atatürk'ün bize yaptığı en büyük iyilik, bizim kültürümüze dönüşümüzü sağlaması olmuştur ki, zaten bundan daha büyük de bir iyilik bir ülkeye yapılamaz.

– Siz kendinizi de bu dönüş sürecinden doğan bir yazar olarak görüyor musunuz? İkincisi, dediğiniz şu bakımdan da kendi yapıtlarınızla kendisini doğrulatıyor: Diyelim Türkiye'de 1950'lere, ellilerin ortalarına kadar yazılan romanlar, İstanbul yazarları tarafından, belki birkaç Ankaralı yazar tarafından yazılan roman-

lar, çok sınırlı bir kitle tarafından okunurken, birdenbire büyük bir patlama oluyor roman okurunda da. Yaşar Kemal'in "İnce Memed"i Türkiye'de alışılmamış baskılara ulaşıyor. Ve ondan sonra gelen bazı romanlar, gene sizin söylediğiniz kaynaklara yaslanmaya çalışan bazı romanlar da bundan yararlanıyorlar, örneğin kitap satış ve sürümlerinde...

– Şaşılacak bir şey tabii *İnce Memed*'in satışı, beni de şaşırtıyor, Batılıları da şaşırtıyor. Sanat, edebiyat uzmanlarını da şaşırtıyor. Türkiye gibi okuryazarı çok kıt bir ülkede bir romanın 450 bin satması olacak iş değil. Bizde her romanı on kişi okur sayarlar. Bu, dört buçuk milyon, bu *İnce Memed*'in okuru demektir ki, bu dünyada böyle bir rekor çok az kırılmıştır. Burada elbette Türk halkı *İnce Memed*'i de bir Köroğlu sayıyor.

Bilmem sen duydun mu, kasabalarda, köylerde âşıklar İnce Memed anlatarak dolaşıyorlar. Ben birine rastladım. O kadar güzel anlatıyordu ki, keşke böyle yazsaydım, dedim.

– Ama o sizin yazdığınızdan yola çıkıyor. Sizin yazdığınızın kulaktan kulağa, ağızdan ağıza yayılmasından yola çıkıyor.

– Evet, şimdi bunun güzelliğinden şuna vardım. Niye eski Türk destanları, Köroğlu örneğin çok güzel? Çünkü, Köroğlu'nu bir kişi yazmamış. Anlatıcı, halkla beraber kaynaşarak yeniden yaratıyor. Öbür adamın diline geçiyor o yaratılmış şey. O da, halkla yeniden yaratarak ötekine geçen şey, onun çırağına geçiyor ve böyle bütün bir kitle bir şaheser yaratıyor. Onun için *İnce Memed*'i bir kişi yazdı, ama ben de bir kişi olarak yazmadım. Ben de Köroğlu'nun ustasının çırağı sayarım kendimi. Bir anlatıcıyım ben. Yani bugün Batı edebiyatı anlamında bir romancı değilim. Ben daha çok anlatıcı yönü ağır basan bir romancıyım.

– Böylece, geldiğiniz kültür geleneği içine bir İnce Memed kahramanını yerleştirmiş oluyorsunuz. Acaba son romanınızdaki Salman da aynı dizgede görülebilir mi? Çünkü o çok daha çapraşık. Hem iç hem dış dünyayla büyük bir çelişki yumağı şeklinde okuyucuya sunuluyor. İnce Memed'de o kadar büyük çelişki kendi içinde, özünde görülmüyor.

Halk Kötülüklere Karşı Dağda Adam İstiyor

– Yok, İnce Memed salt başkaldıran, halkın onu başkaldırmaya ittiği bir insan. Çelişkisi fazla da... Örneğin bir çelişkisi de hiçbir zaman dağa çıkmak istememiş olması. Ama yakasına yapışmış bütün halk. Sen Abdi Efendi Ağa'yı öldürünceye kadar dağda kalacaksın. Üstelik de kıyamete kadar dağda kalacaksın. Çünkü halk, kötülüklere karşı kıyamete kadar dağda bir adam istiyor. Memed iner, öbürünü çıkarır. Ama kıyamete kadar dağda başkaldıran bir adam olacak. Onun çelişkisi burda.

Bir de şunu söylemek istiyorum ki, bütün dünyada, her yerde pirimitif halk yoktur. Bir tek pirimitif vardır, o da büyük şehirlerdeki burjuvalar. Şimdi onlar yitirmişlerdir zenginliklerini. Halbuki halkta yaşıyor ve şu da kanıtlar ki, Salman'da, bütün halkta o vardır, yani o psikolojik karmaşıklık vardır.

Bir şey söyleyeceğim. Evvelki sene benim için çok güzel yazılar yazmış *Le Monde*'un bir yazarıyla karşılaştım. Detan karmaşık değildir, psikolojik derinlik yoktur, dedi. Mesela *İlyada*'da. Çok yanılıyorsunuz, dedim. Priamos'un, yani Truva kralının, oğlu Hektor'un cenazesini Akhilleus'tan almaya gittiği parça, yeryüzü edebiyatında bir eşi daha olmayan derinliktedir, dedim ve kadın kabul etti bunu. Onun için ben diyorum ki, bugün bir Dostoyevski çıkacaksa yeryüzü edebiyatında, yalnız halkların psikolojik karmaşıklığını ve

çelişkisini yazarak çıkacaktır. Yani böyle bir iddiam var. Salman da bunun eseridir zaten.

Salman'ı oturttuğum yere dikkat edilirse, ne kadar karmaşık bir psikolojiden geldiğini ve cinayeti kaç sebebin işlettiğini görürüz.

Primitif, Halk Değil; Şehir Burjuvasidir

– *Dediniz ki, primitif olsa olsa, sanayinin yarattığı şehir burjuvazisidir. Yani doğadan kopmuş...*

– Ben, yabancılaşmış diyorum...

– *Yabancılaşmış ve böylece de kültürünü yitirmiş bir toplum oluyor.*

– İnsani değerlerini yitirmiş kültürüyle beraber. Kültür de bir insani değer, ama insani değer yalnız kültürden ibaret değil. Elbette insani değerin en değerlilerinden bir tanesidir insan kültürü. Ama çok daha karmaşıktır insani değerler, çok sonsuzdur. Bilip bilmediğimiz değerlerdir bunlar. Biz ancak bugüne kadar insanoğlunda saptayabildiğimiz değerleri biliyoruz.

– *O halde insanın doğayla olan sıkı ilişkisi de romanlarınızda önemli rol oynuyor?..*

İnsan Doğanın Parçası

– Önemli rol oynuyor. Çünkü, doğa-insan ilişkisi de bir insani değerdir. Ben şöyle düşündüm her zaman: İnsan doğanın bir parçası, doğa insanın. Bunu ayırt etmemiz mümkün değil. Ve ben doğayı da, insan kişiliklerini işlediğim gibi işledim romanlarımda. Nasıl insanı yaşayan kişi olarak koyuyorsam romanlarıma, doğayı da öyle yaşayan kişi olarak

koymak zorunluğunu duyuyorum. Oysa ki, bizden önceki dünya edebiyatı, ki büyük dahiler yetiştirdi, Tolstoy'lar, Dostoyevski'ler, Stendal'ler, Balzac'lar yetiştirdi, bunlar bana öyle geliyor ki, biraz utanarak söylüyorum bunu, doğayı dekor olarak kullanmışlar sanki. Halbuki Homeros'ta doğa yaşayan, her parçasının kişiliği olan bir destandır.

– İnsanlar neyse kişi olarak, doğanın öğeleri de...

– Öylesine yaşıyor, öylesine canlı, öylesine güçlü, öylesine sevgi dolu, öylesine şaşkın...

– Ve olaylara katılıyor...

– Katılıyor ve onu insan katıyor belki de. Belki kendiliğinden katılıyor, bilmiyoruz. Ben romanlarımda bu kişiliği vurgulamaya çalıştım ve insanın trajedisinin doğanın trajedisiyle aynı olduğunu verdim romanlarımda.

– Burada bir ara soru aklıma geliyor. Böyle olunca, siz elbette çağımızın bir gerçeği olan bu yabancılaşmış insanları yazmayı hiç istemediniz mi?

– Son İstanbul romanımda, *Deniz Küstü*'de iki tane toprağından kopmuş insan aldım. Selim Balıkçı ile Zeynel Çelik'i... Şimdi bu iki insan hem sonuna kadar toprağına bağlı kalmaya çalışıyor, hem de bu yabancılaşma rüzgârının ortasında kökünden koparılmak için her şeyi yapıyorlar. Ve yabancılaşmış, can çekişen bir şehirde, can çekişen bir doğa ortamında, can çekişen insani değerlerin romanını yazmaya çalıştım.

– Yalnız onlar daha yabancılaşmış değil, daha direniyorlar...

– Değil. Daha direniyorlar.

– Salt yabancılaşmışların yazılacak bir özelliğini, bir niteliğini görmüyor musunuz?

Yabancılaşan İnsanlar Arasında

– Sanıyorum ki, Çukurova'da, sanayileşmiş Çukurova'da, kendi bölgemde böyle bir yabancılaşma oldu. İki yıldır İsveç'te, gerçekten bütün insani değerlerini yitirmiş, doğaya, insana, kendine yabancılaşmış insanlar arasındayım. İster istemez bu beni etkileyecek. Yabancılaşma aslında olağan bir şey, ama yabancılaşmanın gene her şeyde olduğu gibi, bir beyazı, bir siyahı olmalı diyorum. Bütün insani değerlerden sıyrılmış bir yabancılaşma çok büyük bir tehlike insan soyu için. Ben bunu olağan görüyorum.

Fakat bu yabancılaşma yeni bir insani değer düzeni ortaya çıkarabilmeliydi. Yeni doğal bir dünyada, olağan bir dünyada, gerçek sağlam bir dünyada yabancılaşma şöyle olabilirdi: Değerleri yok ederek değil, onları yeniden yaratarak, yeniden geliştirerek. O zaman insan bir cennetin insanı olabilirdi.

– Bu yabancılaşma süreci içinde elbette bizim yurtdışında çalışan yurttaşlarımızı da görüyorsunuzdur. Onlarla ilgili tasarılarınız var mı, onları yazma konusunda?

– Çok sert konuşuyorum bu konuda. Onlara çok üzülüyorum. Bizim toplumumuzun yabancılaşma süreci ne kadar kötü giderse gitsin, daha elli yılı, yüz yılı bulur. Fakat buraya geliyorlar, bu topluma karışıyorlar. Çok üzüldüğüm şu: Bu toplumda ne olursa olsun ekmeklerini kazanıyorlar. Sevgi dolular bu toplumun insanları karşısında ama çok aykırılıklarla karşılaşıyor, büyük acılar çekiyorlar.

Yeni Kölelik

Yabancılaşmış bir toplumda yabancılaşmamış insanların korkunç acısını yüreğimde duyuyorum. İsveç'teki Türkler-

den, uzaktan seyredip, konuşup yakından biliyorum bu acıyı. Bu yeni bir kölelik sistemidir, Batı'nın yarattığı köleliktir. Hem insani değerlerini, insancıl değerlerle ellerinden alıyorlar, hem de her yönleriyle sömürüyorlar. Aşağılıyorlar. İnsanın insanı aşağılaması karşısındayız. Gerçekten beklemiyor değildim bugünkü Batı dünyasından bunu, ama bu kadarını beklemiyordum.

Şöyle yapılabilirdi: En azından olanaksızlıklardan dolayı buraya gelmiş insanlara kendi vatandaşlarından daha fazla olanak tanıyabilirlerdi, yani yabancılaşmamış insanlardan oluşsaydı Batı dünyası. Bizim Anadolu'da bir yabancı geldiği zaman, bütün köy evini açar, ona hakaret, kötülük edilmez, ekmeksiz, susuz bırakılmaz, yaya bırakılmaz. Köyde bir lokma ekmek varsa, onundur. Köyde bir lokma sevgi kalmışsa, onundur; dostluk onundur, her yardım yapılır ona. Bu, yabancılaşmamış insanın bir tavrıdır ki, ben böyle bir tavrı bunlardan beklemiyordum. Ama en azından aşağılamamalarını bekliyordum insanlarımızı.

Ve bu bana acı veriyor. Ya kendi vatandaşları yapsınlar, ortası yok bunun, bütün o hakları tanısınlar yahut da bıraksınlar gitsinler. İnşallah ülkemiz düzelir, bütün insanlarımız ülkemize dönebilirler. Yalnız kendi ülkemin insanları için de söylemiyorum, İtalyanlar için de söylüyorum bunu, hepsi için söylüyorum.

Türkçe En İnsancıl Dil

– *Evet, umudumuz bu, umut yitmez. Bize belki son olarak şu anki çalışmalarınızdan söz edersiniz...*

– İsveç'te oturuyorum. Geçen sene *Kimsecik* romanımın birinci cildini bitirdim, 600 sayfalık uzun bir roman. Şimdi ikinci cildinin dörtte üçünü yazdım. Yılbaşından önce bit-

miş, daktiloya çekilmiş, 700 sayfa bir roman olacak. Ondan sonra tabii benim yarım romanlarım var. *İnce Memed*'in üçüncü cildini 1981 içinde kesinlikle bitireceğim, Allah izin verirse.

– Umalım, bu da, ondan sonraki de, defterlerdeki, dosyalardaki tasarımlar da bitsin...

– Çok var ondan sonra. Allah'tan ömür diliyorum ki, ülkemin dilini daha güzel işleyeyim. Türkçe dünyanın en sıcak, en insancıl dilidir. İnsani değerleri en iyi taşıyan dillerden biridir. Sevgiyi, dostluğu, kardeşliği, yardımı, sıcaklığı en iyi duyurabilen dildir. İnşallah ben bu dilin bir çırağı olarak, bu dile bazı olanaklar kazandırabilirim.

– O dili böylesine sıcak, böylesine güzel işleyen bir usta yazar da, o dili konuşan bütün insanları taşıyan bir yazardır. O bakımdan, biz sizinle övünüyoruz. Bundan sonra da hem bizi hem dünyayı daha çok zenginleştirecek yapıtlarınızla övüneceğiz.

Sevgili dinleyiciler, Yaşar Kemal'in Almanya'da Almanca olarak romanları çıkıyor. Almancada son çıkan iki romanını burada kısaca duyurmak istiyorum. Her ikisi de Zürih'teki Unionsverlag'dan çıktı. Bunlardan biri, İnce Memed'in Almanca çevirisinin yeni basımı. Almanca çevirisi, bu yeni basımda yeniden gözden geçirildi. Öteki, ilk kez Almancaya çevrilen Binboğalar Destanı. 'Das Lied der Tausend Stiere' adıyla çıktı ve çok kısa bir sürede birinci baskısı tükendi. İkinci basımı önümüzdeki günler içinde yayımlanmış olacak.

Yaşar Kemal, buradaki yurttaşlarımıza sizin, biraz önce onlarla ilgili söylediklerinizin sonucu olarak, söylemek istediğiniz bir şey var mı? Onlara doğrudan doğruya seslenmek ister misiniz?

– Ben arkadaşlarıma, işçi arkadaşlarıma – ben de eski bir işçiyim – mutluluklar diliyorum. Onların ülkemize sonuna kadar, koşullar ne olursa olsun, bağlı kalmalarını diliyorum.

– Bu konuşmamız için size radyomuz ve dinleyicilerimiz adına çok teşekkür ederim.

– Estağfurullah...

(Yaşar Kemal ile söyleşimizi buradan itibaren özel olarak sürdürdük.)

Doğa - İnsan Üstüne Kırk Türkü

– Şimdi aga, benim bir derdim var: Ayının kırk türküsü var, kırkı da armut üstüne demişler... Benim de kırk türküm var, kırkı da doğa-insan ilişkisi üstüne.

Demirciler Çarşısı Cinayeti'ne on dört yıl çalıştım. Ben hiçbir romana on dört yıl çalışmadım. *Yusufçuk Yusuf* da içinde bunun. Üçüncü cildi "Kırmızı Leylek"i yazacağım. Şimdi bu üç ciltlik büyük romanda Çukurova'yı veriyorum. Çukurova artık bir dünyanın timsali gibi 20. yüzyılımızda. Çünkü, Türkiye'nin sanayileşmiş en büyük toprak parçası Çukurova. Yani dehşet bir endüstrileşme var. Ve bu endüstrileşme Çukurova'da özellikle tarımda daha 1880'lerde başlıyor. Örneğin, 1888 olacak sanıyorum, Hanomag fabrikalarının 57 numaralı traktörü Adana'ya geliyor.

Çukurova çok bereketli bir ova. Şimdi ben sana Çukurova'nın, bildiğim kadarıyla, feodal düzendeki doğasını anlatayım. Biliyorsun, bir tarafını Akdeniz, öbür tarafını Toros dağları kapatıyor bu bölgenin. Bereketli topraklarına su sağlıyor Çukurova'nın. Dağlardan gelen millerle denizden toprak kazanıyor Çukurova her yıl.

Örneğin, Romalılar devrinde, biliyoruz ki, Kleopatra'nın gemisi Tarsus'a yanaşıyor. Halbuki Tarsus şimdi otuz kırk kilometre uzakta denizden. Demek ki, Çukurova millerin ortaya çıkardığı verimli topraklardır. Gerçekten de, Mı-

sır'dan sonra Çukurova toprağı yeryüzünün en verimli topraklarından biridir.

Şimdi bu verimli toprağı, feodal düzeni yaşarken insanoğlu Çukurova'da – yani Batı'daki feodal düzenle karşılaştıramayız bunu, ayrı bir düzende – kapitalist ilişkilere geçmeden önceki durumunu anlatayım bir miktar.

Akçasaz Bataklığı

On beş kadar bataklık vardı. Bu bataklıklarda sazlar vardı. Bu bataklıklarda ağaçlar vardı. Bu bataklıklarda inanılmayacak kadar türlü kuşlar vardı. O pembe balıkçıllar vardı, hani flamingo diyorlar ya, yüzlercesi Anavarza'nın dibindeki Akçasaz bataklığında vardı, ben gördüm onları.

Örneğin, 1900'lerden önce Çukurova'ya ceylan gelirdi, binlerce ve büyük bir ceylan edebiyatı vardır Çukurova'da. "Atı yeğin ceylan tutar / atı yeğin ceren tutar," bir halk türküsüdür. Çukurova'da bu ceylan üstüne öylesine çok edebiyat vardır... Mail Bey diye bir hikâye vardır örneğin, ceren üstüne bir hikâyedir.

Mail Bey genç bir adamdır, bir kıza âşık olmuştur. Kız boyuna ceren donuna girip, çölden Çukurova'ya gelir binlerce ceren içinde. Ve ormanlıktı Çukurova. Nergislikti baştan aşağı. Akarsuları, pınarları pırıl pırıldı Çukurova'nın.

Şimdi 1950'ye kadar yavaş yavaş söküldü, sökülerekten geldi, ama esas hançer Çukurova'ya 1950'lerden sonra, 49'dan sonra saplandı. Kırk binden fazla traktör geldi Çukurova'ya. Bu traktörlere kocaman kötenleri taktılar, ormanları söktüler, kamışlıkları söktüler, bataklıkları kuruttular. Ha, ben demiyorum ki, bataklık kurutulmasın. Elbette Çukurova'nın canını alıyordu bataklık sivrisinekten dolayı...

Yalnız Çukurova'daki doğanın, verimli toprağın dengesini bozdular. Önceden Çukurova toprağı erozyona tabi değildi. Çukurova şu anda hiçbir ağaç olmayan bir çöl. Sulama diye de bir şey icat ettiler, yüzeysel sulama. Bu yüzeysel sulama da tuz yapıyor. Yani suyun içindeki tuzlar toprağın yüzünde kalıyor tarlaları sularken ve bu bir çeşit çölleşmedir.

Bütün bunlar, teknoloji, iyilik yapayım derken, kaş yapayım derken, göz çıkardılar ve doğanın Çukurova'da değişmesine sebep oldu. Biraz da ölümüne sebep oldu.

Büyük Trajedi

Türkiye büyük bir trajedi içinde yaşıyor. Her yıl, bir buçuk milyon, bir milyon, sekiz yüz bin insan artıyor ve her yıl bir milyar metreküp toprak erozyondan dolayı denize dökülüyor. Şimdi bu yalnız Türkiye için değil, bütün Akdeniz bölgesi de böyle.

Akdeniz bölgesi kıyıları, nazik bitkilerin bulunduğu kıyılardır, çok nazik bitkiler vardır. Mesela sarıçam vardır. Hemen yanar onlar. Orman yakmak istedikleri zaman Çukurova'da, bir mercek koyuyorlar güneşin altına, ağaca da dayıyorlar merceği, yavaş yavaş ağaç yanmaya başlıyor ve bütün orman mercekle yanıyor. Yakan adam yakalanmıyor bu yüzden. Bir küçücük sigara yok etmeye yetiyor...

Ve Akdeniz çok yamaç olduğu için, Akdeniz'e bakan kıyılar yüzde doksan erozyona tabi. Bütün tarih boyunca Akdeniz bir göçler ülkesidir. Özellikle Çukurova, özellikle Türkiye kıyıları göçler ülkesidir. Bütün insanları, Orta Asya'dan olsun, Arabistan çöllerinden, Afrika çöllerinden olsun, Akdeniz kıyılarının verimli toprakları çekmiştir.

Akdeniz uygarlığı da, dünya uygarlığına beşiklik etmesi de, bu muhtelif, yüzlerce insan soyunun burada birikmesi

ve kültür karmaşasından dolayı Akdeniz kültürü diye bir kültürün oluşmasındandır. Bir de Akdeniz'de dehşet bir ulaşım var tabii, içgöl olduğu için. O ulaşım da bir büyük kültür yaratmış ve o kültür Homeros'u yaratmış, Tevrat'ı yaratmış, eski Grek filozoflarını yaratmış, Cervantes'leri yaratmış, Yunus Emreleri yaratmış, Mimar Sinanları yaratmış ve bugünkü teknolojinin temeli Akdeniz'de atılmış.

Şimdi bu Akdeniz verimini yavaş yavaş yitiriyor. Akdeniz doluyor teknoloji yüzünden, kendi yarattığı teknoloji yüzünden. Ve teknoloji kötü ellerdedir. Bütün insanlığa mal edilmeliydi teknoloji. Bir gün ölen dünyamızı yine teknoloji kurtaracaktır, teknoloji düşmanlığı yapmamalı.

Ve şimdi Akdeniz'in verimsiz topraklarından içlere doğru göçebeler çekiliyor ki, bunlar da yabancı işçiler bugün. Yani tarih tersine döndü. Benim *Demirciler Çarşısı Cinayeti*'nde bunu vurguluyorum. Feodal düzenden sonra, traktör gelince, kapitalist ilişkiler başlayınca, doğa da insanlarla beraber tamamen değişiyor. Ve feodal düzen insanı ne kadar sömürüyorsa, doğayı da o kadar sömürüyor. Halbuki kapitalist düzenin organizasyonunda insanlar bütünüyle bir limon gibi somuruluyor; doğa da aynı acımasızlıkla sömürülüyor ve yok ediliyor.

Psikolojik Dengeler

– Feodal düzende insan o kadar fazla sömürülmüyor, doğa da o kadar fazla sömürülmüyor, diyorsun. Halbuki teknolojik kapitalist düzenin olanaklarının genişliği dolayısıyla...

– Daha çok insanı da yok edecek kadar, doğayı da yok edecek kadar...

Bir de şunu vurgulamaya çalıştım bu üç ciltlik romanda, doğa değişirken, feodal düzenin insanı kapitalist düzenin in-

sanı olurken, bu arada insanların psikolojik dengeleri nasıl bozuluyor, feodal düzenin getirdiği birtakım insani değerler nasıl bitiyor.

Kapitalizmin getirdiği insani değer yok, hiçbir şey alını-yor yerini. Hani Türkiye'de yazdılar işte; *Demirciler Çarşısı* acaba geriye özlem romanı mı? Hayır, geriye özlem değil; insani değerlere sadakat romanı, bağlılık romanı.

– *Yitirilmekte olan değerleri...*

– Savunma romanı. Bu değerler geliştirilmeli, yetmeyecekse, bugüne kadar yaratılmış sevgi değeri daha gümrahlaşarak gitmeliydi. Ki insanoğlu buna layıktır, sevgiyi o yarattı.

Arkadaşlık öyle, dostluk öyle, yardımlaşma öyle. İnsanoğlu değerleri yaratan bir yaratıktır yahut da yaratıcı bir yaratıktır insanoğlu. İnsanoğlunun tarifini biz böyle yapabiliriz.

Şimdi bu insan nelere uğruyor? İki romanda ben bunları vurguladım. Doğa değişirken, insanın kendisi de değişikliğe uğruyor ve insani değerlerini doğayla beraber koruyamıyor. Derviş Beyle Mustafa Beyin hikâyesi bu...

– *Yani doğa değişirken kendinden, var olan özelliklerinden, niteliklerinden, insanlığa yararlı yanlarından yitirmeye başlıyorsa, o doğayla ilişki içindeki insan da var olan değerlerini, insanlık değerlerini yitirmeye başlıyor.*

Teknoloji Doğru İşlese

– Şimdi bak! Teknoloji doğru işleseydi, insan soyunun yarattığı en harikulade iş bu, doğru işleseydi, yani sömürücü bir zümrenin elinde değil de bütün insanlığın elinde olsaydı bu teknoloji, – nasıl tıp insanları iyileştirmeye çalışıyorsa, insanın kişisel hastalıkları, hatta toplumsal hastalıkları varsa,

doğanın da kendi içinde hastalıkları var – biz teknolojiyi, doğanın hastalıklarını gidermekte ve doğayı yeniden yaratmakta kullanabilirdik. Bugünkü gibi öldürmekte değil.

Bütün bu romanlarım benim, bu romanım, doğanın savunması, insani değerlerin savunması. Ve biz dövüş veriyoruz bu dünyada kardeşim, hikâye bu.

Mit Yaratmak

İnce Memed'de bir mitos nasıl yaratılır, onu anlatmaya çalıştım ve oradan şöyle bir sonuca vardım: İnsanoğlu, mit de yaratan bir varlıktır. Yalnız insanoğlunun yaşamında yarattığı mit ne kadardır? İnsanoğlu hep sıkışmıştır, hep başı belaya girmiştir. Başı belaya girdikçe, soyunu sürdürebilmek için, kendine bir mitos dünyası ve düş dünyası kurmuştur ve o dünyaya kaçarak yaşamını sürdürmüş ve soyunu devam ettirmiştir.

– Bu Çukurova doğasıyla ilgili olarak söylediklerin, ben de Türkiye'deki gelişmeleri belki iyi izleyebildiğimden ya da oradaki değişiklikler biraz da hepimizin gözü önünde cereyan ettiğinden, aklıma çok iyi yatıyor. Aynı şeyi örnek olarak, senin de çok iyi tanıdığın İsveç için, İsveç doğası için söyleyebilir misin? Yani orada teknoloji bizdekinden çok daha ileri bir aşamada ve o teknoloji orada İsveç doğasını öldürmüş mü? Onu gözlemleyebildin mi?

– Şimdi şöyle bir şey geldi aklıma. Profesör Mübeccel Karay benim yakın arkadaşım. *Demirciler Çarşısı* üzerine konuşurken Mübeccel'e sordum: Mübeccel dedim, hani 19. asrın çok büyük romancıları var. Doğanın insanla birlikte değiştirilmesi ve insanın kaderinin doğanın kaderiyle bir olması, insan trajedisiyle doğanın trajedisinin birleşmesi, insanlığın en büyük sorunlarından biriyse, o zaman niye bu işi 19. yüzyıl romancıları yapmadı da bana kaldı?

Mübeccel dedi ki; Çukurova'ya kırk bin traktör geldi, bu iş birdenbire senin gözünün önünde oldu. Halbuki Batı'da bu değişim üç yüz yılda oldu. İsveç, Almanya, İngiltere, Fransa doğasını ele aldığımız zaman, gerçekten bizden daha kötü durumdalar bunlar.

Orman Hasta Su Hasta

Ormanları var, bahçeleri var... Yalnız biraz önce ormanına gittim. Şehir yakınındaki ormanların hepsi hastalanmış. Yalnız hava meselesi değil, bütün sular kirlenmiş. Ren Irmağına parmağını sokarsan zehirlenirsin. İsveç'te denizlerin suratına bakamazsın. Yani hava ve su kirliliği, hava ve suyun zehirlenmesi... Bunlar şehirlerini öldürdüler otomobil doldurarak.

Bugün Berlin ölü bir şehirdir, Paris ölü bir şehirdir, Londra ölü bir şehirdir. Bunlar zehir kusan şehirlerdir. Artık insan yaşamı... İnsan mutlu olamaz bu kadar zehirlenerekten. Yani fiziği çöküyor insanın...

– Yalnız insan bu zehirlenmeleri, öldürmeleri, özellikle Batı'da, Batı'nın gelişmiş teknolojisinde ve onun toplumunda zamanla görüyor.

– Batı'da, senin de bildiğin gibi, büyük bir akım var, karşı akım var, gittikçe büyüyor, doğacı bir karşı akım var. Çevre kirliliğine karşı mücadele veren, savaşım veren bir karşı akım var. Bunun sonucu, bu varılan çevre kirliliği yeniden ortadan kaldırılabilir, elbette zamanla...

Teşhis edemiyorlar, sebebini bulmak istemiyorlar yahut bulamıyorlar.

– Biliyorlar pekâlâ da işte sermayenin işine gelmiyor.

– Yahut söyleyemiyorlar. Bugün mesele, bu teknolojinin bir sömürücü zümrenin elinde olmasındandır. Bunu doğru

koymadığın zaman, istediğin kadar konuş, istediğin kadar gruplar kur, istediğin kadar yırtın, hiçbir şey olmayacaktır.

Örneğin, Akdeniz çok yakın zamanda bitecektir. Çünkü, bir içgöldür Akdeniz. Teknoloji bile, bu harikulade güç, bu dünyayı bu hale getiren, bu kötülüğü yapan bu güç bile, elimizde olsa, insanoğlunun eline geçse, onu kurtarmak olanağı olmayacaktır. Onun için, Batı çok korkunç şeyler yaptı, emperyalist Batı.

– Sanayileşmiş Doğu'da aynı şey yok mu?

– Var. Sovyetler Birliği'nin de doğaya karşı tutumu aynı, daha da kötü. Nedir biliyor musun? Örneğin, tarım endüstrisi, makine endüstrisi kadar gelişmedi dünyada. Niye gelişsin?

Geçen gün İsveç'te bir markete girdim. Domates alıyorum, Kanarya Adalarından gelmiş, dokuz Kron. İsveç'in kendi yetiştirdiği domates yirmi bir kron. Vapurlara biniyor, geliyor, elden ele geçiyor, dokuz kron. Öbürü burnunun dibinde, üstelik daha kötü bir domates... Çünkü, ihtiyacı yok. Herif bir kilo demiri veriyor, mamul, işlenmiş demiri, kırk bin kilo pamuk alıyor. Niye kendi doğası için tarım teknolojisini düzeltsin de burada zahmet etsin? Çünkü çok pahalıya geliyor. Şili'den yarısına alıyor.

– Sömürü düzeni, dünya çapında sömürü düzeni...

– Ve böylelikle kolonyalist Batı'nın ziraati öldü. Niye Almanların tarımı daha iyi İngiltere'ninkinden? Çünkü, Almanya daha az kolonyalist, kendi yetiştirdiğine ihtiyacı var diye.

Mesela Amerika iç sömürüde Avrupa gibi dışarı açık değildir. En iyi, en çok endüstrileşen, yani sanayileşen tarım Amerika'da... Amerika United Fruits'den dolayı, güneyden

çok ucuz meyve aldığından, Kaliforniya meyveciliği öldü Amerika'da. Yani bu tamamen bir ekonomik düzen sorunudur.

– *Sınıf savaşıdır...*

– Sınıf savaşıdır. Şimdi burada biz yerimizi iyi almalıyız. Ben bütün romanlarımda insanın kendi iç macerasına – ki iç macerası insanın dış macerasına, doğanın macerasına bağlıdır; insanın, insan toplumunun maceralarına bağlıdır – psikolojik macerasına inerken, bütün bunları göz önüne alıyorum.

İnsanlar Sinir Hastası Oluyor

Bir de şu oluyor, Yüksel, onu da tespit ettim Çukurova'da: Doğanın dengesi bozulduğu zaman, insanın psikolojik dengesi de bozuluyor. Şu anda İstanbul'da sinir hastaları yüzde elli, yüzde altmış arttı. O kalabalığın, o yabancılaşmış, ölmekte olan şehrin içinde. Çukurova'da sinir hastalığı bilmezdik o sıcakta biz. Doktorlarla konuşuyorum, yarı deli haline geldi birçok insan. Çünkü, doğanın dengesi bozuldu. Şimdi artık gökyüzünde çok kuş görünmüyor, çiçek açmıyor. Çukurova toprağı eskiden boydan boya çiçek açardı, insanın içinin bir güzelliğiydi. Bir kamış efilenmiyor ovada, o güzellikte, mavilikte dalgalanmıyor artık Akdeniz. Bir su o güzellikte akmıyor. Her şey güzelliğini yitirdi.

– *Gene senin romanlarında o yitmekte olan güzelliklerden öbek öbek veriliyor, arıların sevgisi, yılanların... Ya da ne bileyim, doğa içinde bitki olsun, hayvan olsun, onların kendi yaşamları, kendi ilişkileri geniş geniş, öbek öbek... Bu nedir? Var olan güzellikleri korumaya çalışmak mı? Yoksa bu savunmada bunları yitirmeyelim demek mi? Yoksa bunlar da elden gidecek demek mi?*

– Valla bütün bu saydıkların var, bunlar elden gidecek. Nasıl insani değerlere özlem duyuyorsam, doğanın değerlerine de aynı özlemi duyuyorum.

– *Ama gösteriyorsun o değerleri.*

– O değerleri de gösteriyorum, bu yok olmamalı diyorum. İnsani değerler yok olursa, toptan gideriz, diyorum. İnsani değerler yok olursa, boş kovana döneriz, diyorum. Doğa değerleri yok olursa, aç kalırız, diyorum.

Akdeniz toplantısından geliyorum. Hep bugünkü topluluktan bahsediyorlar. Dedim ki, şu dediğiniz otuz senede gerçekleşecek ve Akdeniz insanları birbirini yiyecek. Sen ne İsrail-Arap meselesinden bahsediyorsun, ne Kıbrıs-Yunan meselesinden söz ediyorsunuz? Birbirini yiyecek Akdeniz kuşları, boğazlayacak birbirini, kan gövdeyi götürecek Akdeniz'de. Doğanın dengesi bozuluyor, Akdeniz doluyor ve Akdeniz'in toprakları ölüyor.

Her yıl, dedim, yahu Allah'tan korkun, Türkiye'den İsrail'in büyüklüğünde toprak akıyor denize. Her yıl Fransa, İtalya, İspanya'dan İsrail'in bir buçuk misli toprak akıyor denize, dedim. Siz hâlâ İsrail'le uğraşın... Gemi batmış, diye Türkçe'de bir söz var, siz pervanesini arıyorsunuz, öfkelendim heriflere.

Yani hâlâ insanoğlu altındaki toprağın kaydığının, denizin yok olduğunun, suların, balıkların öldüğünün farkında değil. Buna büyük bir kampanya açılmalı. Yazarımızla, sanatıyla, ressamıyla, şairiyle, politikacısıyla dehşet bir mücadeleye girmeliyiz. Yoksa, vakit geçiyor, dünya yok olacak. Yani benim bütün romanlarımın anası, binası bu...

Eserlerimi, İnsanlar Zulüm Görmesin, Diye Yazıyorum

Romanlarımın başka dillere çevrilmesini de şunun için istiyorum: Bir diyeceği var romanlarımın, insanlara bir şey söylesin. Ölüyor, öldürüyoruz, kendimiz ölüyoruz, birbirimizi boğazlayacağız, dengemiz bozulacak, delireceğiz hepimiz, diyorum. Yani bütün derdim bu. Yoksa romanım çevrilsin çevrilmesin ne yapayım ben... Bir şey yapsın istiyorum eserlerim dünyada.

Ne bileyim, şunu yapsın istiyorum: İnsanlar zulüm görmesin benim eserlerimi okuduğu zaman, insanlar doğayı öldürmesin, insanlar cinayet işlemesin, insanlar kötülük etmesin, insanlar sömürmesin... Yani insan insanı aşağılamasın.

Bütün bunları bir romana, edebiyata yüklemek zor, ama edebiyattan başka da çaremiz yok. Söz sanatı, insanın kanındadır; söz sanatı kadar güçlü bir şey yok. Ve ben de bunun insanıyım. Ve de dünyanın yıkıldığını, yok olduğunu biliyorum. Bu yokluğa karşı...

UZUN BİR DERTLEŞME*

Yaşar Kemal Türkiye'ye döndükten sonra, kendisinden uzun bir mektup aldım. Bu bir çeşit dertleşme mektubuydu. Doruktaki bir yazarın hayal kırıklığını, yalnızlığını yansıtıyordu aynı zamanda.

4. 11. 1981

Sevgili kardeşim Yüksel,

Mektubunu ve gönderdiğin güzel kitapları aldım. Sana geç karşılık vermemin birçok sebepleri var. Nedense bir türlü neden diyemiyorum, Türkçe deyimlere geçmiş sebep dururken. Çünkü sebep başka neden tamamen başkadır. Bizim bugünkü edebiyatımız lumpen burjuvazinin bir lumpen edebiyatı. Ne yazık ki, bir takım insanlar edebiyatımızı hızla yıkıma götürüyorlar, halktan koparıyorlar batıdaki gibi. Batıda bu kadar bu işi başardıktan sonra bizim maymun aydınların canına okumak haydi haydi... Bu işe üzülmüyor değilim ama, elden ne gelir, her şey bir birine bağlı. Bugünkü, böylesine bir Türkiyenin edebiyatı da kendi yolunu seçecektir. Gene de bu belkemiksiz, maymun aydın takımına kızıyorum. Bunlar dili de, edebiyatı da berbat ederler, kendi yüzlerine benzetirler. Ben aydınlarımızın belkemiksiz olduklarını ilk söyleyenlerdenim ama, bu kadarını da akıl edemezdim, böylesi bir çürüme, alçalma aklımdan geçmezdi. Biraz karamsar gibiyim, bu yüzden, epey bir süre elim işe güce varmadı. Şimdi Kimsecik'in İsveçte başladığım ikinci kısmını gene yazmağa başladım, dur bakalım, ne çıkacak.

(*) Mektubu yayımlarken Yaşar Kemal'in yazımına bağlı kaldık (Yayıncı).

4. II . 1981

Sevgili kardeşim Yüksel,

Mektubunu ve gönderdiğin güzel kitapları aldım. Sana geç karşılık vermemin birçok sebepleri var.Nedense bir türlü neden diyemiyorum, Türkçe deyimlere geçmiş sebep dururken. Çünkü sebep başka neden tamamen başkadır. Bizim bugünkü edebiyatımız lumpen burjuvazinin bir lumpen edebiyatı. Ne yazık ki, bir takım insanlar edebiyatımızı hızla yıkıma götürüyorlar, halktan koparıyorlar batıdaki gibi. Batıda bu kadar bu işi başardıktan sonra bizim maymun aydınların canına okumak haydi haydi... Bu işe üzülmüyor değilim ama, elden ne gelir, her şey biribirine bağlı. Bugünkü , böylesine bir Türkiyenin edebiyatı da kendi yolunu seçecektir.Gene de bu belkemiksiz ,maymun aydın takımına kızıyorum. Bunlar dili de, edebiyatı da berbat ederler, kendi yüzlerine benzetirler. Ben aydınlarımızın belkemiksiz olduklarını ilk söyleyenlerdenim ama, bu kadarını da akıl edemezdim, böylesi bir çürüme ,alçalma aklımdan geçmezdi.Biraz karamsar gibiyim, bu yüzden ,epey bir süre elim işe güce varmadı.Şimdi Kimsecik'in İsveçte başladığım ikinci kısmını gene yazmağa başldım,dur bakalım, ne çıkacak.

Sevgili kardeşim, sözünü ettiğin eleştirmenleri yakından tanırım ,çok yazık ki, bu adamlarla gençliğimde arkadaşlık ettim,kimilerine de epeyce önem verdim,onların sanattan, edebiyattan hiç mi hiç anlamadıklarını bildiğim halde,daha doğrusu o zamanlar gördüğüm halde. Bu adamların işi baştan sona bizim edebiyatımıza bir zarar oldu. Ne kötüyse onu tuttular, ne iyiyse ona düşman oldular. Kimi zaman anlamadıklarından, kimi zaman da edebiayata, başarılı sanatçıya düşmanlıklarından. Hepsinin içinde başarısız sanatçı olmanın öfkesi yatıyor. Örneğin Kemal Tahir olayı. Bu yazarın hiç bir zaman sanattan,romandan nasibi olmadı. Kemal Tahir benim kanımca bir hiçtir. Ve bu adamı göklere çıkarmayan hiç bir eleştirmenimiz yok. Orhan Kemal gibi bir büyük ustaya da kan kusturdular. Ya Sait Faiki'in bunların ellerinden çektiği...Öldü de öyle büyük

Sevgili kardeşim, sözünü ettiğin eleştirmenleri yakından tanırım, çok yazık ki, bu adamlarla gençliğimde arkadaşlık ettim, kimilerine de epeyce önem verdim, onların sanattan, edebiyattan hiç mi hiç anlamadıklarını bildiğim halde, daha doğrusu o zamanlar gördüğüm halde. Bu adamların işi baştan sona bizim edebiyatımıza zarar oldu. Ne kötüyse onu tuttular, ne iyiyse ona düşman oldular. Kimi zaman anlamadıklarından, kimi zaman da edebiyata, başarılı sanatçıya düşmanlıklarından. Hepsinin içinde başarısız sanatçı olmanın öfkesi yatıyor. Örneğin Kemal Tahir olayı. Bu yazarın hiç bir zaman sanattan, romandan nasibi olmadı. Kemal Tahir benim kanımca bir hiçtir. Ve bu adamı göklere çıkarmayan hiç bir eleştirmenimiz yok. Orhan Kemal gibi bir büyük ustaya da kan kusturdular. Ya Sait Faik'in bunların ellerinden çektiği... Öldü de öyle büyük sanatçı oldu fıkara. Daha bir Orhan Velinin, daha bir Nazım Hikmetin farkında bile değiller. Hiç bir sanatsal görüşleri, sezişleri, anlayışları yok. Türk edebiyatında ne oluşmuşsa bu adamlara karşın, bu adamların dışında oluştu. Sanata, sanatçıya bu kadar öfke duyan bir bölükten sanat üstüne hiç bir şey beklenemez. Yazdıkları birer gerçek yoksulluk. Bu adamların yoksulluğunu, kafasızlıklarını sen benden iyi görüyorsun oradan. Bundan sonra da edebiyatımızda ne olacaksa bunların dışında olacak. İnsan adaleti ne görkemli şey, iyi her zaman yerine oturuyor, kötü de... Bak şimdi, göklere çıkardıkları Kemal Tahir'in şimdiki durumuna, bak Sait Faik'e, Orhan Kemal'e... Bak, hiç bir zaman değerlendiremedikleri Nazım Hikmete, Orhan Veliye... Eskilerin ilahi adalet, dedikleri adalet mi? Bir şey var yaşamda, iyi olan güzel olan... Bir şey var halkta, zamanda, doğruyu, güzeli bulan, yaşatan, yerine oturtan, nedir o?

Öfkeli değilim bu arkadaşlara. Bunlar çok eskiden beri kendilerinden umudu kesmişler. Kendinden umudu kesmiş

sanatçı oldu fıkara. Daha bir Orhan Velinin, daha bir Nazım Hikmetin farkında bile değiller.Hiç bir sanatsal görüşleri,sezişleri, anlayışları yok.Türk edebiyatında ne oluşmuşsa bu adamlara karşın, bu adamların dışında oluştu. Sanata, sanatçıya bu kadar öfke duyan bir bölükten sanat üstüne hiç bir şey beklenemez. Yazdıkları birer gerçek yoksulluk. Bu adamların yoksulluğunu ,kafasızlıklarını sen benden iyi görüyorsun oradan.Bundan sonra da edebiyatımızda ne olacaksa bunların dışında olacak. İnsan adaleti ne görkemli şey,iyi her zaman yerine oturuyor, kötü de..Bak şimdi, göklere çıkardıkları Kemal Tahirin şimdiki durumuna, bak Sait Faike, Orhan Kemal'e...Bak, hiç bir zaman değerlendiremedikleri Nazım Hikmete, Orhan Veliye...Eskilerin ilahi adalet ,dedikleri adalet mi ? Bir şey var yaşamda,iyi olan güzel olan..Bir şey var halkta,zamanda, doğruyu, güzeli bulan, yaşatan ,yerine oturtan,nedir o ?

Öfkeli değilim bu arakadaşlara. Bunlar çok eskiden beri kendilerinden umudu kesmişler. Kendinden umudu kesmiş insan soyu korkunçtur.

Birkaç ay önce bir gün Murat Belge geldi eve. Ben bu delikanlıya sevgi duyarım.İyi niyetli, iyi Türkçe yazan, iyice düşünen bir kişi. Bir yıl önce kadar benim "Deniz Küstü " üstüne bir yazı yazmış, bu romanın başarısız olduğunu söylemişti.Karşılaştığımızda ona dedim ki," niçin okumadığın bir kitap üstüne yargılarda bulundun ? " Hık mık etti, karısı da yanındaydı, karısı Murada dönüp ,"demedim mi, Yaşar kızar,üzülür, okumadığın kitap için bir şey söyleme. " Murat sustu.Ve bana bu romanı okuyacağına söz verdi.

Son romanlarımı elbirliğiyle kötülüyorlar. Oysaki son romanlarım benim en ustalıklı ,romana en çok yaklaştığım romanlarım. İlk romanlara güçleri yetmiyor, onlar ellerinden çıktı. Hem Türk ,hem de dünya okuyucularına maloldu. Öfkelerini son romanlarımdan alıyorlar. Fethi Nacilere kapılıp, bunlar nasılsa bir çete, daha okumadan bile romanlarımın kötülüğüne karar veriyorlar. Buna da güçleri yetmeyecek. Türkiyedeki çete bu dışındaki kişiler bu romanları ilk romanlarımdan daha iyi, daha anlayışlı karşılıyorlar.

insan soyu korkunçtur. Birkaç ay önce bir gün Murat Belge geldi eve. Ben bu delikanlıya sevgi duyarım. İyi niyetli, iyi Türkçe yazan, iyice düşünen bir kişi. Bir yıl kadar önce benim "Deniz Küstü" üstüne bir yazı yazmış, bu romanın başarısız olduğunu söylemişti. Karşılaştığımızda ona dedim ki, "niçin okumadığın bir kitap üstüne yargılarda bulundun?" Hık mık etti, karısı da yanındaydı, karısı Murada dönüp, "demedim mi, Yaşar kızar, üzülür, okumadığın kitap için bir şey söyleme." Murat sustu. Ve bana bu romanı okuyacağına söz verdi.

Son romanlarımı elbirliğiyle kötülüyorlar. Oysaki son romanlarım benim en ustalıklı, romana en çok yaklaştığım romanlarım. İlk romanlara güçleri yetmiyor, onlar ellerinden çıktı. Hem Türk, hem de dünya okuyucularına maloldu. Öfkelerini son romanlarımdan alıyorlar. Fethi Nacilere kapılıp, bunlar nasılsa bir çete, daha okumadan bile romanlarımın kötülüğüne karar veriyorlar. Buna da güçleri yetmeyecek. Türkiyedeki bu çete dışındaki kişiler bu romanları ilk romanlarımdan daha iyi, daha anlayışlı karşılıyorlar.

Bunlar o kadar akılsızlar ve dünyadan habersizler ki, düşünce adına utanç verici işler de yapıyorlar. Son Yazkoda Önay Sözer diye bir zavallıları var, öylesine saçmasapan bir yazı yazmış ki, Türk romanı üstüne okuyan, eli kalem tutan kişiler adına utanç duyar. Böylesine aptallık ancak bizde olur, ancak bu kadar saçmasapan bir şeyi bizim Memet Fuat zekası yayınlar. Bizim köylü romanı dedikleri roman söylence romanıymış. O kadar çok konuştum ki, ne yapmak istediğimiz üstüne, onları okusa, ya da anlayabilse, böylesine bir aptallığa düşmezdi bu kişicik. Birkaç kere gördüm de bu gariban adamı, yüzünden bütün aptallıklar akıyordu. Allahını seversen oku şu yazıyı. Hangi ülkede, hangi üniversite öğretim üyesi böyle bir yazı yazabilir, böylesine saçmalayabilir.

Bunlar o kadar akılsızlar ve dünyadan habersizler ki, düşünce adına utanç verici işler de yapıyorlar. Son Yazkoda Önay Sezer diye bir zavallıları var, öylesine saçmasapan bir yazı yazmış ki, Türk romanı üstüne okuyan, eli kalem tutan kişiler adına utanç duyar. Böylesine aptallık ancak bizde olur, ancak bu kadar saçmasapan bir şeyi bizim Memet Fuat zekası yayınlar. Bizim köylü romanı dedikleri roman söylence romanıymış. O kadar çok konuştum ki, ne yapmak istediğimiz üstüne, onları okusa ,ya da anlayabilse, böylesine bir aptallığa düşmezdi bu kişicik. Birkaç kere gördüm de bu gariban adamı ,yüzünden bütün aptallıklar akıyordu. Allahını seversen oku şu yazıyı. Hangi ülkede ,hangi Üniversite öğretim üyesi böyle bir yazı yazabilir, böylesine saçmalayabilir. Haydi bak o yazıya gözünü seveyim. İşte bizim sanatçılarımız bu ortamda kardeşim. Aldırma, gene de umutlu olmak gerek. Buna karşın çok da olumlu işler oluyor. Daha oturmamakla birlikte yeni şiiri görüyor musun ,gencecik kişiler, ne de güzel hepsi ,her yerden. Bekleyelim, romanda, hikayede de çıkacak, yavaş yavaş, bunların tuttukları da Kemal Tahir akibetinden daha beter akibete uğrayacaklar. Yazık, bunların saptırmalarına uğrayan birçok yetenekli genç yazar da güme gidecek...Ne yapalım, çaresi yok, olumsuzluğun da bir gücü var. Böyle olmasaydı, dünya böyle olur muydu. Hep olumsuzlukları göğüsliyerek varıyor insanlık varacağı yere.

Zülfü bugünlerde sanırım Almanyadadır. Değilse de bugünlerde gelir. Onu çok özlüyorum, keşki Türkiyede olsaydı, bu kadar yalnız kalmazdım. Ben alışığım yalnız kalmağa. Ne yapalım...Bana yaz, senin, çocukların, hanımın gözlerinizden öperim.

Selamlar kardeşim, Union Verlag sana Ağrıdağı gönderdi mi ? Kimsecikği sana şimdiye kadar gönderemediğime çok üzgünüm. Ardına da göndereceğim, onu ona verirsin ,çünkü hergelenin adresi yok bende. Bugünlerde şehre inip Kimsecik I. postalarım sana. Haydi merhaba!

Yaşar Kemal

Haydi bak o yazıya gözünü seveyim. İşte bizim sanatçılarımız bu ortamda kardeşim. Aldırma, gene de umutlu olmak gerek. Buna karşın çok da olumlu işler oluyor. Daha oturmamakla birlikte yeni şiiri görüyor musun, gencecik kişiler, ne de güzel hepsi, her yerden. Bekleyelim, romanda, hikayede de çıkacak, yavaş yavaş, bunların tuttukları da Kemal Tahir akibetinden daha beter akibete uğrayacaklar. Yazık, bunların saptırmalarına uğrayan birçok yetenekli genç yazar da güme gidecek... Ne yapalım, çaresi yok, olumsuzluğun da bir gücü var. Böyle olmasaydı, dünya böyle olur muydu. Hep olumsuzlukları göğüsliyerek varıyor insanlık varacağı yere.

Zülfü bugünlerde sanırım Almanyadadır. Değilse de bugünlerde gelir. Onu çok özlüyorum, keşki Türkiyede olsaydı, bu kadar yalnız kalmazdım. Ben alışığım yalnız kalmağa. Bana yaz, senin, çocukların, hanımın gözlerinizden öperim.

Selamlar kardeşim, Union Verlag sana Ağrıdağı gönderdi mi? Kimseciği sana şimdiye kadar gönderemediğime çok üzgünüm. Arasa da göndereceğim, onu, ona verirsin, çünkü hergelenin adresi yok bende. Bugünlerde şehre inip Kimsecik I. postalarım sana. Haydi merhaba!

Yaşar Kemal

TOPRAK İŞÇİLİĞİNDEN NOBEL'E

1977 Ekim ayının ikinci çarşamba günü "Der Spiegel" dergisinden ve bazı Alman gazetelerinden telefonlar aldım. Ertesi gün, Orta Avrupa saatiyle 13'te Nobel Edebiyat Ödülü sahibi açıklanacak. "Der Spiegel" redaktörü telefonda, "Nobel bu yıl Yaşar Kemal'e ya da Avustralyalı Patrick White'e verilecek. Bu iki isim sona kaldı. Yarın saat 13'te bize fakslanmak üzere Yaşar Kemal üstüne bir yazı hazırlar mısınız?"

Öteki telefonlardan da aynı istek. Büyük bir heyecan ve sevinçle neredeyse bütün gece oturup bir yazı hazırladım. Ertesi gün saat 13 haber bülteninde "Patrick White..." adını işitince, içimdeki sevinçli gerilim gevşedi, hayal kırıklığı yaşadım. Ismarlanmış yazı basılmadığı için, ödenen yarım telif ücreti amorti bile olmadı.

O günler basılamayan bu Almanca yazıyı ilk kez burada Türkçeleştiriyorum. Yazıyı Yaşar Kemal'e ödül verilmiş kabulüyle kaleme aldım.

1

Yaşar Kemal, ellinci yıldönümü 29 Ekim 1973 günü kutlanan Türkiye Cumhuriyeti'nden bir yıl daha yaşlı. Doğum gününün kesin tarihini bilmiyor. 1922 yılının bir günü Çukurova'nın Hemite köyünde dünyaya geldi. Çukurova, burayı Orta Anadolu'dan ayıran Toros Dağları ile Akdeniz arasında bulunuyor. Yaşar Kemal'in babası buralı değil, o Doğu Anadolu'dan, Van Gölü yakınlarındaki Ernis köyünden geliyor. Bu yöre Birinci Dünya Savaşı sırasında Rus ordusu tarafından işgal edilince, yaşam Türkiye halkı için güç oldu. Bunun üzerine Yaşar Kemal'in babası, Çukurova'da

Adana'ya göçtü, ama yoksul bir adam olarak kentte yerleşmek istemedi, Göğceli olarak da adlandırılan Yaşar Kemal'in doğduğu köye geldi.

Baba Sadık hayatını portakal satarak kazanıyordu. Sırtında bir kasa portakalla iki yıl boyunca dolaştı. Sonunda ufak bir krediyle bir eşek sahibi oldu ve portakal kasasını artık kendi sırtında taşımaktan kurtuldu. Anadolu köyündeki durumları bilenler, elli yıl öncesinin köy koşullarını tahmin edebilirler. Yokluk ve yoksulluk yaşamı belirliyordu. Baba Sadık eşeğiyle yorulmak bilmeden dolaşıp portakal satarak, bir zaman sonra köyün varlıklı kişilerinden biri olmayı başardı, ama en yoksulların dostu olarak kaldı, onlara elinden geldiğince yardım etti. Onun bu davranışı ağaların kuşkusunu çekti ve onları rahatsız etti. Baba Sadık'ın bu davranışıyla koruyucu bir duvar olarak gördükleri varsıl ile yoksul arasındaki toplumsal sınırların ortadan kalkmasından çekindiler. Kim onun gibi zenginleşirse, ya zenginden yana tavır koymalıdır ya da hayatı tehlikededir. Namaz kıldığı bir sırada arkadan gelen biri tarafından bıçaklanarak öldürüldü. Henüz dört beş yaşlarındaki Yaşar annesiyle kaldı.

Bu hain cinayetten önce Yaşar'ın babası oğlunun iki kez ölüm tehlikesi atlatmasına tanık oldu. Bir defa çocuklarla oynarken Yaşar at arabasından düştü. Babası, Yaşar iyileşirse yoksul köylüler için beş koç kesmeyi adadı. Yaşar iyileşti, köylüler için beş koç kurban edildi. Bu sırada ikinci kaza oldu. Küçük Yaşar, dayısının koçları kesmesini seyrederken, büyük keskin bıçak dayısının elinden kaydı ve ucu tam da Yaşar'ın sağ gözüne isabet etti.

Babası yine adak addı. "Oğlum iyi olursa, yedi koç ve bir öküz kurban keseceğim." Gerçi Yaşar iyileşti ama sağ gözünü yitirmişti. Yine de adak yerine getirilir ve köylüler için kurbanlar kesilir.

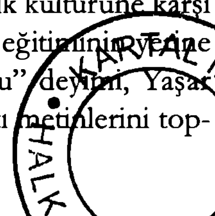
Babasının ölümünden sonra ondan kalan ufak miras kısa sürede tükendi. Yoksulluk Yaşar'ın ve anasının bundan sonraki yaşamına eşlik etti. Yaşar okul çağına gelince, köylerinde okul olmadığı için, komşu Berhanlı köyüne yayan gidip gelmeye başladı. Kısa süre sonra bir akrabasının yardımıyla Kadirli'de okula yazıldı ve karda kışta yayan yapıldak her gün okula gidip gelmekten kurtuldu. Beş yıllık ilkokuldan sonra ortaokul için Adana'ya gitti. Aynı zamanda bir çırçır fabrikasında çalışmaya başladı, çalışıp anasına bakmak için, ortaokul üçüncü sınıfta okulu bıraktı.

2

Yaşar Kemal'in çocukluk yıllarını özetlemek istememin amacı, bu yılki edebiyat Nobel'ini alan yazarın yetişme koşullarını belirtmeye çalışmaktır. Yedi yıllık bir okul eğitimiyle yetinmek ve Türkiye'nin ünlü bir çağdaş yazarı olarak bu koşullardan kurtulmadan önce, çeşitli işlerde çalışarak yaşamını kazanmak zorunda kalmıştır.

Pamuk tarlalarında toprak işçiliği yaptı, beş yıl boyunca sıtma saçan çeltik tarlalarında su bekçiliği yaptı, köyde yardımcı öğretmen oldu. Askerlikten sonra Kadirli'de sokak yazıcısı olarak, okuma yazma bilmeyen insanların dilekçe ve mektuplarını yazdı. Toplumsal eleştiri içeren görüşleri yüzünden, yörede yaşaması gittikçe daha güç olmaya başladı. 1951 yılında İstanbul'a göçtü.

Daha ilkokuldayken Yaşar Kemal, geleneksel halk şiir dörtlükleriyle şiirler yazmaya başladı. İlk şiiri asıl adı olan Kemal Sadık Göğceli imzasıyla yayımlandığında altıncı sınıftaydı. Daha çocukluğunda folklöre, halk kültürüne karşı özel bir ilgi duydu, bir yerde bu ilgi okul eğitiminin yerine geçti. Bir halk deyişi olan, "yaşam okulu" deyimi, Yaşar Kemal için tam yerindeydi. Halk edebiyatı metinlerini top-

lamaya ortaokuldayken başladı. Okulu bıraktıktan sonra bu işe daha güçlü, daha yoğun sarıldı. Bu dönemde topladığı sözlü ağıtlar derlenerek Adana Halkevi tarafından basıldı (1942).

İstanbul'a göçmeden önce tanınmış yazın dergisi Varlık'a öyküler, anlatılar gönderdi, ama adı 1951 yılından sonra yayımladıklarıyla duyulmaya başladı.

Hemen bütün Türk yazarları gibi, Yaşar Kemal de yazın yaşamına adımını şiirle attı. Ve diğer birçok yazar gibi o da zamanla anlatmadaki gücünü ayrımsayarak, şiiri bıraktı, düzyazıda karar kıldı. Son yirmi yıl içerisinde yalnız romanlar, öyküler, destanlar ve röportajlar yayımladı. Önce "Cumhuriyet" gazetesinde yayımladığı röportaj dizileriyle adını duyurmaya başladı.

1955 yılı Yaşar Kemal için dönüm noktası oldu. O yıl iki ödül birden kazandı; Gazeteciler Cemiyeti'nin "En İyi Röportaj" ödülüyle, "İnce Memed" için "Varlık" dergisinin "En İyi Roman" ödülü ona verildi. "İnce Memed" yalnız Yaşar Kemal'in yaşamında değil, aynı zamanda Türk edebiyatında bir dönüm noktası oldu. Türkiye'deki yayıncılık açısından alışılmadık yüksek baskılara erişti ve hemen ardından otuzun üzerinde dünya diline çevrildi. Yorulmak bilmeyen bir çalışmayla Yaşar Kemal buna yeni romanlar, öyküler ve röportajlar ekledi.

3

Türk edebiyatının çok eskilere giden sözlü anlatı geleneği var: Masal, söylence, destan türlerinde. Bu geleneğin eski dönemlerinden "Dede Korkut Kitabı" (Manesse Bibliothek, Zürih 1958) günümüze ulaşmıştır. Bu destan, söylencesel ve gerçekçi anlatımın bileşeni olarak, Orta Asya'daki Türk boylarının yaşamını anlatıyor. Bu Türk

boyları 11. yüzyıldan başlayarak Batı'ya doğru göç yollarına düştüler. Osmanlı döneminde şiir en üst tür olarak işlendiyse de, halk edebiyatı sözlü olarak dilden dile varlığını sürdürdü, giderek bazı kitaplarda yazıya dönüştü, örneğin Evliya Çelebi'nin (1611-1682) "Seyahatname"sinde olduğu gibi.

Bununla birlikte Avrupa anlayışındaki Türk anlatım yazınının geçmişi yaklaşık yüz yıldır. Ve Türk düzyazısında önceleri kısa öykü gelişme gösterdi. Bu türde Ömer Seyfettin (1884-1920) bu yüzyılın başlarında ölçütleri koydu: gerçekçi bakışla eleştirel alaysı mesafe. Büyük anlatıcılar Sabahattin Ali (1906-1948) ve Sait Faik (1906-1954) ile kırklı ve ellili yıllarda kısa öykü doruğa ulaştı. Tek tük istisnalar dışında roman bu gelişmenin dışında kaldı.

Ancak Yaşar Kemal'in "İnce Memed"i, altmışlı yılların sonlarından başlayarak roman kapsamında, bu atılımı ve gelişmeyi sağladı. "İnce Memed" öncesinde, her ne kadar bir roman değilse de, yazılı anlatım üzerinde biçimlendirici etkisi olan bir kitap var: *Bizim Köy* (1951) (Almancası: *Mein Dorf in Anatolien*. Frankfurt 1971).

Ellili ve altmışlı yıllarda Türk edebiyatındaki toplumsal gerçekçilik, köy öğretmeni Mahmut Makal'ın bu notlarıyla heyecan verici bir başlangıç yaptı. En tanınmış temsilcileri üç adaş Yaşar Kemal, Orhan Kemal (1914-1970) ve Kemal Tahir (1910-1973) olan günümüz romanının yükselmesi, bir Anadolu köyündeki dehşet verici günlük yaşamı tutanak üslubuyla anlatan *Bizim Köy*'de eski Türk halk anlatısı ve destan geleneğinin bileşiminden filizlenmiştir. Tutanak üslubunun nesnelliği, Yaşar Kemal'in romanlarında destanın şiirsel genişliği içersinde çözülür.

4

"İnce Memed"in daha tasarımında gerçeklikle söylence arasındaki sınırlar silinir, ama genel kurguda toplumsal gerçekçi içerik öne çıkar. Yazar, olaylar örgüsünü yirmili yıllara yerleştirir, ama bu arada sürekli olarak güncel durumları yansıtır. Büyük toprak ağalarıyla toprak işçileri arasındaki sınıf çatışmasından konu devşirilir. Horlanan, insanlık haklarından soyulan İnce Memed, ağanın boyunduruğundan kurtulmak için eşkıya olur, yasalarla ters düşer. Toplumsal ilişkiler onu yasalarla bu çelişkiye doğru itmiştir.

Abdi Ağa, Çukurova'da beş köye sahiptir ve bu köylerin en büyüğünde yaşamaktadır. İnce Memed burada dünyaya gelmiştir ve dul anasıyla birlikte yaşamaktadır. Babasının ölümünden sonra Abdi Ağa onların nesi var nesi yoksa ellerinden almıştır. Köyün bütün öteki insanlarına yaptığı gibi, İnce Memed ile anasına da zulüm etmektedir. Çocuk buna dayanamaz ve anasından habersiz köyden kaçar. Komşu köylerden birinde, yaşlı bir köylünün yanına sığınır ve orada saklanır. Abdi Ağa ama onun izini bulur, köye geri getirtir ve bundan böyle ona daha da acımasız davranır. Memed ve anası, işledikleri tarladan alınan ürünün dörtte üçünü Abdi Ağa'ya vermek zorundadırlar. Kalanla yaşamlarını yarı aç yarı tok sürdürmek durumundadırlar.

Bu arada delikanlı olan İnce Memed'in kasabaya ilk gidişi, onun için büyük bir deneyimdir. Kentte görünüşteki bağımsız yaşam onu etkiler. Orada ağa yoktur. Herkes kendi işinde gücündedir. Yaşam daha hoş ve çeşitlidir. Köyüne döndüğünde, sevdiği kız Hatçe'nin muktedir Abdi Ağa'nın kel yeğeniyle nişanlanmış olması onu dertlendirir. Kızı Toroslar'a kaçırır. Abdi Ağa, adamlarını onların peşine salar. Çıkan çatışmada İnce Memed'in kurşunları Abdi Ağa ile yeğenine isabet eder, yeğen orada ölür. Abdi Ağa yaralanır.

Kanundan kaçmak için İnce Memed, Hatçe'yi evine göndererek dağa çıkar. Orada ünlü bir eşkiya çetesine katılır. Çetebaşının, özellikle yoksul ve güçsüz köylülere zulüm eden acımasız biri olduğunu görür. Memed birkaç kişiyle birlikte bu çetebaşından ayrılarak kendi çetesini kurar. Adı kısa sürede yörede "köy ağası zalim Abdi Ağa'ya karşı savaşan kişi" olarak yayılır ve söylenceye dönüşür. Geceleri köylere inip erzak alabilmektedir. Köylüler, kendi durumlarını İnce Memed'de görerekk onunla özdeşleşirler.

Abdi Ağa peşlerini bırakmaz, Memed'in sevdiği kızı şikâyet ederek onu tutuklattırır. Memed, bir cezaevinden öbürüne nakli sırasında kızı jandarmanın elinden kurtarır. Jandarmalar, onu ve kızı takibe alırlar. Bir çatışmada Memed yaralanır. Bu çatışmalar sırasında Hatçe güç bir doğum yapar. Memed'in kurşunu tükenmiştir, teslim olmaktan başka çaresi kalmaz. Jandarma komutanı tek başına onun yanına gelir ve İnce Memed söylencesini yıkmamak için, onun kaçmasına göz yumar. Jandarma komutanı, onun cesaretinin ve adaletinin hayranıdır. Onu tutuklamak yerine, İnce Memed'in vurularak öldürüldüğü ve karlar eridikten sonra baharda cesedinin dağdan indirileceği söylentisi yayılır.

Abdi Ağa onun yaralı olarak kaçıp kurtulduğunu kısa sürede öğrenir. Bir başka çatışmada karısı Hatçe vurularak ölür. Cumhuriyet'in onuncu yılı dolayısıyla Ankara'da genel af çıkarılır. İnce Memed köyüne gelir ve bir kahraman gibi karşılanarak kutlanır.

Abdi Ağa'nın bu arada kasabada yaşadığını öğrenir. Bir gece yarısı ağanın odasına girerek, üç kurşunla onu yere serek, atına atladığı gibi gecenin karanlığında dağlara doğru savulur, yok olur.

Yalın Olayların Dil ve Deyişe Dönüşmesi

Elbette burada özetlenen yalın olaylar değildir bu romanın Türk edebiyatındaki özel yerini belirleyen; öncelikle onun baştan sona şiirsel, betimleyici, anlatımcı dilidir ve bu dil bir yabancı dile kolay çevrilebilecek bir dil değildir. Yaşar Kemal'in insanları aynı zamanda doğal, ama toplumsal durumları dolayısıyla güçsüz, zavallı teslimiyet içersindedirler. Doğa betimlemeleriyle insan manzaraları iç içe geçmiştir. Konu, romanı baştan sona bir bütün olarak çizen çerçevedir. Konu belirlemez anlatım örgüsünü, insanlar arası ve insanla doğa arası ilişkilerdir belirleyici olan. Bu ilişkilerden çerçeve konu da ortaya çıkar. Yaşar Kemal'in dili gerçi geleneğe uzanır, ama yeniliği, zengin dağarcığı, alışılmadık birleşimi ve ifade gücüyle imgeler ve iğretilemeler zenginliği onun özgünlüğüdür.

İkinci ciltte de Yaşar Kemal, İnce Memed'in sonraki yaşamını ve edimini anlatmayı sürdürür (1969).

5

İnce Memed'den (Frankfurt, 1960) başka Yaşar Kemal'in ikinci bir romanı daha Almancaya çevrildi: "Anatolischer Reis" (*Teneke*, Frankfurt, 1962). Burada yazar, Çukurova'da görev yapan idealist bir kaymakamın, çıkarları için gözü dönmüş toprak ağalarına ve bozuk düzene karşı umarsız savaşını anlatır.

Ağalar, bir pamuk tarlasını, daha fazla kazanç getireceği için çeltik tarlasına dönüştürürler, böylece bütün araziyi sulama yöntemleriyle bir sıtma cehennemine çevirirler. Kaymakam, bu uygulamaya karşı çıkarak, çeltik ekicilerinden, arazi yasalarına uymalarını ve sulama işini de buna göre yapmalarını ister. Bu, toprak ağalarının işine gelmez, zira daha

masraflıdır ve kazançlarını azaltacaktır. Çıkarlarını rüşvet yoluyla elde etmeye alışmışlardır, ama yeni kaymakam, yasaları ve yoksul köylülerin haklarını korumaya kararlı ve yolsuzluğa karşıdır. Ağalar, bu kaymakama karşı bütün güçleriyle savaşırlar ve gerçekten de feodal kalıntılar bu savaşta başarılı olur. Ankara'daki parti aracılığıyla kaymakamı Doğu'ya sürdürmeyi başarırlar.

Yaşar Kemal'in gücü burada ve öteki romanlarında, toplumsal eleştiriyi ve kuşkusuz var olan güdümü ustalıkla bir dil örgüsüne ve şiirsel deyişe dönüştürmesindedir.

Bir roman üçlemesinde – *Ortadirek* (1960), *Yer Demir Gök Bakır* (1963) ve *Ölmez Otu* (1969) – müthiş bir epik genişlik içersinde, mevsim gelince pamuk toplayan ve bunun için dağ köylerinden günlerce süren yaya yürüyüşle Çukurova'ya inen toprak işçilerinin yaşamını sergiler. Yazar, görüş açısını tek tek insanlardan hareketle genel durumlara yöneltir.

Yaşar Kemal, zaman zaman kökenini canlandırırcasına folklorik öğeleri ele alır, bunları çağdaş bir yaklaşımla dilde biçimlendirir. *Üç Anadolu Efsanesi* (1967), *Binboğalar Efsanesi* (1971) vb. böyle söylence kökenli romanlardır.

Siyasi Tavır

Yaşar Kemal'in romanları Türkiye'de toplumsal eleştiri içerikleri yüzünden, resmi tepkiyle karşılaşmıştır. Bugünlerde "İnce Memed" dizi filminin de televizyonda gösterimi kaldırıldı. Aktif politikanın içinde olmasa, yine de sanat gücü ve başarıları dolayısıyla resmen kabul görürdü. 1961 yılında Türkiye İşçi Partisi'nin kurucuları ve yöneticileri arasında yer aldı. Sol eğilimli haftalık "Ant" gazetesinin de yayın kurulu üyesiydi. 12 Mart 1971 askeri darbesiyle hem parti

hem bu gazete ve birçok demokratik kuruluş yasaklandı. Yaşar Kemal de tutuklananlar arasındaydı, ancak kısa sürede serbest bırakıldı. Buna karşılık parti yöneticileri otuz yıla kadar hapse mahkum edildiler. Bir süre sonra çıkan genel af sayesinde kurtuldular.

Yaşar Kemal'e verilen Nobel ödülü, bize aynı zamanda yedi ila otuz yıl arasında hapse mahkum edilen Türk gazetecileri, şairleri, yazarları ve çevirmenleri anımsatıyor.

DEVEDİKENLERİ YANIYOR

Günlük gazete "Deutsche Volkszeitung", Yaşar Kemal'in Almancada çıkan romanları üzerine bir yazı istedi. Bu yazı 14 Ekim 1983 tarihinde "İnce Memed 2" romanının Almanca çevirisinin adı olan "Die Disteln brennen" başlığıyla yayımlandı.

İlk kez burada Türkçe'ye aktarıyorum.

Yaşar Kemal'in Romanları –
Halkın Ezilmesine ve Doğaya Tecavüze Karşı
Yaşam Savaşının Sonsuz Türküsü

"KORKU bir kez insanın yüreğine yerleşti mi, artık onun sonu gelmiştir."

Yaşar Kemal'in büyük eseri, bir eksen etrafında gibi, bu savsöz etrafında örülüyor. Her renk, her koku, her ses, her kımıltı Yaşar Kemal'de binbir görünümde, sürekli devinim içinde, sürekli dönüşüm halinde, bir biçimden öbürüne geçişimde. Korku da öyle; iki uç arasında gidip gelen bir ibre gibi, doğal olanlla insan yapısının ussallığı arasında.

Şimdi Helga Dağyeli-Bohne ve Yıldırım Dağyeli çevirisiyle yayımlanan *İnce Memed 2* romanının, epik olarak, muhteşem doğanın varlığı ve devinimi içine yerleştirilmiş insanları, bu duygunun bütün çeşitlemelerini etkili biçimde tanıyorlar. Vayvay köyünün köylüleri zorba ağalar tarafından sindirilmişler. Hatta bazıları onların korkusuna bir avuç toprağını terk ederek çekip gitmiştir. Yine de çoğu, son toprak parçasını zulümle ellerinden almak ve onları salt boyundu-

ruk altına sokmak isteyen zorbalara karşı köyde kalarak haksızlığa göğüs geriyorlar. Köylülerin korkusu, haksızlığa ve zorbalığa karşı bir cesaret kalesine dönüşüyor. Ağalar bu cesaret karşısında müthiş korkuya kapılıyorlar ve bir yandan konaklarının duvarları ardına, bir yandan da satın alınmış silahlı çetelerin arkasına gizlenmeye çalışıyorlar. Köylülerin ve toprak işçilerinin kalbindeki korku, yerini mücadele cesaretine bırakıyor; zorbaların yüreğineyse, gizlemeye çalışsalar da, salt korku çörekleniyor. Böylece, sonları belirlenmiş oluyor.

Yapıtındaki karşıtlıkların yapısı bu denli basite indirgenebilseydi, Yaşar Kemal elbette büyük bir romancı olmazdı. Nasıl binbir çeşit koku, binbir çeşit yeşil ya da binbir çeşit mavi varsa, zorbalık da binbir başlı canavar. *İnce Memed 2*, Yaşar Kemal'in, 1955 yılında ulusal ve uluslararası ününü sağlayan ve 1962 yılında ilk kez Almancaya da çevrilen, en tanınmış romanı *İnce Memed*'i sürdürüyor. H. Wilfrid Brands'ın yaptığı bu çeviri, şimdi Unionsverlag'ın Yaşar Kemal dizisinde gözden geçirilerek eksikleri tamamlandı ve yeniden basıldı.

Bu konu masalsı, şiirsel, yine de baştan sona gerçekçi ve zengin bir dille işlenerek örgülenir. Çukurova'nın doğa manzaralarının betimlemeleriyle insan manzaraları birbirine karışır. Aslında özetlenen konu değil de, insanlar arası ilişkiler ağı, bireyin içsel ve toplumsal konumu ve çelişkileriyle nihayet doğa insan ilişkileri romanın asıl örgüsünü oluşturur.

Aslı 1969 yılında yayımlanan ve şimdi *"Die Disteln brennen"* adıyla Almancaya çevrilen ikinci ciltte Yaşar Kemal, İnce Memed'in yaşamını anlatmayı sürdürür. Memed bazen ümitsizliğe düşer gibi olur: Çünkü babasının yerine geçen Abdi Ağa'nın oğlu Kel Hamza, köylülere karşı babasından da daha acımasız zulüm yapar. Çünkü Çukurova gözü doy-

maz ağalarla kaynamaktadır ve bunlar köylüleri soymakta ve toprak işçisi olarak köleleştirmektedir. Çünkü jandarma da köylüyü korumak yerine, ağaların safında yer almakta, giderek ağaların kiralık katil çeteleriyle birlik olup, geceleri köy basmaktadır. Bu adaletsizlik aynı zamanda İnce Memed'in yeniden cesaret bulmasının kaynağıdır. Böylece, İnce Memed adı da ezilen köylülerin tutunacak dalı ve cesaret kaynağı olmayı sürdürür.

Yayılan ünü Memed'i, bu ufak tefek, sıska köylü oğlanı, tanınmaz kılıyor. Memed'in dağdan inip yanında saklandığı ve ağalara karşı savaşını birlikte sürdürdüğü ihtiyar, güçlü Osman ya da anası Kamer kadının deyişiyle, Osman çocuk, bu cılız oğlanı köy meydanında İnce Memed diye gösterse, kimsenin, en salak köylünün bile buna inanmayacağı düşünülür. Zira Memed köylülerin hayalinde yalnızca cesur ve iyi yürekli bir yiğit değil, aynı zamanda efsanevi bir masal kahramanı: "Döğüşürken tüfeğinin yirmi kulaç uzadığı söyleniyor!" "Ona kurşun işlemez, deniyor." "Ondan kurşun geçmez, deniyor..." "Bütün bir orduyla baş eder, deniyor." İnsanlar, kafalarında yarattıkları masal kahramanıyla büyülenmişler. Aynı zamanda Memed onların arasında orta yerde yaşayıp savaşıyor – düş ve gerçek birbirinden ayrılmaz biçimde iç içe. İnce Memed, sonunda Kel Hamza'yı karşısına alıp köy meydanında vurarak yere serdiğinde de bu iç içelik sürüp gider.

Dahası, kendisinden hiçbir haber alınamayan, izine rastlanmayan İnce Memed, tarlalarını artık korkusuzca sürebilen köylülerin yaşamında ölümsüz bir figür olur: "O günden beri köylüler her yıl, sabanlarını tarlaya getirmeden önce, dikenli tarlaya gelir, dikenleri yakarak büyük bir şenlik yaparlar. Alevler üç gün üç gece boyunca uğuldaya uğuldaya her şeyi önüne katan bir sel gibi ovada ilerler, çatırdar ve yalımlanır.

Ovadan bir alev fırtınası eser ve yanan devedikenlerinden çığlıklar yükselir. Ve aynı anda Alidağ'da bir ışık topu patlar. Üç gece boyunca dağın tepesi alev alev gündüz gibi aydınlanır." Köylüleri kurtaran İnce Memed alev topuna dönüşmüştür – haksızlığa ve baskıya karşı kararlı savaşın hiç sönmeyecek ve kurumayacak istenci olarak.

Toprak Kavgası

Yaşar Kemal'in yapıtı, Toroslar ile Akdeniz arasında konumlanan Çukurova'sız düşünülemez. Bu bereketli, değişken, görkemli topraklar birçok açıdan Yaşar Kemal'in epik yapıtının doğurgan zeminini teşkil eder; bu yapıt, çağlar, kültürler, doğa manzaraları, yaşam biçimleri, bilinç düzeyleri ve nihayet üretim araçları ve biçimleri arasındaki dönüşümleri anlatır. İnce Memed romanları tarihsel süreç olarak yirmili yıllarda konumlanır, altı yüz yıllık din temelli Osmanlı İmparatorluğu'nun düzeninden lâik Cumhuriyet'e geçiş yıllarında.

Bunlar aynı zamanda başka bir dönüşümün de yıllarıdır Çukurova'da: Yüzyıllar boyunca ancak kışın Çukurova'ya inen Toros Dağları'nın yörükleri, on dokuzuncu yüzyılın ortalarından başlayarak zorla Çukurova'ya yerleştirildiler ve köylüye dönüştürüldüler. Cumhuriyet'in kuruluş yılları bu sürecin son evresidir, ancak artık yerleşmeye zorlamaktan çok gittikçe tırmanan toprak kavgası çatışmalara yol açmaktadır. Bu yıllarda çevre de, Çukurova doğası da dönüşür. Doğal bitki örtüsünün yerini tarlalar, işlenmiş topraklar alır. Eski bataklık ve kamışlık alanlar, devedikeni tarlaları ve çeşitli bitki örtüsü ve hayvanlarıyla ormanlar, tarla açmak için sökülür. Toprak uğruna sonsuz bir savaş başlar. Aynı zamanda Çukurova traktörlerin, teknik ziraatin işgalini yaşar.

Çukorova ama insanların kaynaşıp ergidiği halklar potasıdır bir yandan da.

Böylelikle Yaşar Kemal'in, yine Helga Dağyeli-Bohne ve Yıldırım Dağyeli tarafından Almancaya çevrilen *"Das Lied der Tausend Stiere" (Binboğalar Efsanesi)* romanı, yalnızca bu yöredeki bin yıllık büyük yörük kültürünün sonuna bir ağıt değildir. Burada aynı zamanda yeni bir çağın, yeni bir yaşamın doğum sancıları algılanmakta olup, ancak bu, ortaya çıkan kültür boşluğunu henüz doldurmaktan uzaktır.

Yaşar Kemal'in kendisi (doğum 1922) bu tarihsel gebe süreçte Çukurova'da doğmuş ve büyümüştür; oranın doğasında her köşeyi, her çiçeği, her hayvanı ve her kokuyu bilir. İnsanları, onları derinden etkileyen toplumsal ilişkileriyle, ama aynı zamanda derinden köklcşmiş bireysellikleriyle de tanır. Yaşar Kemal'in ailesinde Doğu Anadolu'dan buraya göçen Kürtlerle Toroslar'dan inen Türkmenler karıştığı gibi, daha çocuk yaşlarından başlayarak farklı etnik kökenli insanları tanıyıp sevmeyi de öğrenmiştir. Daha çocukken Çukurova'nın yoksulluğunu ve zenginliği yaşamıştır. Yalnız babasının öldürülmesine değil, kan davalarına ve alçakça cinayetlere, çokça tanık olmuştur. Çocukken iki kez ölümden kurtulmuş, başından geçen kazaların kalıcı anısı olarak bir gözünü kaybetmiştir. Sekiz yıl kadar okula gidebilmişken, tarlalarda, bir çırçır fabrikasında işçi olarak çalışmış, sokakta okuma yazma bilmeyenler için dilekçe ve mektup yazmış ve ekmek parası kazanmıştır.

Yazın yaşamına Çukurova'da ağıtlar, maniler toplayarak erken yaşta başladı. Çukurova'dan röportajlarla ellilerin başlarında Türkiye'nin büyük kentlerinde de adı duyulmaya başladı, "İnce Memed" romanıyla ünlendi. Birçok başka ödülün yanı sıra 1982 yılında 200 000 Franklık *Prix Mondial del Duca* ödülünü kazandı; yıllardan beri Nobel'e aday olma-

sına karşın, herhalde siyasi hesaplar nedeniyle ödül bugüne dek ona verilmedi.

Romanları bugüne dek pek çok dile çevrildi. Birkaç yıl önce Yaşar Kemal Almancada Helga Dağyeli-Bohne ve Yıldırım Dağyeli ile eşdeğer çevirmenlerini buldu. Romanları onların çevirisiyle artık Almancada da aslına uygun muhteşem dil yapıtlarıdır. Bu çevirilerle Yaşar Kemal, dilinin gücü, Anadolu'nun masal ve söylence geleneğiyle modern romanı en üst düzeyde özgünlükle ve sarmalayarak birleştiren anlatım kurgusuyla, bu ülkede onu hiç bilmeden karşısına dikilen kendini beğenmişlik ve aldırmazlık duvarını yıkacaktır. Günümüz dünya edebiyatında Yaşar Kemal çapında anlatıcı çok yok.

Yaşar Kemal: *Die Disteln brennen.* Roman. Aus dem Türkischen übersetzt von Helga-Dağyeli Bohne und Yıldırım Dağyeli. Unionsverlag, Zürich 1983. 393 S., geb. DM 34,-.

Das Lied der Tausend Stiere. Roman. Aus dem Türkischen übersetzt von Helga Dağyeli-Bohne und Yıldırım Dağyeli. Unionsverlag, Zürich 1980. 300 S., geb. DM 34,-.

Die Ararat Legende. Roman. Aus dem Türkischen übersetzt von Helga Dağyeli-Bohne und Yıldırım Dağyeli. Unionsverlag, Zürich 1981. 156 S., geb. DM 22,80.

Memed, mein Falke. Aus dem Türkischen von H. Wilfrid Brands, 1962; bearbeitet und vervollständigt von Helga Dağyeli-Bohne und Yıldırım Dağyeli. Unionsverlag, Zürich 1982. 340 S., broschiert DM 24,80.

BİNBOĞALAR EFSANESİ

Türk Yazar Yaşar Kemal'den Çağdaş Bir Destan

Yaşar Kemal'in başyapıtlarından biridir "Binboğalar Efsanesi". Bu romanın Almancaya çevrilmesi üzerine Türkçe ve Almanca yazılar yayımladım. "Stuttgarter Zeitung" gazetesi, okurlarına yaz okumaları için Alman yazarlardan kitap önerileri dizisi yayımlarken, benden de bir kitap önermemi istedi. Ben de "Binboğalar Efsanesi"ni önerdim.

Bin yıllık bir kültürün batışı, *Bin Boğalar Efsanesi*'nde, Homeros, Cervantes ve Tolstoy geleneği çizgisinde muhteşem bir çağdaş destana dönüşüyor. İnsan olmanın en yüksek değerlerini yaratan göçebe Türkmen kültürü, Çukurova'da teknolojiye kurban gidiyor. Yok edilen değerlerin yerine daha iyi yeni bir değer getirmeden bu kültürü ölüme, yok olmaya itiyor.

Yaşar Kemal, yabancılaştıran, insanın içini boşaltan değişimi, yok olan bir kültürün ağıtı olarak yazıyor ve bu kültüre aynı zamanda epik bir dil anıtı dikiyor. Dizginleri boşalmış bir anlatım keyfi, müthiş bir dil akışı, benzersiz bir dil zenginliği, ölümünden önce son bir kez en güçlü bir biçimde çiçeklenen kültüre bir mesel olarak da anlaşılabilir.

Geçen yüzyılda (19. yy) Osmanlı devlet yönetimi, Binboğalar'ın da yer aldığı Toroslar'daki göçebe Türkmenleri, zorla Çukurova'ya iskân etmeye başlamıştı, bunları vergilendirip bütçesi zayıflayan ülkeye yeni gelir kaynağı sağlamak, genç Türkmenleri askere almak ve yerleşim yoluyla

güneyden gelecek saldırıları önlemek amacıyla. Göçebe kolları, yaşam biçimlerine yönelmiş bu yabancı, kökten müdahaleye karşı bütün güçleriyle direndi. 1848 ve 1876 yıllarında iki büyük kalkışma hükümet güçleriyle Türkmenleri savaşa götürdü. Zorla iskân ile göçebelerin dirençli kalkışmaları birbirini izledi, sonunda yarı göçebelik ve yerleşim sağlandı. Geriye tek tük, iyice seyrelmiş göçebe kolları kaldı.

Geleneksel yaşam kültürleri ve değerleri için savaşım, bu yüzyılın (20. yy) kırklı ve ellili yıllarında bir kez daha trajik biçimde dönüşüme uğradı. Zorla yerleştirilmeye karşı verilen savaş, şimdi yaşamı sürdürmek için gerekli bir parça toprak uğruna çaresiz bir kavgaya evrildi. İnsanın yaşaması için savaşım, Türkmenlerin kökleşmiş birliğini, en eski çağlardan beri her şey olan değerleri bastırdı.

Ellili yıllarda Çukurova'ya birden kırk bin traktör sökün etti, ormanları ve kamışlıkları uluya uluya söktü, bataklıkları kuruttu. Artık Çukurova'da yasa yerine geçen toprak sahipleri, yüzyıllardan beri göçebelerin kullandıkları her parça toprağa el koydu. Son parça kışlakları da ellerinden alındı.

Islak ve soğuk kış aylarında dizlerine dek çamura batarak bir köyden bir köye kovalanan Karaçullu aşiretinin trajik, yaşamı sürdürme savaşımıyla Yaşar Kemal, büyük ve parlak geçmişe hüzünlü geri dönüşlerle, anımsamalarla ve bu yaşamın son artıklarının, günden güne artan sefaletin, eski kültürün ağır ağır batışa geçişiyle bir çağ dönüşümünün gebe noktasını gösteriyor.

Bu dönüm noktasında çaresizlik, bireyi de kararsız kılıyor; dayanma ve vazgeçme, aşiret birliğinin yazgısı ve bu birlikten kaçarak kendini kurtarma duygu ve düşünceleri arasında oraya buraya savruluyor. Parlak dönemlerinde binden fazla, saray gibi karakeçi kılı çadırdan oluşan ve şimdi artık kağşak, kokuşmuş, solmuş kırk kadar ufak çadır kalan

aşiretin yalnız en yaşlıları, yaşamlarının son demlerinde, şaşmaz ve kararlı bir biçimde eski değerlere bağlılıklarını sürdürüyorlar.

Aşiret reisi Süleyman bile, son bölümde ölüm karşısında içten bocalamasa, epik derinlik sergileyen bir roman kahramanı olmazdı. Türkmenlerin inanışına göre, Hızır ve İlyas ile gökyüzünde iki parlak yıldızın buluştuğu 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece bir an için bütün yaşam donar kalır, hemen izleyen an ile birlikte daha muhteşem ve daha güçlü uyanır; bu gece gözlerini kapamadan bu buluşmayı izleyen insanların her dileğini Hızır yerine getirir. Bu geceyi yaşamında son bir kez idrak edeceğini sezen aşiret reisi Süleyman cayar ve aşiretin yaşaması için mutlaka gerekli kışlak dileği yerine, kendisi için ölümsüzlük diler.

Binlerce yıllık bir kült geleneği, parlak dönemlerde sevinç, mutluluk ve varsıllık gösterisi anlamına gelen görenek, ona yüklenen beklentinin gerçekleşmesi istenince, bu beklenti insanların ve topluluğun son umudu olduğu için, içi boşalır ve anlamını yitirir. Tarihleri boyunca insanı ve güzel olanı saymayı, sevgi ve dostluğu en yüksek değerleri yapmış insanlar incinirler, horlanırlar, itilir kakılır zulüm görürler, soyguna uğrarlar ve katledilirler.

Dur durak bilmeden kovulmak romanın birçok katmanından biri, en dış katmanı. Onun altında, yine çok yönlü olaylar katmanı, genç bey Halil ile aşiretin en güzel kızı Ceren arasındaki aşk...

Ovadaki köylülerle kavgada yasalarla ters düşen Halil, dağa çıkar. Yıllarca, belki bütün bir yaşam boyunca Ceren'den ayrı düşecektir. Ayrılık, onların söylencesel aşklarına halel getiremez, tersine, Ceren'in, bu güzel kızın kişiliğinde ayrılık, gittikçe daha fazla sevginin, gittikçe artan biçimde Türkmen değerlerinin özü ve temeli olur.

Ceren'e toprak ağasının oğlu Oktay da onmaz biçimde âşıktır. Atının sırtında taşlaşmış gibi, yağmurda ve fırtınada, soğukta ve çamurda aylarca aşiretin peşine düşer. Aşirete, babasının uçsuz bucaksız topraklarında yalnızca kışlak vaadiyle yetinmez, yerleşmeleri için yeterince arazi de sunar. Ama Ceren'in Halil'e olan sevgisini dünyada hiçbir yoksunluk, hiçbir sefalet yok edemez, olsa olsa ölüm bunu engeller.

Mülk sahibi olmanın göreceliği ile bir kültürü belirleyen ve yüzyıllar boyunca onu taşıyan insani değerlerin saltıklığı, bir yanda Oktay'ın Ceren'e duyduğu aşk, öte yanda Ceren'in Halil'e olan sevgisiyle ortaya çıkar. Karaçullu aşiretinin insanları bu kışta kıyamette bir parça kışlak araziyle çok mutlu olabilirler, buna karşılık uçsuz bucaksız topraklar Oktay için bir anlam taşımaz.

Aşiretteki birçok kişi için Ceren son umuttur, çaresizlik ve rezillikten kurtulma umudu. Sefaleti sonlandırmak için, Ceren'in Oktay'a bir "evet" demesi yetecektir. Umarsızlığa düşmüş insanlar giderek Ceren'i buna zorlamak isterler. Ceren oysa, canından geçebilir, Halil'e sevgisinden asla. Aşiretin kocamışları, bu tavrında da Ceren'den yana dururlar. Ama aşiret insanları yoksunluklarının boyunduruğunda ve derin bir bilinç boşluğunda, Ceren'in Halil'e ihanetinin aşiretleri için kurtuluş değil, aksine aşiretin sonunu getirecek bir ivme olacağını göremezler – Ceren'in ihanetinin, topluca kendilerine ihanet olacağını ayırt edemezler.

Türkmen göçebelerin yaşam biçimlerinin ve kültürlerinin sonu, insanı ve doğayı boyunduruk altına sokan teknolojinin bir sonucudur. Bu durum karşısında roman kişisi olarak Ceren'in içten sağlam duruşu yanında dış değişimi de kurgulanmıştır. Aşiretin önlenemez çöküşünü son anda ön-

lemek için, yıllarca bekledikten sonra, artık sevdiği Halil'i ölmüş kabul edip, ağanın oğlu Oktay'ın karısı olmayı kabul eder.

Ama Oktay'ın babası, açgözlü ve sinsi Hasan Ağa, oğlunun Karaçullu aşiretine verdiği sözü yok sayar. Nişan günü Halil de aşirete gelir. Hasan ağanın hilesinden habersiz olan aşiret üyeleri, yeni kışlaklarının, dolayısıyla kendilerinin tehlikeye atılacağını düşünerek Halil'i bertaraf etmek isterler. Aşiret reisi Süleyman, Halil'i uyarır. Halil, Ceren ile birlikte kaçar.

5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece aşiretlerinin yanında olmak isterler ve yaylaya gelirler. Bu umut gecesinde Halil, aşiretin kin dolu genç erkekleri tarafından kuşatılır ve öldürülür. Ceren, Halil'in tüfeğini alarak aşireti artık temelli terk eder. Halil'in ölümü de aşiretin sonuyla simgesel olarak birleşir.

Epik çok katmanlılık Haydar Usta ile de daha bir derinlik ve boyut kazanır. Onun öyküsü, aslında romanın en derindeki konusal katmanıdır; bütün katmanlar aynı zamanda dikey olarak da birbirine kenetlidir. Haydar Usta'nın öyküsü, aşiret üyelerinin psişik çelişkilerini en etkili biçinde ortaya koyar. Kutsal lonca demirciliğinin büyük ustası Haydar için mesleğin bin yıllık geleneği donmuş, durmuş gibi görünür. Otuz yıl boyunca biricik güzellikte bir tek kılıç yapmak için çalışır, böyle bir kılıç için geçmişte padişahlar bir ülkeyi bağışlayabilirlerdi. Haydar Usta, inanmak ister ve umarsızlık içindeki aşiretini de buna inandırmak ister ki, onun kılıcı bu zamanda da kurtuluşu sağlayacaktır.

Çebi aşiretinin en büyük ustası Rüstem de, bundan yüz yıl önce, üzerinde sadece on beş yıl çalıştığı kılıç karşılığında aşireti için padişahtan koskoca Aydın vilayetini kışlak olarak almamış mıydı?

Kocamış Haydar hâlâ hayatta sandığı, ama çoktan ölmüş Türkmen beylerine bir kışlak karşılığında kılıcı vermek üzere kente gider. Haydar Usta'nın, tarihin yüzyıllar öncesi derinliklerinden çıkmış gibi, yaşlı beygirinin sırtında kente girişi, sarsıcı bir keskinlikle birbirinden çok uzak iki ayrı çağın çatışmasını gösterir ve okura bir kültür şoku yaşatır. Haydar Usta ise, tarihsel donmuşluk içinde büyük kentten etkilenmez ya da kendileri de yoksullaşmış beylerden ve yeni yetme beylerden ötürü hayal kırıklığı yaşar. Bunun üzerine başkent Ankara'ya gitmeye karar verir, en son umut oradadır.

Eski kültürün simgesi olan kılıç, bu romanda eşyanın, mülkün ve genellikle maddenin görecelik etmeni olarak işlev görüyor. Geçmiş zamanlarda paha biçilmez olan şey, bugün dikkate bile alınmaz. Bu eşyayla özdeşleşmiş Haydar Usta da aşiret de dikkate alınmaz artık. Bu kılıçla birlikte parlak eski kültür de gömülür. Son umut da kendi kendini boş bir avutma olarak görünür.

Bu, Haydar Usta için derin bir çöküştür. Üzgün ve sessiz yıllarca yanlış umutlarla avuttuğu aşiretine döner. Bir söz söylemeden bütün gece demirci çadırında örsün başında durur ve eski günlerde olduğu gibi tutkuyla ve kuvvetli bir biçimde kılıcı eritir ve gizemli bir şey meydana getirir. Sabah alacasında çekiç sesleri birden durur. Büyük bir sessizlik olur.

Haydar Usta örse sarılmış halde ölmüştür ve onunla birlikte gömülür. Yanından hiç ayrılmayan torunu Kerem, aşireti kesin olarak terk eder. Böylece aynı zamanda Türkmen göçebe kültürünün sonu da mühürlenmiş olur.

Binboğalar Efsanesi geçmişe övgü değildir. Yaşar Kemal değişimlerle ilgileniyor, insanda, toplumda, doğada gerçekleşen değişimlerle. O, bu değişimlerin yalnızca koşullarını bilmekle kalmıyor, aynı zamanda anlatıcı olarak bu değişim-

lerden yana tavır koyuyor. Bu roman eski kültürün sonuna trajik bir ağıtsa, bunun tek sebebi, insanın ve doğanın birbirine yabancılaşması sonucu bu kültürün boğulması ve teknik uygarlığın onun yerine eşdeğer ya da daha yüksek bir kültürü getirememesidir. Yanlış ellerde yanlış kullanılan teknoloji, geçmişten gelen değerleri ve doğayı kemirmiştir. Girdiği her yerde insanı kof bir kalıba dönüştürüp doğayı da mahvetmiştir. Oysa, teknoloji insanlığın en yüksek kazanımlarındandır ve doğru uygulansa insanlığı mutluluğa ve daha ileri bir kültüre yönlendirebilirdi. Tam da bu noktada Yaşar Kemal'in eski kültüre ağıtı gündeme gelir, bu ağıt aynı zamanda teknik uygarlığın olumlu bir dönüşüm uman gelecek perspektifini de içeririr.

Yaşar Kemal: *Das Lied der Tausend Stiere.* Aus dem Türkischen von Helga Dağyeli-Bohne und Yıldırım Dağyeli. Unionsverlag Zürich. 300 S., 34,- DM.

KUŞLAR DA GİTTİ

2 Ocak 1985 günü Berlin Radyosu'nun (Sender Freies Berlin) Türkçe yayınında yaptığım konuşma ile "Kuşlar da Gitti" romanına biraz daha ayrıntılı değiniyorum.

Zürih'teki Unionsverlag, Yaşar Kemal'in yapıtlarını Almanca yayımlamayı geçen yıl da sürdürdü. *İnce Memed*'in birinci ve ikinci kitabından, *Binboğalar Efsanesi* ve *Ağrı Dağı Efsanesi*' nden sonra, bu kez ünlü yazarın *Kuşlar da Gitti* adlı yapıtı Cornelius Bischoff'un çevirisiyle *Auch die Vögel sind fort* adıyla çıktı.

Böylece Çukurova destancısından, otuz yılı aşkın süredir yaşadığı İstanbul'da geçen, oranın insanlarını ve doğasını anlatan bir yapıt da Almancada çıkmış oldu.

Göç sırasında, Florya düzlüğünün bakırdikenlerinde, çakırdikenlerinde yüzlerce yıldır toplaşan binbir çeşit, rengârenk kuşların, yine yüzlerce yıldır bazı küçük ya da büyük kuşbazlarca ve türlü yöntem ve tuzaklarla yakalanışı, kuşlarla çocukları anlatan bu hikâyedeki olayların odağını oluşturuyor. Türkçe aslının onuncu sayfasında şöyle veriliyor olay:

"Florya düzlüğü Florya düzlüğü olduğundan beri, ta Bizanstan, Osmanlıdan bu yana bu küçücük kuşlar, nereden gelip nereye gidiyorlarsa, Ekimden ta Aralık sonuna kadar mekan tutarlar. Ve o günlerden bugünlere kadar da İstanbul şehrinin insanları bu kuşları türlü tuzaklarla yakalarlar. Ya-

kalayıp Hristiyansa kiliselerin, Yahudiyse sinagogların, Müslümansa camilerin önünde azat, buzat, beni Cennet kapısında gözet, satarlar. İstanbul şehrinin göğünü çok ucuza Cennet karşılığı alınıp bırakılmış kuşlar doldurur. Özellikle kuşları alıp bırakmağa çocuklar meraklıdırlar. Haaa, bir de çok yaşlılar..."

Binboğalar Efsanesi'nde, *Ortadirek*'te Yaşar Kemal, nasıl Çukurova doğasının, üretim araçları ve ilişkilerinin, dolayısıyla yüzyıllardır süregelen kültürün değişimine, dönüşümüne ve bu süreç içersindeki insana yöneliyorsa, *Kuşlar da Gitti* adlı kitabında İstanbul'daki değişmeye yöneliyor. Kuşlar bu değişimin göstergesi.

Beton yığınlarıyla genişleyen, yayılan şehirde, birbirini görmeyen, fark etmeyen, geçim sıkıntıları içinde gittikçe horlaşan, kabalaşan, gülmeyi ve sevinci unutan insan yığınlarından, kala kala artık bir karışlık çalılı, dikenli, ağaçlı düzlük kalmıştır kuşlara. O düzlüğün de beton yığınlarıyla dolacağı ve artık kuşlara yaşam hakkı tanımayan bu topraklardan kuşların temelli gideceği gün gibi bellidir.

Kuşlar da ruhu nasırlaşmamış, saf, bakir insan gibidir. İstenmedikleri yere inmezler. Anadolu'nun türlü yöresinden bu şehre gelmiş ailelerin Fatih'te yaşayan üç yoksul çocuğu Hayri, Süleyman ve Semih, düzlüğün üstünde kümeleşen kuşların gelip ağlarına takılmasını istesinler mi, istemesinler mi, şaşkınlık içindedirler. Kafeslerine yığınla doldurdukları kuşları artık İstanbul'da kimse bir iki buçukluk verip de, "Azat buzat, cennet kapısında beni gözet!" diyerek tekrar göklere, özgürlüğe salmıyordur. Yürekler katı mı katıdır. Ne kuşların çilesini ne bu kuşları geçim kaynağı tutan yoksul çocukları görüyordur gözler.

Şehrin doğası öldürüldükçe, kuşlara, böceklere, çiçeklere, dikenlere, ağaçlara yaşam alanı bırakılmadıkça, insanlar

da içten içe ölüp gidiyordur. Gergin ve somurtkan, ayakta dolaşan ölü oluyorlardır.

Kurulan beton evlerde oturan Tuğrul ve arkadaşları gibi semiz çocuklarla Hayri, Süleyman ve Semih arasında en ufak bir iletişim yoktur. Düşmanca bakışlar, ekmek parası peşindeki yoksul çocukların sürekli tedirginliği... Çevrede oturan anlatıcı ve eski ustalardan balıkçı Mahmut, zamanın çarkını geriye döndüremez. Bütün istek ve çabalarına karşın ne bu iki küme genç arasında insanca bir iletişim ne kuşlarla şehir ve şehrin insanları arasında o eski kutsal ilişkiyi kurmayı sağlayabilirler.

Yoksul çocuklar, öfke ve çaresizlik içinde, ellerinde kalan, kafeslere doluşturulmuş kuşları bir gece dikenlerin yanında cızbız ederler. Hikâyenin son tümcesi şöyledir: "Uzaktan, İstanbul'dan uğultular geliyor, kızıl kanatlı yırtıcı kuş Menekşenin üstünde göğsünü esen yele verip kanatlarını germiş süzülüyor, önümde İstanbul şehrinin acımasızlığının, yitmişliğinin bir anıtı, yüzlerce kuş başından dikilmiş bir anıtı duruyordu."

Cornelius Bischoff'un çevirisi Almancaya güzel bir aktarma. Her ne kadar Yeni Cami gibi bazı isim ve kavramların niçin bazen aslında olduğu gibi, bazen de Almancaya çevrilerek verildiğini, çarşaf sözcüğünün Almancaya çevrilmeden Türkçe söylenişi gibi Almanca (tscharschaf) yazılmasını, Türkçe cümle yapısının her zaman korunmamasını ve buna benzer bazı şeyleri anlayamadımsa da, kusursuz ve güzel bir Almancayla çevrilmiş bu kitap.

Helga Dağyeli-Bohne ve Yıldırım Dağyeli çiftinin Yaşar Kemal'den daha önce yaptıkları çeviriler sanki bana daha bir Yaşar Kemal'miş, Yaşar Kemal'in aslını daha çok yansıtıyormuş gibi gelse de, bu İstanbul hikâyesinin ayrı bir çevirmenin iyi bir çevirisiyle sunulması, Almanca Yaşar Kemal

dizisinde bir dil kesintisi ve yabancılaşması değil. Geçen yıl Türk edebiyatından Almancaya yapılan en önemli çeviri bence bu. Kitabın adını bir kez daha vereyim: *Auch die Vögel sind fort.* Yaşar Kemal'in bu kitabı, Cornelius Bischoff'un çevirisiyle Zürih'teki Unionsverlag'da çıktı.

BARIŞ ÖDÜLÜ TOPLANTISI

Alman Yayıncılar Birliği'nin her yıl Frankfurt Kitap Fuarı'nın son günü olan pazar günü saat 11'de tarihi Paulskirche'de verilen Barış Ödülü, Almanya'nın en önemsenen, çok yankı getiren ödülüdür. 1997 yılında Barış Ödülü Yaşar Kemal'e verildi.

Ödül töreninden bir gün önce, 18 Ekim 1997 günü Frankfurt Kitap Fuarı'nda üç dilde (Almanca, İngilizce, Türkçe) bir basın toplantısı yapıldı. Salon basın yayın mensupları ve meraklılarla doluydu. Yaşar Kemal'in Türkiye'deki yayıncısı İnci Asena, Almanca kitaplarının yayıncısı Lucien Leitess (Unionsverlag, Zürih) ve çevirmeni Cornelius Bischoff da salondaydılar.

Yaşar Kemal salona girince büyük bir alkış koptu. Basın toplantısını yöneten Alman Yayıncılar Birliği temsilcisi toplantıyı açarken şöyle konuştu:

– Barış Ödülü basın toplantılarında yazar salona girince alkışlanması çok seyrek yaşanan bir şey. Ama Yaşar Kemal görüldüğü her yerde candan alkışlarla karşılanıyor.

Yaşar Kemal otuzdan fazla kitabın yazarı, on biri Almancaya da çevrildi. Günümüz dünyasının en çok okunan yazarlarından ve Türk edebiyatının temsilcisi.

Yaşar Bey, otuzdan fazla kitabınız var. Hangisi sizin için en önemli? En sevgili evladınız?

En Çok Sevdiğim Romanım – Aşiret Beyliğinden Kapitalist Düzene Geçiş

– Zor bir soru tabii; hangi kitabını çok seviyorsun? Benim romana, yani gerçek romana ilk yaklaştığım romanlar

Almancaya daha çevrilmedi. Bunların iki cildini yazdım şimdiye kadar. Çok uzun romanlar. Biri *Demirciler Çarşısı Cinayeti*, biri de *Yusufçuk Yusuf.* Ömrüm yeterse, üçüncü cildi de "Anavarza" olacak. Bu benim ilk ilginç kitabım. Ve ilk defa dünyada ilginç bir şeyi söylüyorum. Çukurova'da feodal düzenden kapitalist düzene geçişin romanı bu.

Bizim bildiğimiz feodalizm değil, aşiret beyliği bunlar. Aşiret beyliğinden geçişin, kapitalist ilişkilere varışın kitabı bu. Yalnız benim burada – bana göre – verdiğim en önemli mesaj şu: Üretim araçları değiştiği zaman, insan mutlaka değişiyor. Feodal düzenin, yani derebeylik düzeninin doğası başka türlüydü. Kapitalist düzene geçen insanların doğası başka türlü oluyor.

Şöyle; benim doğduğum Çukurova, dünyanın en verimli topraklarından biridir. Çok verimli topraklardır. Çukurova ormanlıktı, bu kapitalist ilişkilere girmeden önce. Akarsuları vardı, pırıl pırıldı. Gölleri vardı, örneğin, Akçasaz'ın bataklığında, gölünde diyelim, binlerce kuş türü vardı.

1949'larda Marshall Planı'ndan dolayı traktör girdi. Belki yüz bin traktör girdi Türkiye'ye. Bunun yarıdan çoğu benim Çukurova'ya gelmişti. Ve birkaç yıl içinde ne o orman kaldı, ne ot kaldı, ne ocak kaldı, ne bataklık kaldı, ne de kuşlar kaldı. Çukurova bir tarım çölü oldu. Tabii tarım çölü olarak kalmayacak, iyice çölleşecek. Bir de baraj yaptılar. Baraj... Evvela 450 kilo pamuk verecek dönümüne. Oysa, şimdi tuz kapladı ovanın üzerini, 300 kiloya indi.

Yani üçüncü ciltte de kapitalist ilişkileri veriyorum. Yani insan değiştikçe doğa da değişiyor. İyiliğine değiştirirse, belki de bir gün öyle olacak, iyiliğine değiştirecek. Kötülüğüne değiştirirse, kötülüğüne değiştirecek doğayı.

En sevdiğim kitabım derseniz eğer, *Binboğalar Efsanesi.*

– Peki, uluslararası yazarlardan kimlere kendinizi yakın duyumsuyorsunuz?

– Ben önce Çehov'u sevdim. Dostoyevski, Tolstoy... Türkçe ve yabancı dil bilen bazı bilim adamlarının söyledik-lerine göre, Rus edebiyatı dünyada en iyi, en güzel Türkçeye çevrilmiş. Ve biz Tolstoyları, Gogolleri, Dostoyevskileri, Çe-hovları çok iyi biliyoruz.

Benim ustalarımdan bir tanesi Çehov oldu. Ondan sonra Fransızcadan klasikler çevrildi Türkçeye. Yüzlerce klasik çevrildi; Doğu ve Batı klasikleri. Onların içersinde Fransız klasikleri de vardı. Ben en çok Stendhal'e hayran oldum.

Modern dünyamıza gelince; iki tane var bu adamların içinde. Bir tanesi Faulkner'dir hayran olduğum. Bir tanesi de benim yaşamımı yaşamakta olan Günter Grass'dır. Ha, Türklerden bir tane daha söyleyeyim: Sait Faik tabii benim ustamdır. Orhan Kemal arkadaşımdır. Yani bunlar büyük yazarlardır. Yazık ki, dünya dillerine çok az çevrildi bunlar. Çevrildiyse de onlara layık bir biçimde çevrilmedi..

Onun için Türk edebiyatında bir tek şanslı adam ben çıktım. Çünkü beni çeviren vardı. Cornelius Bischoff gibi, karım Tilda gibi, Nâzım Hikmet'in karısı Münevver Hanım gibi. Çok çok çok iyi çevirmenlere düştüm ben. Bu bir ta-lihtir bir Türk yazarı için.

Deutschland Radyo Berlin'den (Berlin Almanya Radyosu) Bayan Schneider'in sorusu: Ülkenizde yazarların çok kovuşturulduğu biliniyor. Durum nedir? Bir iyileşme oldu mu?

Oyuncak Demokrasi

– Türkiye hiçbir zaman demokrasi yüzü görmedi. 1950'lerden sonra, 46'lardan sonra, sözüm ona, demokra-siye geçtik. Fakat biz hiçbir zaman demokrasi yüzü görme-dik. Bu bir oyuncak demokrasiydi. Bu oyuncak demokrasi

hâlâ oyuncak olmakta devam ediyor. Yalnız öyle bir baskı rejimi ki, insanlara çoğa mal oldu, bizim insanlarımıza. Kültürümüze mal oldu, özgürlüğümüze mal oldu, yaşamımıza mal oldu, toprağımıza mal oldu, derken çok acı bir gerçekten söz etmek istiyorum.

Türkiye'de ormanlar kalmadı. Şu anda Türkiye'de orman yok denilecek kadar az. Bir taraftan da kalanlar yanıyor. Doğu Anadolu'da da gerillalar sığınmasın diye yakıyorlar. On milyar hektar orman yaktılar şimdiye kadar, gerillalarla birlikte yakıyoruz diye. Halbuki, gerillalar kaçıp gidiyorlar. Böyle bir baskı düzenini biz yetmiş beş yıldır yaşıyoruz. Bazen askeri darbe geliyor, bazen sivil darbe geliyor, ama hepsi darbe bunun. Halk da oyunu veriyor, sandığa atıyor sadece.

Bir halk direnci çok az. Bir halk örgütlenmeden, direnci olamaz. Örgüte karşı o kadar, öylesine tecrübesi var ki bizi yönetenlerin, halka soluk aldırmıyorlar. Oy veriyorlar, verdiği oy da işe yaramıyor zaten. Biliyorsunuz, burada da Hitler hazretleri oyla gelmişti iktidara.

Zilli Kurt

Ben bir yazı yazdım, buraya da getirdim. Fransa'da 1900'lerden beri çıkan bir dergi var. Adı da NRF. Benden bir yazı istedi. Ben de "Zilli Kurt" adında bir yazı yazıp gönderdim. Zilli kurdun anlamı şu:

Orta Anadolu'da bir kurt bir sürüye girerse, bir tanesini alıp götürmez, hepsini gırtlağından tutar. Ölüme mahkûmdur bütün sürü. Bir köyün sürüsüne girerse, bütün o sürüyü gırtlağından sıkar, yani yaralar yaralar bırakır. Ya onu kasabaya götürüp satarlar ölmeden yahut da köyde dağıtırlar. Başka hiçbir işe yaramaz. Bunun için kurtları ava çıkarlar. Bir de köpek alırlar, ama boynundaki dikenli teli – böyle bir

dikenli tel vardır boyunlarında – de alırlar, kurt incinmesin diye.

Kurdu yakalarlar Anadolu bozkırında. Hiçbir şey yapmazlar, boğazına bir zil takarlar. Zil ses veren bir şey. Eskiden bizim at arabalarına takarlardı. Şu büyüklükte bir şeydir ve öter, çan gibi bir şeydir. Onu takarlar ve bırakırlar, fiske vurmadan kurdu bırakırlar. Kurt kuşa, sürüye yaklaşamaz, köye yaklaşamaz, hiçbir canlıya yaklaşamaz, acından ölür.

Yetmiş yıldır Türk yazarlarının en büyük trajedisi "zilli kurt" olmaktır. Evvela komünist dediler, komünist zilini taktılar Türk yazarlarının boynuna. Ondan sonra şimdi de Kürtçülük, bölücülük damgasını vuruyorlar, zilini takıyorlar boynuna. Türk yazarları rahat etmedi.

NRF'e yazdığım yazının adı "Zilli Kurt"tu. Ve bu NRF'te yazdığım yazıda cumhuriyetten bu yana öldürülmüş, hapse atılmış, işkence görmüş yüz on altı şair ve yazar adı verdim. Bütün öldürülmüş, zulüm görmüş, hapse atılmış, işkence görmüş, "zilli kurt" olmuş yazarları saysam, beş yüze, bine çıkar.

Ve bizim yazar takımımız bugüne kadar bu geleneği bırakmadı. Her zaman halkın yanında, her zaman devlete karşı oldu. Bizim çok büyük şairimiz Nâzım Hikmet on yedi sene yattı. Büyük romancımız Orhan Kemal beş sene, Kemal Tahir on üç sene... Sait Faik yatmadı. Sadece mahkemeye çıktı. O da çok korktu. Sadece yemin etti, yazı yazmayacağım ben bundan sonra, diye. Askeri mahkemede çok korktu Sait. Ondan sonra arkadaşlar ona söylediler, bu bir defa oldu, olmaz başka diye. Sonra yazmaya başladı, küstü... Ahmed Arif senelerce yattı, Aziz Nesin beş yıl yattı... Yani saymayayım, yetmiş beş yıldır bizim yazarlarımız arasında hapse gitmeyen parmakla sayılacak kadardır.

Bizim okulumuz, her şeyimiz hapishane oldu. Ve direndi Türk yazarları, hâlâ da direniyor. O bir yazarlar soyu

değil, o bir kahramanlar soyudur. Ben kahramanlardan nefret ederim. Çünkü kahraman deyip, üstün insan yapıyorlar, sonra diktatör oluyor. Onun için nefret ediyorum kahramanlardan. Ama yalnız Türk yazarları için, 20. yüzyılın tek kahramanları yalnız onlardır diyorum. Ölümü göze aldılar, hapishaneye atılmayı göze aldılar, zilli kurt olmayı göze aldılar. Ve ben böyle bir yazar soyuna mensup olduğum için kendimle iftihar ediyorum.

Ben Avukat Değilim, Yazarım

– Bu ödüller sizi daha cesaretlendirecek mi? Kürt halkının avukatı olacak mısınız?

– Ben avukat değilim, yazarım bir... Kürt sorununa yeni başlamadım. Gazeteciliğe 1951'de başladım. İlk röportajlarım Doğu Anadolu'daydı. Doğu Anadolu'daki yoksullukları verdim. Bütün romanlarımda Kürt sorunu geçer. 1953'te yine Kürt sorununu anlattım büyük bir röportajla... Doğu Anadolu'da inanılmaz şeyler gördüm diye...

Tamamen yanlış anlıyorlar beni. *Teneke* romanımın piyesi oynanırken tiyatro basıldı. Bu Kürtçü bir şeydir, diye... Ben bugün başlamadım buna. Bütün Anadolu halkı gibi, Kürt halkı da zulüm görüyordu. Belki de daha yoksuldu, daha çok zulüm görüyordu. Yalnız şunu söyleyebiliriz; Orta Anadolu halkı Kürt halkından daha çok yoksuldu. Fakat Kürtler daha çok zulüm görüyorlardı.

Tabii başkaldırmışlardı. Öldürülmüşlerdi, sürgün edilmişlerdi. Bunu yazmak mümkün değildi. Kürt halkını yazmak mümkün değildi. Ben Kürt asıllıyım. Babıâli'ye geldiğim zaman, benim ne Kürt olduğumu ne Çukurovalı olduğumu kimse şivemden anlayabilirdi.

Ve kendim ilk defa Cumhuriyet'e girerken, ben bir Kürtüm ve sosyalistim, dedim. Nadir Nadi'ye söyledim. İs-

terseniz gazeteye alın, isterseniz almayın, dedim. Çünkü hep kulaktan duyuyorlar. Aleyhte olan, benim aleyhime söylüyor, lehimde olan benim lehime söylüyor. Bir yalandı başlıyor benim hakkımda. Çok utanıyorum ben...

Kürt meselesine gelince, ben mahkûm oldum, bir yıl sekiz aya. On beş gün sonra, Kürt meselesini başka gazetelere yazdığımdan daha açık biçimde, daha ağır biçimde ATV'de dört buçuk saat konuştum. Benimle konuşan arkadaş Ali Kırca şunu söyledi: On beş gün gitme! İsveç'e gidecektim ben. Belki mahkemeye verirler, kaçtı derler belki, dedi.

Ve ben bir ay bekledim, ondan sonra İsveç'e gittim. O gün bugündür Kürt meselesi en birinci sorunumdur benim. Kürt halkının nüfusu tarihten bu yana Anadolu'nun üçte biri olmuştur, bu bir. Kürtlerin çok zengin dilleri vardır, bu iki. Büyük destanlar yaratmışlardır, üç... Ve bu yirmi milyona yakın halk bütün haklarından yoksundur.

Kürtler İnsani Haklarından Başka Bir Şey İstemiyorlar

Dünya bir araya gelse, Kürtlere insani haklarını vermeden Türkiye demokrat olamaz ve Kürtler de insani haklarından başka bir şey istemiyorlar. Boyuna yazdım Süleyman Bey'e ben. Bir, iki, üç yazı değil; televizyonlarda da konuştum. Diyor ki, toprak istiyor bizden, bağımsızlık istiyor...

Soruyorum ona, kim istiyor? Bir tek çakıltaşı bile vermeyeceğiz, bir avuç toprak bile vermeyeceğiz. Peki, kim istiyor bunu, diyorum, cevap yok. Kime vermeyeceksin bir çakıltaşını? Cevap yok. Bir avuç toprağı kime vermeyeceksin? Cevap yok.

Cumhurbaşkanına beşinci, altıncı defa radyolardan, televizyonlardan, gazetelerden sorduğum sorudur bu.

Kürt meselesi halledilmeden Türkiye demokrasiye kavuşamaz. Demokrasiye kavuşamadan da Türkiye modern bir ülke olamaz.

Savaş Çürütür

Savaş evvela yöneticileri, sonra halkları çürütür. Ben halklarımızın çürümesini istemiyorum. Devlet isterse çürüsün, halk yine güzel bir devlet kurar. Ama halklar çürüdüğü zaman, artık her şeyi kaybetmişiz demektir.

Uluslararası Af Örgütü Almanya Bölümü adına söz alan kişinin sorusu:

– Son söylediğinizle ilgili ilk sorum: Özel bir televizyonda, ATV'de, Kürt sorunu üzerine serbestçe konuşabiliyorsunuz. Antiterör yasası 8. madde, basına ilişkin paragraf için 95 Ağustos'ta üç yıl erteleme kararı verildi. Bunun Türkiye'de basın-yayın üzerinde olumlu etklisi oldu mu?

İkinci soru: İnsan hakları avukatı kabul ediliyorsunuz. Diyarbakır İnsan Hakları Bürosunun kapatılması bizi tedirgin ediyor. Sizin bu konudaki değerlendirmeniz nedir?

– Siz benim yerimde konuşmacı olsaydınız akşama kadar konuşurdunuz. Şimdi Türkiye'den gayet somut bir örnek vereceğim. Başbakan ve ailesini önceden bu yana tanıyorum. Bir savcı ailedir bu. Amcası, Nâzım Hikmet'in başsavcısı İzzet Yılmaz Akçal'dır. İzzet Yılmaz Akçal hapishanede çok iyi muamele etmiştir. Ve ben o yüzden tanıyorum Mesut Yılmaz ailesini. Benim evime geldi bir gün. İki saatten fazla Kürt sorununu konuştuk. Ve ben, Türkiye'de demokrasi Kürt sorunundan geçer, dedim.

Yirmi milyona yakın bir insan, eğer bütün haklarından yoksunsa, bütün bir ülke yoksundur, dedim. Hatta bir insan

bile haksızlığa uğramışsa, o ülkede demokrasi olamaz. Benim söylediğim bu.

Yirmi milyona yakın bir insan, büyük bir dili olan bir insan, büyük bir halk edebiyatı olan bir insan, büyük şairler yetiştirmiş, büyük bilim adamları yetiştirmiş Kürt dili yetmiş yıldır yasak. Fakat ne yaptı Kürtler? Yazıyı yasak edince veryansın ettiler masallara, türkülere ve büyük bir halk edebiyatı yarattılar. Şu anda dünyadaki en iyi, en büyük destanı yaratmış birinci halk Kürtlerdir, ikinci halk Kırgızlardır. Asimile etmek işe yaramadı hiçbir zaman. Kürtler dillerine gene sadık kaldılar. Kavgalarını yapıyorlar, hâlâ direniyorlar.

Mesut Yılmaz çok iyi niyetli bir insan, benim kanımca demokrat bir insan. Benim evime geldiği zaman, partisi bile, Yaşar Kemal'in evine nasıl gider – Sanki ben onların başbakanını evime almaya mecburmuşum gibi –, oy kaybettik filan diyorlar ki: doğru değil, bunlar şahinlerdir... Mesut Yılmaz'ın benimle görüşmesini istemeyenlerdir. Bunlar demokrasinin düşmanlarıdır. Mesut Yılmaz'ın partisinin içinde bu adamlar var ve bütün Türkiye bu adamları bilir.

Bir de Ecevit var... Ecevit, sözüm ona sosyal demokrattır. Ecevit küçük bir bozkurttur. Bütün Türkiye ona, Ecevit'e, Bülent Türkeş diyor şimdi. Ve benim gençliğimde arkadaşımdı. Sözüm ona bir sosyal demokrat. Ben hiçbir zaman onun sosyalist olduğuna, hatta demokrat olduğuna inanmadım. Mesut Yılmaz'ın koalisyon ortağı, başbakan yardımcısı da Ecevit.

Ben Sosyalistim

Mesut Yılmaz tek başına ne yapabilir? Gerçekten çok acılar içinde bir adam. Ben Mesut Yılmaz'ı tutmuyorum. Ben kendi düşüncemin adamıyım. Benim düşüncem kutsal. Ben sosyalistim. Başka hiçbir şeye saygı duymam. Kişiye

saygı duyarım, arkadaşlık yaparım. Hatta bir sağcıyla... Ama hiçbir zaman o insana hiçbir taviz vermedim hayatımda. Benim sosyalistlik hayatımda bir tek leke bulan, bir tek taviz bulan, Türkiye'de meydan okuyorum, kimse olamaz. Çizgimi 17 yaşımdan itibaren dayağımla, zulmümle, açlık tokluğumla bugüne kadar getirdim. Bugün de ölümü karşıma koysalar... Düşünceme daha çok inanıyorum, daha tecrübeli bir adamım ve sosyalizmin içindeki demokratik ilkelere inanıyorum ben.

Onun için Sovyetler Birliği'ne karşı koyduk, ben ve arkadaşlarım. Çünkü, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasına sebepti bu. Çünkü sosyalizmin demokratik ilkelerini çiğnemişti Sovyetler Birliği, bir diktatorya ortaya çıkarmışlardı. Biz ve arkadaşlarımız böyle düşünüyoruz. Kürt meselesi de bizim büyük meselemizdir.

– Almanya'da Türk yazarları pek tanınmıyor. Nedenini nerede görüyorsunuz?

Pehlivan mı Alıyorlar?

– Şimdi biz, Türkiye'nin işçileri, halkı, Almanya'ya, aman bize kırmızı götlü mektup yazın, davet edin de gelip çalışalım, demedi. Böyle bir şey Türk işçilerinin de, Türkiye'nin de, halkın da aklından geçmedi.

Türk işçilerini çağırdıkları zaman ben bir gazeteciydim. Nasıl işçi alıyorlardı, yetişmiş, fidan gibi, yirmi yaşlarında, doktorlara götürüyorlardı, Alman doktorlar muayene ediyorlardı. Çürükleri, sen bize yaramazsın, diye ayırıyorlardı. Çürükleri dedikleri de, zayıftı zavallılar, birkaç yemek yese kendine gelir. Onları da almıyorlardı. Aslan gibi güçlü kuvvetlileri seçiyorlardı. Onlardan bir milyondan fazla...

Ben gidiyordum, muayeneye bakıyordum. Çok meraklıydım. Almanlar ne yapıyor? Pehlivan mı arıyorlar, futbolcu mu arıyorlar, sporcu mu arıyorlar, atlet mi arıyorlar?.. Öyle muayene ediyorlardı. Almanlar bunları getirdiler buraya.

Şimdi Türkiye kapalı bir ülkedir. Yalnız köyleri çok daha kapalıdır Türkiye'nin. Şehre gitmemiş, kasabaya gitmemiş çok köylü vardır. Bu kapalı kutudur. Getto gibi yaşar Türk köylüleri. Şehirden korkarlar. Ben de korkuyordum şehirden çocukken, köylü olduğum için. Şehirden korkardım. Ayrı bir dev dünyaydı o.

Dil bilmiyor, iş bilmiyor, birbirlerine sarılmaktan başka çareleri yok. Getto kuruyorlar burada garibanlar. Berlin'de getto, burada getto... Demokrat Alman halkı, ki Alman halkı benim için dünyada en çok demokrat olması gereken bir halktır, çünkü Hitler faşizminden geçti bu halk. Demokrasinin değerini dünyada en çok bilen ülke Almanya, demokrasinin en çok değerini bilen insanlar Almanlar olmalılar.

Tam yazık ki, bu gelen iki buçuk milyon insana, ki beş yüz bin kadarı Kürttü bunların, bir buçuk milyon, daha fazlası da belki Türktür, bu insanlara insan muamelesi yapılmadı Almanya'da. Kültürlerini asimile etmek... Bu iki buçuk milyona yakın insan asimile edilemez; nasıl Kürtler yetmiş beş senedir asimile edilemedi... Çünkü bir araya geldi miydi bir grup, onu asimile etmek çok zordur. Ancak küçük birimleri asimile edebilirsin. Böyle iki milyona yakın asimile olmaz, ama insan da olmaz, dejenere olur.

Şimdi Almanlar bunların kültürlerine yardım etselerdi, bunlar kültürlerini, Almanları taklit değil, özümseselerdi, yeni bir kültür, yeni bir Kürt kültürü, yeni bir Türk kültürü ortaya çıkabilirdi. Ve bu kültür, Almanya'nın o büyük kültürüne bile yardımcı olabilirdi. Bu yeni kültür, bizim Anadolu'daki Türk kültürüne ve Kürt kültürüne de yardımcı olabilirdi. Oysa ki Almanlar bunu yapmadı. Çünkü, ikinci

sınıf insan muamelesi demiyorum, üçüncü sınıf insan muamelesi yaptı.

Bunlara gayri insani, *"Raus Türken! Defol dışarı!"* dediler – Ne yazıyordu Almanca *"raus!"*. Ben gördüm çok duvarlarda bunu. Şimdi bu, Almanya'ya yakışacak bir iş değil. Hiçbir millete yakıştıramam bunu ama Almanya'ya hiç yakıştıramam. Çünkü, dünyada demokrasinin değerini bilmesi gereken tek ülke Almanya'dır. Çünkü o, baskı düzeninin en şiddetlisinden geçti. Ve bu adamlar – şimdi seksen milyon değil mi Almanlar? – Türkleri, Kürtleri de asimile etse, seksen iki buçuk milyon...

Bu iki buçuk milyon ne işine yarar Almanya'nın? Haydi asimile oldu, Alman oldu, ne işine yarar bunlar Almanya'nın? Oysa, Alman kültürünü özümsemiş, yeni bir kültür yaratmış, küçük de olsa bir kitle, Alman kültürüne bile yardım edebilir, diyorum. Goethe'lerin kültürüne, Beethoven'lerin kültürüne, Erich Maria Remarque'lerin kültürüne, Thomas Mann'ın ülkesine ve kültürüne bile edebilirdi. Çünkü yeni bir aşıdır bu.

Yüz Bin Çiçekli Bahçe

Benim düşüncem şu: Dünyada tarih boyunca kültürler hep bir... Dünya yüz bin çiçekli bir bahçedir. Bu yüz bin tane renk, yüz bin tane kokudur. Bir tanesini alırsan, bir kokuyu yok etmişsen, hapı yuttu dünya... Çok şey kaybeder dünya bundan.

Kültürlerin birbirini beslemesi, aşılaması tarih boyunca öyle olmuş, bundan sonra da öyle olsaydı, insanoğlu bambaşka bir insan olurdu. Öyle canavar gibi savaş yapıp, birbirlerini öldürmezlerdi. Alçakçasına birbirlerini sömürmezlerdi ve insan insanı aşağılayamazdı. Onun için çok öfkem var benim bu... ve konuşmak istemiyorum ben bunu.

Arkadaşlarım bana, ille Almanya'daki bu sürgün insanların sorununu anlat – ben sürgün insanlar diyorum buna, çalışan işçiler demiyorum –, bunları her yerde söyleyeceksin, dedi, çok saygı duyduğum arkadaşlarım.

Onun için ben böyle konuşuyorum. Daha sert de konuşabilirdim. Ama belki insanların gönlü kırılır, Alman halkının... Dinleyenler, yazarsanız, yazılarınızı okuyan Alman halkından kırılanlar olur. Onun için çok sert konuşamıyorum. Sadece iyi Alman dostlarımla, demokrat Alman dostlarımla bunu konuşuyorum. Onlar da bana diyorlar ki, iyi yapıyorsun böyle konuşmakla, bizim ülkemiz buna lâyık değildir. Yabancı işçilere böyle davranmak Almanya'ya göre değildir. Almanya böyle bir tutuma layık değildir, diyorlar. Yani Almanya'ya yakışmaz bu iş, diyorlar.

– *Arkadaşlarınız hakkında ne diyorsunuz? Ülkeyi terk ettikleri için onları yargılıyor musunuz?*

İsveç'te Üç Yıl; Dört Roman

– Ben de üç yıl kaldım İsveç'te. Ama dört roman yazdım üç yılda. Ve hiçbir zaman kavgamdan da vazgeçmedim. Darbe olduktan bir ay sonra İsveç'ten Türkiye'ye geldim, 12 Eylül darbesi olduktan sonra. Ve mahkûm edilmeliydim ben. Çünkü, *New York Times*'da benimle bir konuşma yapmışlardı ve çok sert bir röportajdı bu. Ve o yazıdan dolayı, avukatlar söyledi, üç yıldan altı yıla kadar mahkûm olabilirdim. Ve ben bunu göze alarak Türkiye'ye geldim.

Fakat mahkemeye vermediler, *New York Times* olduğu için. Çünkü onu da benimle beraber mahkemeye vermek zorundalardı o zamanki yasalara göre.

Dışarıda olan arkadaşlarımızın çoğu sürgün olarak gittiler. Nedim Gürsel genç bir adam. Ne bir sürgün oldu ne

bir kavgaya karıştı ne bir sosyalist olarak tanınır. O Paris'te bir üniversitede çalışıyor ve o bizden başka türlü, edebiyatı da başka türlü, düşünceleri de başka türlü... Ben öyle bir sosyalist olduğunu da bilmiyorum Nedim Gürsel'in... Ama Nedim Gürsel, gene de o büyük geleneğe sadık kalmak için, bazı zamanlarda Türkiye'nin demokrat insanlarına yardımcı olabilecek yazılar da yazıyor.

Yoksa, biz sürgünden başka dışarı çıkmıyoruz. Mesela şimdi bir arkadaşımız var. Bir avukat ve bir piyesini okudum; şimdi oynanacak. Bir şaheserdir bu, Grek trajedisi kadar güçlü bir şaheser bu adamın piyesi. Eşber Yağmurdereli; bu adam âmâ bir adamdır. Daha önce on dört yıl yatmıştı hapishanede, bir avukattı. On dört yıl sonra koşullu olarak bırakılmıştı. Yirmi iki senelik borcu vardı. İki sene önce Samsun'da bir konuşma yapmış, bölücülükten dolayı on aya mahkûm oldu. Şimdi Eşber Yağmurdereli yirmi iki yıl on ay yatacak.

Ve Eşber Yağmurdereli'ye ben teklif ettim açıkça: Seni dışarı çıkaralım, dedim. Kabul etmiyorum, dedi. Çünkü, suç kabul etmiyorum ben düşünce suçunu, dedi.

Sonra başbakanla konuştum. Türkiye bunun altından kalkamaz, dedim. Başbakan dedi ki, ben, dedi, cumhurbaşkanı ile konuşayım, onun için özel bir af çıkartalım, sen de konuş istersen cumhurbaşkanı ile, özel bir af çıkartalım, dedi.

Ben konuşmuştum daha önce Eşber Yağmurdereli ile. Ben, düşünce özgürlüğünü suç kabul etmediğim için, affı da kabul etmiyorum, dedi. Ve on dört yıl yattım; yirmi iki yıl on ay daha yatarım, dedi.

Şimdi ben mahkûm olursam – bir sene sekiz ay mahkûmiyetim var –; diyelim ki, iki yıla daha mahkûm oldum, o zaman üç yıl sekiz aya mahkûm olmuş olurum. Kurnazlık yaparlarsa bunlar beni seksen yaşıma doğru hapishaneye so-

karlar, hapishanede ölsün, diye... 73 yaşındayım, ama adam 80 yaşında dayanabilir mi dört yıl hapishaneye? Ölüverir gider.

Refah'ı Kapatma Davası

Bayburtlu Kemal Güner diye kendini tanıtan ve SDR için soru sorduğunu söyleyen kişinin sorusu özetle şöyleydi:

– Refah davası, Anayasa Mahkemesinde kapatma davası, Türkiye'de vicdan özgürlüğü konusu?..

– Din konusu, Türkiye'de çok uzun bir sorun. Sen bunu doktora tezi yapmalısın. Benimle ne uğraşıyorsun?

Şimdi bu 1838'de başlayan büyük bir korkunçluk, yani biz Batı'ya döndüğümüz zamandan beri. Bir gümrük anlaşması imza ettiler Batı ile. Batı'dan gelen, İstanbul'a giren her mal gümrüksüzdür, diye. Fakat İstanbul'dan Anadolu'ya giden her malın gümrüğü var. Yani Anadolu halkını soydular soğana çevirdiler. Batı, gâvur gözüyle baktı İstanbul'a Anadolu. Müthiş bir sefalet, inanılmaz bir sefalet...

Şimdi şeyin (Refah'ın) oy aldığı bölgelere bakarsan, en fakir bölgelerdir. Orta Anadolu, İstanbul'un kenar mahalleleri... Beş milyon gecekondu var mahallelerinde, ailelerinde üç buçuk milyon yarı sürgün Kürt var. Altı milyon gecekonduda yaşayan insan var. Buralardan oy aldı Refah; partilerini kapattılar Kürtlerin, baraj koydular.

Kürtler milletvekili çıkaramayacaklarını biliyor. Refah Partisi Kürtlerden bir buçuk milyon protesto oyu aldı. Hani her şey Kürt sorununa bağlanıyor biraz da. Yani Kürt sorununun halledilmemesine bağlanıyor.

Demokrasi, 1946'da tek partiden çift partiye geçti. Çok partiye diyemiyorum, çift partili düzene geçtik. Ve 1950'de Demokrat Parti iktidarı aldı. İlk işi, Türkçe okunan ezanı

Arapça okutmaktı. Ve 1950'den beri Demokrat Parti ve onun devamı Adalet Partisi, şimdi sözüm ona Doğruyol Partisi, ve son damgayı da Özal koydu... Ve bunlar hep şeriatçılığı yüklendiler ve onlardan oy alıyoruz diye, şeriatçı tarikatlara yol verdiler ve bugün karşımıza onları da yok etmeye çalışan bir büyük güç çıktı.

Şimdi bu güç... Kürt meselesi halledilse, bir buçuk milyon oy geri gelecek. Biraz enflasyon düşerse, ki Batı da orada yardım etmiyor bize... Kürt meselesine on milyar dolar gidiyor her yıl. Bir on milyar dolar da oradan kalırsa, bizde yüzde otuz, yüzde kırk enflasyon düştüğü zaman, hapı yutar Erbakan hazretleri.

Çok iyi imtihan vermedi bir yıllık hükümette. Ve Türk halkına karşı doğru şeyler söylemediler ve inançlarını kırdılar Türk halkının. Bu aldıkları oyu bile alamayacaklar. Özellikle de Kürt halkına birtakım demokratik imkânlar verilirse, partileri kurulursa, yahut da bir çeşit kültür – istediği başka bir şey yok – özgürlüğüne kavuşursa, biraz geriler bu. Ve Türkiye'nin demokratik olması, gerçekten insanoğluna ve yalnız Avrupa'ya değil, insanlığa yardım edecek bir olay olur. Çünkü Türkiye, İslam dünyasında tek laik ülkedir. Ve tek demokratik ülke olduğu zaman, öbürlerini de etkiler bu Müslüman ülke. Onlar bizi etkileyemezler, yani İran bizi etkileyemez. Şimdi etkiliyor İran bizi. Ama Türkiye demokratik bir ülke olursa, İran Türkiye'yi etkileyemez. Kemal, sen doktora tezini hazırla. Sana yardım ederim.

Baktım ki Konuşamıyorum

SDR'den soru soran Kemal, sorularına devam ediyor.

– Son zamanlarda hangi kitaba çalışıyorsunuz? Babanızı camide kim öldürdü? 12 yaşına kadar kekeme olduğunuz doğru mu?

– Bir sonbahar akşamı... Babam akşam namazı kılıyordu köylülerle birlikte. Ben de ön tarafta oturuyordum beş yaşında. Babam nereye giderse beni de götürürdü, camiye bile.

Arkadan geldi öldürecek adam, babama bir şeyler söyledi. Babam namazını bozmadı. Namaz bitişi şöyledir Müslümanlıkta; sağa selam verir, bir de sola selam verir. Babam sağa selam verir ondan sonra kalkar. Arkadan yıldırım geldi bıçağı attı, babamın kalbine girdi.

Babam ceketini böyle yaptı, avluya çıkıncaya kadar. Beş tane koruması vardı babamın, iki tane de tabancası vardı. Camiye hiçbirini kabul etmezdi. Böyle yaptı, yere düştü. Çocuklar silahımı yetiştirin, beni öldürdüler, dedi. Ve ben bunu gördüm, sabaha kadar bağırdım, ağladım.

Sabahleyin baktım ki konuşamıyorum; on iki yaşıma kadar... İlkokulu okuduğum zaman ben hiçbir zaman sözlüye kalkmadım. İlkokula kadar hep kekemeydim. Yazılı olarak verdim.

İlkokuldan sonra... türküler söylüyordum, kekelemiyordum. Kitap okurken kekelemiyordum. Sadece konuşurken kekeliyordum. Ve birdenbire geçti, on iki yaşımdan sonra. Artık ortaokulda bülbül gibi Türkçe konuşuyordum, şimdiki gibi yani.

Mübadele, Tarihin En Büyük Sürgünü

– Bir mübadele var, Türk ve Yunan mübadelesi. Bu tarihin en büyük sürgünüdür...

– Evvela araştırdım, şimdi roman yapıyorum. Şimdi 1922'de Avrupa bir karar verdi. Yunanistan'daki Türkler ve Türkiye'deki Rumlar... Bir buçuk milyon Rum vardı Türkiye'de, ki Anadolu'da Greklere Rum derler. Yani Roma ili ya da ülkesi. Orada da beş yüz bin Türk vardı, Yunanis-

tan'da. Lozan Konferansı'nda karar verildi. Mustafa Kemal Paşa ile Venizelos hazretleri anlaşmışlar ve karar verildi. Onlar oraya, onlar oraya...

Dünyanın en iğrenç kararıdır bu. Dünya böyle bir kepazelik yaşamadı. Ve bütün Avrupa suçludur bunda. Bu, tarihin en büyük sürgünüdür. Adam geliyor, yahu senin üç bin yıllık yurdundur, sen gitmek istiyor musun, diye sormuyor. Yunanistan'daki Türk'e gidip sormuyor, senin beş yüz yıllık yurdundur... Sen bu adamı niçin yerinden yurdundan ediyorsun? Sen Yunanistan'a gitmek istiyor musun, sen Türkiye'ye gitmek istiyor musun, bunu sormuyor.

Bu bir sürgündür. En iğrenç sürgündür. Tarihin en büyük sürgünü, diyorlar buna. Ve ben o kadar öfkelendim ki, bu romanı yazmak zorunda kaldım. 73'te başladım çalışmaya, 95'te birinci cildini bitirdim. Mahkemeler sürdü, ikinci cildini bitiremedim. Ve üçüncü cildini inşallah mayısa kadar bitireceğim.

CANLI YAYINDA SÖYLEŞİ

Köln, 23.10.1997

1997'de Yaşar Kemal'e verilen Barış Ödülü'nün töreninde, yazarımız üstüne konuşmayı Günter Grass yaptı. Ben de bu töreni izledim. Çok etkileyici bir törendi, çok etkileyici konuşmalar yapıldı.

Frankfurt'tan sonra Köln'e geldi Yaşar Kemal. Westdeutscher Rundfunk büyük salonunda Türklerle Almanların katılacağı bir toplantıda konuşma yapacaktı. Köln'de hem kaldığı otelde görüştüm kendisiyle hem de radyonun Almanya'daki Türklere yaptığı günlük yayınlarda stüdyo konuğum olarak canlı yayında bir söyleşi yaptım. Bu söyleşiyi ilk kez kâğıda döküyorum.

– Otuz küsur yıldır süregelen günlük Türkçe yayınlarını biliyorsun, Yaşar Ağabey, ilk soracağım şey, son günlerde...

– Dur, önce sana teşekkür edeyim... Bunca yılın eski arkadaşıyla bir defa karşılaştım, hoşbulduk, diyeyim, bir de teşekkür edeyim sana, kardaş...

– Estağfurullah, biz sana teşekkür ediyoruz, buraya kadar zahmet edip geldiğin için. Sanki birileri Türkiye'de, Eşber Yağmurdereli'yi derhal tutuklayıp Kırşehir'de cezaevine sokmak için Yaşar Kemal Almanya'ya gitsin, Barış Ödülünü alsın, orada hem Yaşar Kemal, hem Günter Grass, hem Alman medyası, Türkiye'deki demokrasi ve insan hakları eksiklerini eleştirsin diye beklemiş.

– Bunun tabii benim olayımla hiçbir ilgisi yok. Daha önce mahkûm olmuştu ve Bursa'da bekliyordu, gelip alsınlar diye. Ve ben Bursa'dan onunla konuştum, telefonla konuştum. Ben Antalya'daydım, Antalya'dan konuştum.

Eşber Yağmurdereli'nin Piyesi: Akrep

Sonra bana bir piyesini göndermişti. Gene Bursa'ya telefon ettim. "Akrep" diye bir piyesti. Gerçekten bir Yunan trajedisi gücündeydi bu piyes. Hayran kaldım. Tiyatro broşürüne de yarım sayfalık bir yazı yazdım. Bu düşüncelerimi söyleyerekten. O kadar sevinçliydim ki, bu adamın, böyle bir adamın, böyle bir piyes yazmasına. Büyük hayranlığım arttı.

– *Oynanacak mı bu piyes?*

– Evet, inşallah...

– *Nerede oynanacak?*

– Ankara'da bir tiyatroda ve onun için bir şey yazayım diye bana gönderdi. Ve gerçekten büyük bir piyes. Ve bütün dünyada oynanacaktır bu piyes, ondan yüzde yüz eminim, güveniyorum bu adamın piyesine. Nasıl bir Türkçe, nasıl bir piyes biçimi... Sanki bütün dünyanın piyeslerini görmüş gibi.

– *Evet, evet...*

– Oysa, bütün dünyayı herhalde en ince ayrıntısına kadar yaşamış bu adam.

– *Evet, nasıl bir Türkçe, dedin de aklıma geldi. Yaşar Abi, şimdi nasıl bir Türkçe deyince, benim aklıma gelen ilk isimlerden birisi tabii büyük romancı Yaşar Kemal. Onun romanlarındaki nasıl bir Türkçe, ondan sonra Eşber Yağmurdereli'nin sözünü ettiğin o piyesindeki nasıl bir Türkçe... Böylesine müthiş Türkçe, Türkçenin bütün güzelliklerini sergileyen, zenginleştiren yazarlar... Bir de sonra işte Türkiye'ye karşı diye eleştiriliyorlar. Bu çelişkiyi anlamak mümkün mü sence?*

– Bu çelişkiyi anlamak mümkün değil. Madem söz açtın sen de – ne kadar vaktin var burada?

– *Vaktimiz bol.*

Âşık Kemal

– İyi. Şimdi ben bir halk destanları anlatıcısıydım gençliğimde, çünkü buna zorunluydum. On altı yaşında bir delikanlı köye gidiyor, bi kadının yakasına yapışıyor, "Bacı bana bir ağıt söylesene," diyor. Hepsi biliyor, ağıtları bütün kadınlar biliyor. Bütün kadınlarımız bizim ağıt yakarlar. Hiç aldırmıyorlar... Şalvarlı elli kilo bir zibidi gelmiş, şalvarın cebi sarı kâğıtlarla dolu, defter dolu. Geliyor, deftere ağıt yazıyor.

Sonra yolunu buldum, aga... Bizim Güdümen Ahmet'e gittim. Güdümen Ahmet, adı Ahmet, Güdümen sonradan lâkabı... Güdümen, Köroğlu'nun keleşlerinden biri, yani adamlarından, cengâverlerinden biri... Bu adam o kadar güzel söylüyor ki Güdümen Ahmet bölümünü, adı Güdümen Ahmet kalıyor. Ve büyük bir Köroğlu anlatıcısı.

Onun yanına gittim. Babamı çok seven bir adam. Babam çok zengin bir adamdı. Herkese iyilik etmiş bir adamdı. Altı ay staj yaptım, abi... Beraber köylere gidiyorduk. "Hadi, sen anlat bakalım Köroğlu'nu," diyordu. Anlatıyordum. "Aferin gardaş," diyordu.

Sonra çok ilginç bir şeyle karşılaştım, Çukurova'da anlattığım zaman Köroğlu'nu. Gene aynı anlatım benim, aynı şey... Her destancı, destanı anlatırken, dinleyiciyle birlikte yaratır. Yepyeni yaratır. Toroslara gittiğim zaman, can atıyordu, bütün halk başıma birikiyordu ve orada göz göze, can cana halkla beraber yaratıyordum. Ve bir köyde üç gün bir kolunu anlatıyordum Köroğlu'nun, yahut Mahir Beyi, yahut Öksüz Oğlan'ı... Bizde çok destanlar var, yani türkülü

hikâyeler. Anlattığım zaman, bir köylü çıkar, "Âşık Kemal, on ağıt da ben biliyorum," der... Otuz, kırk ağıtla bir köyden çıkıyordum. İşime yarıyordu, anladın mı?

– *Evet, topluyordun.*

– Âşık Kemal olmak, can kurban... Ve altı sene sürdü benim bu destan anlatıcılığım...

Romana geçişle, sözlü edebiyattan zor geçiliyor... Mesela, benim bir *Höyükteki Nar Ağacı* var, ilk romanım saydığım. Küçük bir roman, büyük bir hikâye. Orası yarısına kadar halk türkülerinin etkisinde, yarısından sonra modern romana dönüşüyor artık.

– *Zaten senin romanlarının temelinde, özünde yatan nitelik de o büyük destan geleneğinin, sözlü anlatı geleneğinin, yazı içinde, kendi içinde dönüşerek modern roman biçimini alması, diye düşünüyorum.*

– Evet, bu bana büyük bir kaynaklık etti. Roman dili yaratılmadı bizde...

– *Evet.*

Halk Aşısı

– Şiir dili de çok az vardı. Nâzım Hikmet, bizim dikenli yolumuzu açtı. Ve müthiş bir şiir dili yarattı ve dünya şairi oldu.

– *Şiir dili halk şiirinde vardı...*

– Vardı ama Nâzım o büyük sözlü edebiyatı, Yunus Emrelerin, Pir Sultan Abdalların, Karacaoğlanların, Dadaloğluların son altın halkası oldu. Yani aynı gelenekten gelerek Nâzım da...

– O da yazıya çevirdi, onu diyorsun...

– O, şiir dili yarattı büyük Anadolu halk dilinden ve büyük Anadolu dil zenginliğinden, halk kültüründen dünyaya yepyeni şiir arz etti.

– Ama Nâzım'ın tabii yazılı Divan geleneğinden de getirdiği uçlar var.

– Yok, bir tane şiiri var...

– Öyle mi?

– Tabii, tamamen hapse girip halk aşısı almaktı Nâzım'ın bütün marifeti. Dedim ki, Nâzım, görüştüğümüz zaman. Sen, dedim, hapishaneye girmeseydin, bu kadar zenginleşmezdi dilin, kültürün bu kadar zenginleşmezdi. Ah, dedi, sen bir bilsen, hapishane bitirdi beni, dedi.

– O yaygın yanlış kanıya böylece parmak basmış oluyorsun. Denir ki, Türk aydınları, yazarları hapishaneyi çok boyladıkları için, sanki hapishane onların okulu... Oysa özgür olsalardı belki çok daha büyük, çok daha evrensel yazarlardı, değil mi?

– Özgür olsalardı... Biz her zaman... Bir kahramanlar soyudur Türk yazarlar soyu... Niçin Türkiye onur konuğu değil Frankfurt Kitap Fuarı'nın? İlk biz olmalıydık. Çünkü yetmiş beş yıldır bizim şairlerimiz hapishanede, zulüm... Biz çarpışıyoruz...

– Neden olarak insan hakları diyorlar...

– Ben kahramanlardan nefret ederim. Yalnız bir şey vardır. Türk yazarları benim için kahramandır. Geçenlerde bir yazı yazdım ve bir haftada isimleri kaydettim. Yüz on altı isim...

NRF biliyorsun, dünyanın en eski dergilerinden biri...

1900'lerden bu yana çıkıyor bu dergi. Oraya bir yazı yazdım, "Zilli Kurt" diye. Ve yüz on altı kişi sürülmüş, öldürülmüş, hapsedilmiş... Bunun içinde gazetecisi yok, ressamı yok, tiyatrocusu yok. Biliyorsun, onlardan da çok hapis oldular.

Şimdi, büyük haksızlık ediyorsunuz siz, dedim, Türkiye'ye. Efendim, Türkiye'de insan hakları yokmuş. Ulan, biz insan hakları için dövüşüp hapse giriyoruz. Bütün yetmiş beş yıllık cumhuriyet böyle geçti... Nasıl, bu sizin şeyinizi onurlandırır, dedim. Sizin Frankfurt Kitap Fuarınızı Yaşar Kemal'in Barış Ödülü onurlandırmaz. Yalnız Türkiye'nin onur konuğu olarak gelmesi, işte o onurlandırır. Çünkü o bir kahramanlar soyudur, Türk yazarları soyu. Hâlâ da mücadele ediyoruz; Türkiye'de demokrasi için, sosyalizm için ettik, şunun için ettik, bunun için ettik, bugün de bütün Türk aydınları sosyalizm için mücadele ediyoruz.

Ülkenin ve İnsanlığın Vicdanı

– Yaşar Kemal'in Barış Ödülü almasının tabii, hem Frankfurt Kitap Fuarı'nı, Almanya'yı, hem Türkiye'yi, bütün dünyayı çok onurlandırdığı kanısındayız biz.

Gelelim dinleyicilerimizin çok merak ettiği bir iki noktaya şimdi. O Barış Ödülü töreninde Günter Grass'ın yaptığı konuşma, özellikle Almanya'ya yönelik eleştirileri, izlemişsindir burada, müthiş tepkilere yol açtı. Bu tepkileri sen nasıl değerlendiriyorsun? Özellikle hükümet kanadı Günter Grass'a karşı akıl almayacak, öylesine düşük seviyede saldırıya geçti.

– Politika gündeliktir. Politika gününü yaşar. Ama bir yazar ülkenin ve insanlığın vicdanıdır. Onun doğru söylemesi gerek, o bütün zamanları kapsayarak konuşur. Ve Günter Grass'ın sözünü çok yumuşak buldum. Çok daha ağır konuşmalıydı ki, ben epeyce ağır konuştum.

– *Evet.*

– Bana saldırmıyorlar. Yaşar Kemal, diyorlar, bilgi eksikliğinden, bir de büyük yüreğinden dolayı böyle konuşabilir, diyorlar. Ama Günter Grass'a çatıyorlar. Hakları yok. Günter Grass gibi bir adam, dört yürekli bir adam ve müthiş vicdanlı bir adam. Çağımızın büyük yazarlarından bir tanesi, yalnız Almanya'nın değil. Doğruyu konuşmak zorundaydı.

Buradaki Türklere kötü davrandılar, uzun uzun anlatamam, bizimkiler biliyorlar nasıl davrandıklarını. Ben, bir gladyatör gibi aldınız siz bunları, ben gazeteciydim, bunları soyuyorlardı çırılçıplak, iğneden ipliğe kadar gözden geçiriyor, sağlamlarını alıyorlardı. Halbuki biz onları o yaşa getirinceye kadar çok para harcamıştık. Yirmi, yirmi beş yaşına getirinceye kadar, Türk milleti müthiş bir şey harcamıştı, beslemek için, okutmak için. Ve biz bunları meccanen gönderiyorduk buraya. Burada da davul zurnayla karşıladılar...

Ülkem Bölünmesin

– Ondan sonra ben, üçüncü sınıf vatandaş, dediğim zaman... Vatandaş değil, insan oldu bunlar Almanya'da, Weizsäcker, gettoda değil, gettoda değil, diyorlardı. Gettoda değil, doğrusunuz ama, yanımda oturuyordu Weizsäcker... Şimdi biz doğruları söylemek zorundayız.

Ben vatan hainliğiyle suçlandım, Türkiye gibi bir yerde. Günter Grass da vatan hainliğiyle suçlanıyor, Almanya gibi bir yerde. İkimiz aynı maceranın insanlarıyız. Ben, ülkem bölünmesin diye mücadele verdim. Çünkü, Türk halkı da, Kürt halkı da çok zarar görürdü bu bölünmeden. Eğer çıkarı olsaydı Kürtlerin yahut Türklerin, ben her ikisi için de mücadele ederdim, bölün de kurtaralım şu işten diye. Ama ikisinin de zararı olmayacak...

Sonra Kürtlere dilini vermek – benim bir türlü anlamadığım bir şey –, kültürünü vermek, Türkiye'nin ne zararı olur bundan?

– Sen o sorunun çözümünü nasıl, nerede görüyorsun? Biraz değinir misin o konuya?

– Çözüm, barışçıl bir çözüm... Al sana kardeş radyonu, televizyonunu... Okul mu istiyorsun? Okul da yaptır. Dünyanın her üniversitesinde aşağı yukarı Kürt Enstitüsü var. Ama senin vatandaşın, yirmi milyona yakın vatandaşın, hiç olmazsa Allahtan kork da, hiç olmazsa bir enstitü kur. Kürtlerin dilini yasak ediyorlar, yasal olarak yasak ediyorlar 82'de...

– Tabii darbenin arkasından...

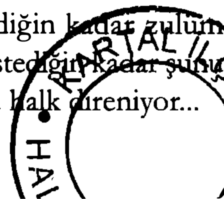
– İhtiyar bir Kürt kadını geliyor, Türkçe bilmiyor. "Burada, Türkiye'de yalnız Türkçe konuşulur..." Yahu...

– Bilmiyor...

– İşte çeviri yapalım... Nasıl bir Türk vatandaşına çeviri yapılır bu mahkemede? Böyle bir zulüm başlayınca, 84'te adam dağa çıktı. Kürtler dağa çıkmadı, bizim devlet dağa çıkardı. Ve şu anda kültürleri için, bağımsızlığı için değil, Kürtler sadece kimlikleri için, kültürleri için direniyorlar.

Yani Apo, çok küçük bir azınlık diyelim bu işte, savaşan bir gerilla grubu. Ama Kürt ulusu yahut Kürtler direniyorlar burada. Bir gerilla ne yapabilir, Kürtler direnmezse? Bitiverir iki üç senede. Bir halk direnmezse, halka dayanmazsa, gerilla biter.

Sen istediğin kadar terörist de, istediğin kadar zulüm ediyor, istediğin kadar çocuk öldürüyor, istediğin kadar şunu yapıyor... Onu halk tutacak. Halk, çünkü halk direniyor...

Bunun bir tek yolu var: Kürtlere istediğini vereceğiz. Çünkü hiçbir şey değil. Ben bir yazımda şunu yazdım: Çok zulüm ettik size kardeş Kürtler. Halbuki Kurtuluş Savaşı'nda Türk askerinden daha çok Kürt askeri ölmüştü. Kürt askeri de bizim zaferimizi kazandı.

Koçgiri İsyanını bastıracak hiçbir askerimiz yoktu. Gene Kürtler bunu bastırdı. Kurtuluş Savaşı bitinceye kadar Türklerle hiçbir çarpışmamız olmayacak, birlik olacağız Türklerle diye, doksan üç tane Kürdistanlı böyle bir bildiri yayınladı, 1920'de. Koçgiri İsyanı durdu.

Oysa, bunlar bağımsızlık isteseydi, o gün tam sırasıydı. Çünkü bir tek asker yoktu elde. Sivas, Erzincan, Dersim, Malatya'nın büyük bir Alevi Kürt kısmı savaştaydı ve yenmesi mümkün değildi, 1920'de Türk askerleri de yoktu, bir şey de yoktu, bağımsızlıklarını kurar giderdi bunlar.

– Evet, yani bin yıldır zaten iç içe, kan kana, akraba hısım karışa karışa birlikte yaşamış ve...

– Atatürk, 23 Ocak 1923'te basın toplantısı yapıyor İzmit'te. Ahmet Emin Yalman soruyor: Kürt sorunu ne olacak, diyor.

O kadar karmakarışık ki, diyor... Yalnız Kürtlerin çoğunluk olduğu livalara biz muhtariyet vermek zorundayız, diyor. Eğer bu muhtariyeti biz vermezsek, sonunda başımıza büyük badireler açılacaktır.

Bunu Mustafa Kemal söylüyor. Nasıl bunu yapamadı? Çünkü, çok yalnız bir adam var. Terakkiperver vardı, hilâfetçiler vardı, ırkçılar vardı ve Mustafa Kemal çok yalnız bir adamdı. Yalnız getirdiği yenilikleri, Batı'ya dönüşü biraz uygulayabildi... Harf devrimi o kadar küçük bir devrim değil, dünyanın en büyük devrimlerinden biridir. Şapka devrimi mi desem...

– Yazı devrimi her şeyden önce...

– İşte yazı devrimi diyorum, harf devrimi dediğim yazı devrimi, lâiklik devrimi, kolay olacak işler değildi. Üstelik bir ülkeyi kendi kültürüne döndürmesi, Anadolu kültürüne döndürmesi, tarihine döndürmesi, Mustafa Kemal gibi bir adamı, tarih buyunca büyük adam ediyor. Bu benim için Mustafa Kemal'i... Niçin Kürtlere döndüremedi?..

– Abi, emperyalizmin karışması da yok muydu orada?

– Vardı... Bunu Mustafa Kemal yapabilmeliydi. Çünkü bir ülkeye, böylesine diline saygı duyan bir adam, Anadolu'nun bütün kültürüne de saygı duymalıydı. Sanıyorum, Atatürk'ün gücü yetmedi. Çünkü, öylesine üst üste devrimler yapmak zorunda kaldı ki, Kürt meselesine sanıyorum vakit bulamadı. Yalnız bu bir tarihsel araştırma sorunudur. İnşallah benim dediğim çıkar. Mustafa Kemal buna karşı olacak adam değildi. Kültürü de buna izin vermezdi Mustafa Kemal'in.

– Ben bir de emperyalizmin büyük rolüne inanıyorum. O sıra Kürtleri kullanma yolunda, başka amaçlar için. Ama bilmiyorum, dediğin gibi, araştırma konusudur, araştırma sonucuna bakmak gerekir.

Yaşar Abi, son bir soru, tekrar Eşber Yağmurdereli konusunda. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Eşber'i derhal affederim, diyor. Eşber Yağmurdereli de bunu reddediyor. Halbuki, bugünkü ortamda Eşber Yağmurdereli'nin serbest bırakılması için yasaların değişmesi gerekir. Yasaların değişmesi çok uzun bir süreç. Bakalım bu meclis yasaları değiştirecek irade ve güce de sahip mi? Onun için Eşber Yağmurdereli'nin böyle bir affı kabul edip, ondan sonra yasaların değişmesi konusuna bakmak gerekmez mi? Sen Türkiye'ye döndüğün zaman bu konuda çalışacak mısın?

– Ben Eşber Yağmurdereli ile gelirken konuştum. Hem piyes için konuştum, hem arkadaşlık için konuştum. Başbakanla da telefonla konuştum. Dedi ki, siz de gidin isterseniz, ben de giderim. Cumhurbaşkanına kabul ettirebiliriz affı. Hayır, dedim, istemiyor, dedim, şey...

– Ama yasaların değişmesi çok uzun süreç...

– Uzun sürebilir. Çünkü, haklıdır o. Ben girseydim, 72 yaşında mahkûm oldum ben, bana da böyle bir af önerilseydi, ben kabul etmezdim. Çünkü biz düşünce suçunu suç saymıyoruz.

– Doğru.

– Onun affını da kabul etmiyoruz.

– Doğru ama o yasaların, düşünceyi suç sayan yasaların kalkması lazım.

– Bu çabuk çıkabilir, bu kanun, eğer çıkarmak isterlerse.

– Ama isterler mi?

– Ben başbakana şunu söyledim: Türkiye bunun altından kalkamaz. Çünkü, insanlık kabul edemez. On dört yıl yatmış, şartlı olarak yirmi iki buçuk yıl bırakılmış. Samsun'da iki sene önce, sözüm ona bölücülük diye on aya mahkûm etmişler. Şimdi yirmi üç yıl bilmem kaç ay yatacak. Bunu insanlık vicdanı da kabul etmez, Türk halkının vicdanı da kabul etmez. Bunun altından Türkiye devleti kalkamaz.

– Evet, ümit edelim...

– Dur, bir dakika... kalkamaz... Şimdi bir şey daha var. Bu da açıklandı. Sen burada vermişsindir. Yargıtay Başkanı çıktı, Türk mahkemeleri bağımsız değildir, dedi, Cumhur-

başkanının önünde, Türkiye televizyonlarının da önünde ve bütün dünya da duydu.

Ve Almanya da, Türkiye'deki mahkeme kararı, Türkiye cezaları yahut suçları, yargıları bizi ilgilendirmez, çünkü Türk mahkemeleri bağımsız değil, dedi. Ondan sonra da Türkiye'nin en büyük hâkimi, adliye gününde, Türk mahkemeleri bağımsız değildir, dedi.

– Ne yazık, kalp kriziyle nedeniyle yoğun bakımda şimdi o.

– Fukaraya neler yapmışlar. Ben dua ediyorum, şimdi iyi olur o. Ben çok dua etmem öyle kolay kolay... Dua edince, iyi ederim. Çünkü, rahatsız etmiyorum yukardakini fazla. Belki hayatımda üç kere dua etmişimdir, bir de hâkim için ederim, o da dinlenir...

Dinle şimdi, o değil... Sana son umudumu söyleyeceğim, umudumu. Kürt sorunundan geçer Türkiye'de demokrasi. Bizim ülkemiz demokrasiye en uygun halklara sahiptir. Dışardan yardım görsek de görmesek de biz Türkiye demokratları mutlaka ve mutlaka demokrasiyi gerçekleştireceğiz. İki... Yalnız bizim ülkemiz için saymayacağız demokrasiyi... İhtiyacı olan, demokrasi mücadelesi veren ülkelerin de insanlarına yardım edeceğiz.

Ertesi gün, 24 Ekim 1997'de Köln Radyosu yayınlarının da ev sahibi olan Westdeutscher Rundfunk'un (WDR) büyük yayın salonunda yapılan halka açık toplantıda Yaşar Kemal, Eşber Yağmurdereli olayına değinerek şöyle konuştu:

– Bu insan, insanlığı onurlandıran biridir. Ölünceye kadar Türkiye devletini bağışlamayacağım. Onunla dost olmayacağım. Kendim işkence gördüğüm için değil. 20. yüzyılda, Avrupa'nın ortasında, Avrupa Konseyi üyesi, Atlantik

Paktı üyesi, bütün insan hakları beyannamelerine imza atmış Türkiye'de oluyor bu. Sanıyorum, Türkiye halkı bunu yutmayacaktır. Çünkü, çok kültürlü bir halktır. Bir insan bunu yutmayacaktır. Avrupa yutar. Avrupa'yı biliyorum. Çok büyük bir dövüş vereceğiz bizim demokrat arkadaşlarla Türkiye'de, yalnız ben değil. O adam hapisten çıkıncaya kadar ben roman yazmayı da bırakacağım. 73 yaşında bir adamın romanını bırakması çok zor. Ama bu adam hapisten çıkıncaya kadar belki de Almanya'ya beş defa daha gelirim. Onlara diyeceğim ki, siz çok çektiniz. Demokrasi bir ülke için değildir. Demokratik vicdan bütün insanlık içindir.

İNCE MEMED 4

Zürih'teki Unionsverlag 2003 yılında "İnce Memed"in dördüncü cildini Cornelius Bischoff'un mükemmel Almanca çevirisiyle yayımlayınca, merkezi Münih'te bulunan Bavyera Radyosu (Bayerischer Rundfunk) benden bu roman için kısa bir tanıtım istedi.

Bu tanıtımı da ilk kez burada Türkçeye aktarıyorum.

İnce Memed, bu çelimsiz, ipince boyunlu oğlan, birinci ciltte büyük toprak ağası Abdi Ağa'ya karşı başkaldırıyor ve Toros Dağları'na çıkıyor. Orada egemenlere karşı savaşıyor ve halkın dilinde bir söylence oluyor.

Dördüncü ve son ciltte Memed olgunlaşmış ve baba olmuştur, karısı Seyran ile artık sakin bir köy yaşamı sürmek ister. Ama bölgeye ve insanlara, siyasete ve jandarmaya egemen olan milletvekili Arif Saim, söylence kahramanı Memed'i bütün gücüyle kovalamakta, egemen boyunduruğundan kurtulmak için Memed'i ölümsüz bir kahraman sayan Toros köylülerini de baskı altında tutmaktadır. Ağa ne işkenceden ne cinayetten çekinmektedir. İnce Memed'e desteklerini kırmak için Toros köylülerini sıtmalı Çukurova düzüne sürmek, İnce Memed'i aç bırakarak ele geçirmek ister. Toplum tarafından da kutsal ve kerametli kabul edilen Anacık Sultan'a da öldürünceye dek işkence ve eziyet eder. Zira Anacık Sultan, Memed'e gizemli ve koruyucu gömleği vermiştir. Bu gömlek üzerinde doksan dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz Kur'an ayeti, büyü sözü, azizlerin öyküleri ve Tanrı sıfatları yazılıdır.

Bir gece İnce Memed milletvekili Arif Saim'in odasına gizlice girerek onu öldürür ve tılsımlı atına atlayarak yine

Toroslar'a çıkar. Birinci kitabın sonunda da İnce Memed, onuncu yıl genel affından yararlanarak köyüne dönmüştü. O zaman da dosdoğru birçok köylünün bu arada Memed'in anasının da eziyet ederek ölümüne sebep olan Abdi Ağa'nın yanına varmış ve onu öldürmüştü. Sakin bir hayat sürme hayali yine boşa çıkmıştı.

Çerçevesini böyle özetleyebileceğimiz dördüncü cilt "Memed – Şahinin Son Uçuşu" (*Memed – Der letzte Flug des Falken*) yaklaşık altı yüz sayfa. Çünkü olayı mit ve söylencelere, sanrı ve düşlemlere, fevkalade ayrıntılı bitki ve hayvan, deniz ve Toroslar betimlemeleri içerisine yerleştiriyor. Gizemli ve mitsel ile gerçek iç içe ve roman birinden ötekine geçiyor, sınırlar siliniyor. Epik Ben, yazarı, roman kişilerini ve halkı kapsayıp bileştiriyor.

Yine de Türkiye'de geçen yüzyılın otuzlu yıllarına yerleştirilen roman, geri planda ülkenin güncel, siyasal toplumsal koşullarıyla okunmalıdır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, başkentin uzağında ağalar kendilerini yeni merkezi gücün temsilcileri gibi görüp egemenliklerini pekiştirdiler. Böylece cumhuriyet, ezilen ve sömürülen halk için bir zulme dönüştü. Kim buna karşı İnce Memed gibi direnir ve başkaldırırsa, insanların gözünde gizemli ve ölümsüz bir kahraman oldu.

Yaşar Kemal, gerçeği mümkün olan her türlü yineleme ve çeşitlemeyle bir arada dokuyarak yeni bir destan oluşturuyor. Bu, teknolojik küreselleşme sürecinin kimi okuruna yabancı gelebilir. Kimileri de Memed'in serüvenlerinde insani ve doğal olana sığınma olanağı bulabilir.

YAŞAR AĞABEY ÇOK YAŞA!

Haber ajansı dpa, büyük insan, büyük romancı Yaşar Kemalimizin 6 Ekim'de 90. yaş gününü kutladığını bildiriyor. 90. yaş gününü biliyordum, ama 6 Ekim'in doğum günü olduğundan haberim yoktu, benim bilgisizliğim.

Ajans haberi, yaşı izin verse, Gezici gençlerin arasında olurdu, diyor. Yapıtının baştan sona ana çizgisi, duyumsanan haksızlığa karşı direnme, özgürlük ve insan hakları için savaşım, diye ekliyor.

Yaşar Kemal'in şu sözlerine gönderme var: Ekim sonlarına doğru göçerler yayladan Çukurova'ya dönerler, buna rastlayan bir gün doğmuşum. Ama babasının onu nüfusa kaydettirdiği 6 Ekim'i doğum günü olarak kutluyor. 1915 Rus işgali sırasında aile Van yöresinden Çukurova'ya göçüyor. Yaşar Kemal de orada doğuyor.

Sosyalist dünya görüşü yüzünden ilk kez 17 yaşında tutuklandığını okuyoruz. Daha sonra, "1950 yılında işkence görüyorum. 1971 yılında yeniden tutuklandım, ama uluslararası protestolar karşısında serbest bırakıldım. Hiç kuşkusuz hapishane çağdaş Türk edebiyatının okuludur", diyor Ajans haberinde.

Haberi okurken, çağrışımlar birbirini izledi. 1977 yılı Ekimi. Ertesi gün Nobel ödülü açıklanacak. Öğleden sonra Stuttgart'taki evimize *Spiegel* dergisinden ve bazı büyük Alman gazetelerinden art arda telefonlar geliyor. "Yarın saat 13'te bize geçecek gibi, Yaşar Kemal üzerine bir yazı hazırlar mısın?"

Bir gün önceden haberini almışlar. Ertesi gün açıklanacak Nobel ödülü ya Yaşar Kemal'e ya da Avustralyalı Patrick

White'e verilecekmiş. İki yazar finalde yani. Ne yazık, karar White'e çıktı. Bütün gece oturup hazırladığım yazılar elimde kaldı. Ama Almanya'daki uygulama gereği, yazılar basılmayınca yarım telif ödendi.

Yirmi yıl sonra 1997 Ekimi'nde Alman Yayıncılar Birliği'nin Barış Ödülü'nü aldıktan sonra bir toplantı için Köln'e geldi. Katedral'in yanındaki otel lobisinde baş başa bir sohbetimiz oldu. "Yaşar Ağabey, Nobel Ödülü'nü izlemek için de davet beklerim", dedim. Durgunlaştı. "Bana vermezler artık", dedi. "Sana vermeyip, kime verecekler?" demek istedim, ama bir bildiği vardı.

Paul Kilisesi'ndeki ödülde konuşmacı Günter Grass'tı. "Yaşar Kemal'in kitaplarında, ırkçılık resmi ideolojinin politikası olarak ortaya çıkıyor, bu yüzden hükümetler onu sevmezler", diyordu konuşmasında.

Oysa daha birkaç yıl önce Sosyal Demokrat Parti SPD'nin Telgte kentinde düzenlediği bir hafta sonu edebiyat buluşmasında, yazdıklarımızı birbirimize okuyor ve tartışıyorduk. Grass, "Ermeni olaylarını yazan Türk yazarı yok", diye beni suçladı. "Yaşar Kemal var", dedim. Yaşar Kemal adını belki henüz duymamıştı. Sanırım daha sonra okudu.

Yaşar Ağabeyin Almancaya çevrilen ilk kitapları, rahmetli dostum Türkolog H. Wilfrid Brands'ın çevirdiği *İnce Memed* ile *Teneke*'ydi. Öğrenci bursumla *İnce Memed*'i en az yirmi kez satın alıp, gururla Alman arkadaşlarıma, öğretmenlerime armağan etmiştim. Sonraki yıllarda önce sevgili Helga ve Yıldırım Dağyeli'nin çevirileriyle, daha sonra sevgili Cornelius Bischoff'un mükemmel çevirileriyle neredeyse bütün kitapları Zürih'teki Unionsverlag tarafından basıldı. Yaşar Kemal Almancada da bir kült yazar oldu.

Yaşar Kemal, çağdaş romanın zirvesinde bir yazar. Ama onu buraya taşıyan müthiş dili ve eskiyle yeniyi kaynaştıran

kurgu ve anlatımının yanı sıra, daha yetmişli yıllarda ısrarla çevre kirliliğine dikkat çekmesi, vahşi kapitalizmin tehditleriyle savaşımı ve illâ insanlık ve barış için bıkmaz usanmaz çabası da olmuştur. Son olarak Erivan'da düşmanlıkları yermiş, barışı yüceltmiştir.

Kırk yıl demlenen – belki demlenmek zorunda kalan – eylül ayında yayımlanan son kitabı "Tek Kanatlı Bir Kuş" da toplumu saran korkunun üstüne giden bir yapıttır. Korku dedim de, 12 Eylül 1980 darbesi olunca, İsveç'ten Türkiye'ye dönmeye karar verdi. Geçerken Stuttgart'ta, eksik olmasın, bana da uğradı. "Ağabey, tam da bu darbeden sonra dönülür mü?" dedim. "Kim vurduya gidenlerin sorumlusu yoktu, onun için İsveç'e gittim. Şimdi bana bir şey olursa sorumluları var", demişti.

O zaman haklıydı. Bugün durum değişik. Sorumlular belli, ama onları sorgulayan yok. Özgürlük ve demokrasi, diyenler vuruluyor, kör ve sakat ediliyorlar. Ne yazık.

Çağrışımlar bitmez. Birini daha anarak noktalayayım. Doksanlı yılların başı. Bir akşam Tepebaşı Tüyap'tan kol kola Taksim'e doğru yürüyoruz. Bir ara durdu, "Yüksel", dedi, "yüz yaşına kadar yaşamak istiyorum. O kadar çok yazacak konum var."

Yetmez, Yaşar Ağabey, yetmez. Bilim insanları, insan organizmasının 120 yıla ayarlı olduğundan söz ediyorlar. Ben sana en az bunu diliyorum. Nice yeni yapıtlara, esenlikle, sen çok yaşa, Yaşar Ağabey!

(Cumhuriyet gazetesi, Ekim 2013)

İÇİNDEKİLER

Sana Son Umudumu Söyleyeceğim

Yaşar Kemal Konuşuyor

Yaşar Kemal ve yapıtları üzerine, yetmişli yıllardan bu yana çok sayıda inceleme yazan Yüksel Pazarkaya, büyük yazarımızın Almanya ziyaretleri sırasında da onunla uzun konuşmalar yaptı.

Bu kitapta, Yüksel Pazarkaya'nın incelemelerinin yanı sıra, Yaşar Kemal'in konuşmalarında dile getirdiği, yurt ve dünya sorunlarına ilişkin görüşlerini de okuyacaksınız.

Söz
cük
ler

16 TL

ISBN 978-605-4209-45-3